

## כיתה ה'

### פרק מס' 1 ציאות לאיות והגייה ראויה

הקפידו על כתיב נכון. אם צריך היעזרו במילון.

בסוף כל משפט, בלי כל פקפוק – סימני פיסוק!

**כללי הכתיב המלא** (את רשימת הכללים המלאה אפשר למצוא באתר של האקדמיה ללשון העברית במרשתת).

#### א. 1. תרגיל – חולם ושורוק

כתבו את המילים האלה על פי כללי הכתיב המלא (הכללים כתובים בחומר לכיתה ב' ולכיתה ג'):

- (1) לדעתי זוהי שאלה של יקרה בלבד.
- (2) תפסת מרבה – לא תפסת.
- (3) אתה רוצה לפגשו?
- (4) יכלתם לספק לו ארוז די צרכו.
- (5) במפלא ממך אל תדרש.
- (6) כלום יש סעדה בלא טרח?
- (7) כמדמני שהספר מתרגם מפורטוגלית.
- (8) שבו נא, השלחן ערוך. אכלו גם מן העגות.
- (9) החלצה הזאת מלכלכת מאד.
- (10) התכנית הזאת לא תצא אל הפעל.
- (11) שלשה דברים בגלם ושלשה בחכם.
- (12) אנחנו מאחלים לך בריאות, אשר ועשר.
- (13) אדרש לכלל את החמר בטפסי ההתחייבות.
- (14) הבררה היא אפוא לקבל את רע הגזרה.
- (15) הספר השאל והבטיחו להחזירו בחנכה.

(16) הוא יצא מביתו הבקר ויחזור מאחר בלילה.  
(17) תפקיד החנוך הוא ללמד את התלמידים כיצד לחשב.

1. וי"ו המציינת עיצור (הכללים כתובים בחומר לכיתה ד):

הוסיפו את האות וי"ו במקומות המתאימים:

- (1) יהא ביתך בית ועד לחכמים.
- (2) יש שהספק עדיף מן הודאי. ודאי!
- (3) איך יאריך אדם חייו? / אל יבזבז אותם לשוא.
- (4) עניו לועג לגאווה / ומתגאה בענוה.
- (5) טוב אחד בהוה / מתריסר מקוה.
- (6) הוקמה ועדת חקירה בעניין. הועדה תפרסם את מסקנותיה בקרוב.
- (7) ורד הוא סוג של צמח ממשפחת הורדיים. רבים קוראים לורד שושנה, כנראה בטעות.
- (8) הכונה שלו הייתה טובה. הוא התכוון לעזור אבל בסופו של דבר הוא הפריע.

## ב. כללי ה' חיריק

הינה שלושה כללים כפי שהם כתובים בחומר לכיתה ד:

\* כמובן, כותבים יו"ד בכל מקום שהיא באה לציין את התנועה 'א' או שהיא חלק מהמבנה של המילה: עיר, סירה, תלמיד, אופי, גליל, אחי, אכלתי ועוד.

\* בכל מילה שבניקוד חסר אין אחרי תנועת 'א' יו"ד, ובתנאי שאין אחריה אות שמנוקדת בשווא מוסיפים יו"ד: גיבור, אימא (אימי, אימך וכו'), טיפש, כיתה, סיפר, שנייה, ניתן, ציפייה, דיבר, צייר, כישרון, זיכרון (גם בצורת הסמיכות למרות השווא: זיכרון דברים, כישרון ציור).

\* אם בפועל מוסיפים יו"ד בלשון זכר, מוסיפים יו"ד גם בלשון נקבה ובריבוי למרות הדגש שבגללו היה הכתיב אמור להיות חסר: ביקש – ביקשה, ביקשו, סיפר – סיפרה, סיפרו וכו'.

והינה הכללים הנוספים:

- מוסיפים יו"ד במילים שרק בנטייה יש בהן חיריק: לב – ליבי, ליבך...; שן – שייניים;

• לא מוסיפים יו"ד

- בפעלים בבניין הפעיל גם אחרי תנועת אָי : הָכָה, הָצִיעַ, הָבִיט הַקְשִׁיב וכו'.
- בנטייה של מילת היחס 'מֵן' : ממני, מהם.... וגם כאשר היא צמודה למילה שאחריה : מחלוני, מספרי... ;
- לפני רצף של האותיות יו : סיום, ציון, זוויות, אחיות...
- [ייתכן שבעוד כמה שנים ישנו גם את הכללים ה'מעצבנים' האלה.]

'שפצו' את המשפטים על פי כללי הכתיב המלא (בדקו אם צריך לשפץ את כולם) :

1. יום אחד פרצה אש בחצר שלנו. מהרתי לטלפון והתקשרתי למכבי האש. ספרתי להם מה קרה ונתתי את הכתבת שלי. הם באו מהר מאוד וכבו את השרפה.
2. קבלתי את האופנים האלה מדוד שלי ליום ההלדת.
3. אני אוהבת לטיל, לצפות בטלוויזיה, לציר ולקרא ספרים.
4. אמא, כמה סבובים בדקה גלגל של אופנים יכול להסתובב?
5. אפשר לשחק במשחק הזה בדבור, אבל חשוב לשחק בו גם בכתיבה על ניר.
6. השעור היה מעניין מאוד.
7. זרעתי השדה היתה בימים קדומים עבודה קשה מאוד, וכשהאכרים זרעו הם כאלו בכו. לכן כתוב : הזורעים בדמעה ברנה יקצרו.
8. עגבניה, עגבניה, אתמול רק באנו באניה, וכבר נשקפת מִחְמִיצָה, ומסלט ומקציצה – גילה, רנה, חדוה, דיצה ומסלט ומקציצה...
9. על הקירות תלויות תמונות שצירו צירים חשובים. ליד חדר האורחים יש פנת אכל. יש בה שלחן אכל גדול ומסביבו הרבה כסאות ומזנון.
10. ראיתי איך רדפת אחרי הילד שהכה את החבר שלך.
11. אתמול במסבה רקדת יפה מאוד.
12. אבי ואמי כעסו עלי, כי לא כביתי את האור בחדר שלי.
13. מה הסבה למסבה? ולמה אותי לא הזמינו?
14. גדול שמושה של תורה יותר מלמודה.

15. קראתי בעתון את דברי הבקרת על חמשה או ששה מנגני הכנור הראשיים.

### ג. צירי מלא (הוספת יו"ד אחרי צירי)

1. בדרך כלל לא מוסיפים יו"ד : אזור, מאה, ממד, מרב, [בנטייה : ממדים, מרבי] אפוא, גאה, שרפה (יוצאים מן הכלל במשקל הזה : בריכה (להבדיל מברכה ; ברירה ; עבירה)
2. אם היו"ד היא חלק ממבנה המילה : מיתר, ריק, ביצה, איפה, כיצד, איבר, קיסם...
3. מוסיפים יו"ד אחרי צירה רק אם :

- הצירה בא לפני אות גרונית (א, ה, ח, ע, ר) במקום חיריק : סירוב, שירות, תיאבון, גירעון, תיאור, תיעוד, תיאר, ייעשה, תיהנה...
- בשמות בלשון נקבה שיש בהם שתי הברות ושהצירה מתקיים בהם בכל הנטייה : תיבה (תיבתי, תיבתו, תיבת נוח), ריאה, לידה, זיעה, קיבה (לעומת : דעה (דעתי, דעתך דעת חכמים), עצה, עדה. יוצא מן הכלל : שינה (להבדיל משנה); שיער (להבדיל משער); פרי < פירות (להבדיל מפרות).
- אחרי סגול מוסיפים יו"ד רק במילים כגון : היכר/היכרות, הישג/הישגיות, היתר, היצע, היבט, היגד.

### ד. יו"ד עיצורית (מציינת עיצור)

1. בראש המילה ואחרי אותיות השימוש מש"ה וכל"ב (ה"א הידיעה, וי"ו החיבור ואותיות המציינות מילות יחס) כותבים יו"ד אחת, למשל : ילד, יום, יבש, יקום, הירדן, וירושלים, בילקוט.



- (א) בתוך המילה כופלים את היו"ד אם אין לפניו או אחריה אם קריאה (אותיות אהו"י). לדוגמה : בניין, בעיית, טייס, התייעצות, הייתה (אבל היה), לְיִקָּר.

ליד אם קריאה אין כופלים את היו"ד : ציון, חיה, בעיה, יהיה. אבל מטרייה, עירייה, נגרייה – במילים האלה היו"ד השנייה מציינת את החיריק שביו"ד הראשונה.

(ב) אין כופלים את היו"ד ביחיד נפרד של שמות סגוליים (מלעליים) : בית, זית, קיץ, הביתה, לילה, צִיד, שֵׁט, מים, (יוצא מן הכלל : שמיים).

(ג) אין כופלים את היו"ד בסוף המילה : גילוי, ביטוי, חי, שי, מתי, אולי, די, ודאי ועוד. אבל יו"ד של כינוי בגוף ראשון רבים מוכפלת : קִדְי, ספריי, נעליי, עליי אֶלְי ועוד.

(ד) אין רצף של שלוש יו"דים גם אם הדבר נוגד את הכללים : יִסד ולא יִיסד צִיר ועוד.

העתיקו את המשפטים על פי הכללים :

- (1) זה גלוי חשוב, יש כאן סימנים להתישבות חדשה.
- (2) מרוץ האופנים נמשך ששה ימים.
- (3) בימים הארכים והמיגיעים במדבר, אין מלים לתאר את יסורי הנפש.
- (4) זו פגיעה באוכלוסיה היהודית ובעקב בישובים הנדחים.
- (5) הסבה השניה היא אשליית השלום המביאה לבלבול.
- (6) וכך, במדה מסויימת, זו היתה סגירה של מעגל.
- (7) הצפיה בסרט נמשכה כשעתים.
- (8) מקומו המדוייק של הפצע לא צויין.
- (9) הארוע הזה יישמח את אמא שלי.
- (10) אתה חושש לדוג באיזור הזה?
- (11) לא נשאר פה מיים לשתיה.
- (12) היא סימה לתאר את אזלת ידם של טיסי המסוקים.
- (13) המישתתפים במיבצע החלוץ יצאו מחר לחפשה.
- (14) העקרון הזה מאחד את רב השתפים לדרך.
- (15) המאבק המזויין ימשך עוד ימים רבים.
- (16) השלום יביא אתו בטחון וייציבות באיזור.
- (17) היינו עייפים ונירדמנו מיד.
- (18) בא אלי פרפר נחמד.

(19) חששנו מאד שהלביאה הזאת כבר לא תהייה לעולם חית בר ולא תוכל להיות חפשיה.

(20) בעבודה בכתה יש מקום לשתוף פעלה של התלמידים.

(א) בדקו במילון או באתר האקדמיה ללשון אם האיות שלכם נכון. אם צריך, תקנו את הטעון תיקון.

יש מילים בכלל ופעלים בפרט שההגייה שלהם דומה, אבל הכתיב שלהם אחר. למשל: ראה = קלט בעיניו רעה = הוביל עדר או צאן למרעה, לשדה שיש בו אוכל בשבילם.

א. **ששי בצהרים** מאת שלומית כהן-אסיף

שלשה דברים עושים לי דמעות בעינים  
ביום ששי בצהרים.  
כשאמא חופפת לי את השער באמבט,  
ואני מציץ לרגע או שנים.  
כשאבא מקלף בצל לסלט  
ואני עומד ומסתכל.  
כשהטלפון מצלצל וסבא מתנצל:  
"לא אבוא לששישבת  
אני נשאר בירושלים."  
שלשה דברים עושים לי דמעות בעינים  
ביום ששי בצהרים.

1. קראו את השיר.

2. העתיקו את השיר בכתוב מלא על פי מה שלמדתם.

3. הדגישו במדגש (מרקר) את שמות העצם בצבע ירוק ואת הפעלים בצבע אדום.

4. הילד בוכה ביום שישי בצהריים משלוש סיבות. סיבה אחת יוצאת דופן.

מהי?

5. כתבו שלושה דברים שגורמים לכם דמעות בעיניים.

\_\_\_\_\_ \*

\_\_\_\_\_ \*

\_\_\_\_\_ \*

ב. קראו את שירה של מרים ילן-שטקליס 'דני גיבורי'. ודאי יש ילדים שמכירים אותו. הוא נועד בעיקר לילדים קטנים מכם, אבל מתברר שגם למבוגרים. תוכלו למצוא את מילות השיר במרשתת.  
השיר מלמד אותנו שלילדים – בנים – אסור לבכות.



ושיודעים לשאול

הפעם אתם תשאלו את השאלות:

1. \_\_\_\_\_  
*ילד שבוכה הוא פתי קטן; ילד שבוכה הוא תינוק; ילד אסור לבכות עקב כשפוטעים בו, אק הוא בוכה הוא לא 'עברי'.*
2. \_\_\_\_\_  
*ילד שאינו בוכה הוא איבוי נבון.*
3. \_\_\_\_\_  
*דני נתן לחברה שלו הכוא, אבל היא עברה אותו והלכה לשחק עם ילד אחר.*
4. \_\_\_\_\_  
*דני רצה מאוד להיות 'איבוי' כמו שאימו ציפתה ממנו, אבל לא הצליח. השיי כתוב: 'זה רק הצמעות, הצמעות הן בוכות בעצמן'.*
5. \_\_\_\_\_  
*עק אני הייתי בוכה מוצה כזה.*

.6

*הכי אינן צהר שצריק להתקיים הו. הוא תולשה פיליה שבאה לידי  
ביטוי כאשר משהו כואב – פילי או נפש.*

בזמן שהשיר הזה נכתב גברים לא בכו. בכי נחשב לחולשה. כך היה במשך שנים רבות. עכשיו ברור שהדבר גרם לנזקים גדולים אצל גברים, משום שהם לא הרשו לעצמם להביע את הרגשות שלהם, לשתף אחרים במה שכואב להם ומציק להם. שוחחו על הנושא הזה בכיתה, הוא חשוב, ואל תהססו לבכות אם אתם מרגישים צורך בכך – גם בנות וגם בנים.



**(בעקבות ניסוי שעשתה המורה עם התלמידים):**

1. חלקו דף לשניים. בצד אחד ציירו פרצוף כועס ובצד השני פרצוף מחייך.



2. תארו בכתב את מה שקרה בכיתה בעקבות הניסוי – בצד של הפרצוף הכועס את התנהגותו של התלמיד הכועס, ובצד של הפרצוף המחייך – את התנהגותו של התלמיד המחייך.  
3. אם נתקלתם במקרה כזה במציאות, ספרו עליו בכיתה.

### חשוב לדעת

אלימות אינה מתרחשת רק בכבישים. היא מתרחשת בתחומי חיים רבים מאוד גם אצל מבוגרים וגם אצל ילדים והמצב הולך ומחמיר. יש אלימות במשפחה נגד בני זוג (ולעיתים על יְכְבוּדֵי המשפחה) ויש אלימות נגד ילדים.

היום אנשים נוקטים אלימות בכל פעם שמהו לא נראָה להם בכל מיני תחומים, למשל, מכים ואף הורגים רופאים וְאֲחִיּוֹת בְּבֵתֵי חוֹלִים, אף כי הם מנסים לעזור למטופלים שלהם. אנשים מאיימים שיפגעו בְּשׁוֹפְטִים או בְּבְנֵי מִשְׁפָּחָתֵיהֶם משום שפסקו דין שאינו מוצא חן בְּעֵינֵיהֶם, ומאיימים על עיתונאים משום שהביעו דעה מנוגדת לדעתם.

אבל לא רק אלימות גופנית היא אלימות. כל מעֶשֶׂה שפוגע בְּזוּלַת יכול להיות אֵלִים, גם מילים. למשל, בְּיוֹשׁ (shaming) וְחֲרָמוֹת פּוֹגְעִים מְאוּד וגורמים אפילו להתאבדויות. מי שגרם לְאֶחָר להתאבד בעצם הרג אותו.

בתנ"ך כתוב:

מַעֲנֵה רֶךְ יִשְׁבַּח חַמְדָּה

4. בדקו במילון את המשמעות של כל אחת מן המילים של הפתגם הזה:

מַעֲנֵה = \_\_\_\_\_ רֶךְ = \_\_\_\_\_ יִשְׁבַּח = \_\_\_\_\_

חַמְדָּה = \_\_\_\_\_

5. מה משמעותו של הפתגם? \_\_\_\_\_

ועוד כתוב בתנ"ך בעניין הזה:

ישון רכה  
תשבור  
גרם

ארר  
אפיים  
ישקייט  
ריב

'אָרְךְ אפיים' הוא ניב ומשמעו: מי שיש לו סבלנות רבה.

6. לפי הפתגם, במה יכול להועיל אדם שהוא 'ארך אפיים'?

---

7. בדקו במילון וכתבו את משמעות המילה 'גרם'. גרם = \_\_\_\_\_

8. גם הצירוף 'לשון רכה' הוא ניב. שערו מה משמעותו. לשון רכה = \_\_\_\_\_

9. כתבו במשפט אחד מה נאמר בשלושת הפתגמים האלה.

---

10. הכינו עלילון (קומיקס) שמתאר את המצב הזה.

11. בפעם הבאה שתיקלעו למריבה, נסו לדבר בשקט, בלי להתלהם, בקשו סליחה, אם צריך, ואל תשתפו פעולה עם מי שמנסה לריב אתכם.

ספרו בכיתה מה הייתה התוצאה של ההתנהגות שלכם ומה הרגשתם.

12. הכינו תקנון כיתתי נגד אלימות מכל סוג שהוא: התלמידים יציעו הצעות של כללים חשובים שיהיו בתקנון וגם 'עונשים' על מי שמפר את הכללים. מובן מאליו שאתם אמורים לא להפעיל שום סוג של אלימות בשעת הכנת התקנון.

13. ספרו איך הרגשתם כאשר השגתם את מטרתכם בלי לריב.

## המילים הרכות רב כוחן ממכות

---

מעשה באחד ממלכי פרס, מלך אדיר וחזק אך נוח לכעוס. מדי יום ביומו היה שר הטבחים שלו נוהג להגיש לו את ארוחותיו. יום אחד, כשהגיש לו את הארוחה, נטפן כמה טיפות מהתבשיל על ידיו. פניו של המלך התעוותו, והשר ידע שהמלך כועס ושיגזור עליו מוות. ואז שפך השר את התבשיל כולו על ראשו. כשראה המלך את מעשהו של השר גבר כעסו עוד יותר.

אבל המלך רצה להבין את מעשהו של השר ואמר לו: "אתה יודע שהמעשה הראשון שעשית היה חמור, מדוע הוספת עליו מעשה חמור עוד יותר?"

השיב לו השר: "לא רציתי שידעו שהמלך הוציא להורג אדם צעיר ונכבד כמוני רק בגלל כמה טיפות שנטפו מן התבשיל. רציתי להגדיל את חטאי כדי להצדיק את המוות שלי, וכדי שלא יאשימו אותך באכזריות ובחוסר צדק.

אמר לו המלך: "בזה הרגע הצלת את עצמך ממוות."

14. מדוע גזר המלך מוות על שר הטבחים? \_\_\_\_\_

15. מדוע עשה שר הטבחים את המעשה השני? \_\_\_\_\_

16. שר הטבחים היה אדם חכם. הוכיחו את הדבר מן הסיפור. \_\_\_\_\_

17. תנו שם יצירתי לסיפור. כתבו אותו בראש האגדה.

18. הפתגם אומר: **אַל תהי גוֹחַ לְכַעֲוֵס**. מה פירוש 'גוֹחַ לְכַעֲוֵס'?

19. מה דעתכם על ההצעה שהפתגם הזה מציע?

20. כתבו את הפתגם על כרזת בריסטול, צבעו אותו ותלו בכיתה.

## **באיש כועס נהג פיוס: ראשית, כזהו צו-נימוס; שנית, תשובה רכה כזו תצלח יותר להרגיזו.**

### **המצנפת** מאת דאוד אל נאטור

**חאג'** זקן ונשוא פנים בא מכפרו שבגליל לבאר שבע לרגל עסוקו במכירת שמן זית. **בעברו** ברחוב העיר נגש אליו בדואי עני ויחף, ברך אותו לשלום ובקשו לקרוא מכתב **שהגיעו** מן הממשלה ולומר לו מה כתוב בו.

**נטל** החאג' את המכתב והתבונן בו שעה ארוכה, סובבו באצבעותיו, גלגלו והפכו על צדו ואחר הושיטו לבדואי ויאמר: "סלח נא לי, איני יודע לקרא.

"**מצנפת** גדולה זו לראשך, ולקרא לא תדע?" קרא הבדואי בתמהון.

הסיר החאג' בכעס את מצנפתו מעל ראשו וחבשה בכח לראש הבדואי, תקע את המכתב אל בין עיניו ויאמר: "אם המצנפת הופכת אנשים ליודעי קרא, הא לך מצנפת וקרא בעצמך."

1. מצאו את הפירוש של כל המילים המודגשות וכתבו אותן.

\_\_\_\_\_ ; \_\_\_\_\_ ; \_\_\_\_\_ ; \_\_\_\_\_ ; \_\_\_\_\_ ; \_\_\_\_\_

2. כתבו בכתיב מלא את כל המילים הכתובות בכתיב חסר.

3. מה דעתכם, החאגי' באמת לא ידע לקרוא? נמקו.

4. לדעתכם, מדוע הגיב החאגי' בכעס על דברי הבדואי?

5. במעשייה כתוב שהחאגי' הסתכל במכתב זמן רב. מה יכולות להיות הסיבות לכך?

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

6. מה הייתם מציעים לבדואי לעשות?

\_\_\_\_\_

7. הפתגם 'אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו' מתאים לסיפור הזה? הסבירו.

\_\_\_\_\_

*החוכמה אינה נקבעת לפי גודל המגבעת*

מושגים: אלימות, סובלנות וסבלנות

הקפידו על כתיב נכון. אם צריך היעזרו במילון.

בסוף כל משפט, בלי כל פקפוק – סימני פיסוק!

## א. הפסיק

תפקידו של הפסיק לעשות הפסקה בתוך המשפט.

הפסיק ממלא תפקידים רבים:

1. פסיק להפרדת פנייה – ראו בחומר לכיתה ד'.

2. פסיק במשפט כולל

משפט כולל הוא משפט שכולל פירוט, רשימה של דברים. בין פריט לפריט יבוא פסיק. לפני ו' החיבור (בדרך כלל בפריט האחרון) ולפני המילה 'או' (ועוד מילים אחדות) לא יבוא פסיק.

לדוגמה: שלמה, נועם וניר נסעו לירושלים.

קניתי תפוחים, אגסים, שזיפים ומשמשים.

אבל הפירוט יכול להיות לא רק של מילה אחת אלא גם של כמה מילים ואפילו של משפטים שלמים.

(א) הוסיפו סימני פיסוק (נקודה, פסיק, נקודתיים, סימן שאלה וסימן קריאה) במשפטים האלה (את כל אלה תוכלו למצוא בחומר לכיתה ג' ובחומר לכיתה ד'):

(1) סבא שלי היה אדם חכם משכיל פשרן וטוב לב

(2) הספר האחרון שקראתי היה מעניין מותח ומרגש מאוד

(3) אופנועים אופניים חשמליים גלגליים (קורקינטים) חשמליים מכוניות ומשאיות ממלאים את הכבישים בכל בוקר ויוצרים פקקים.

(4) החוגגים הנרגשים צחקו בכו ורקדו בעת ובעונה אחת

(5) אברהם אבינו היה אדם עשיר היו לו צאן בקר וחמורים

- (6) אבי היה אדם מוכשר מאוד הוא ידע לצייר לנגר לכתוב שירים ומשלים לתרגם סיפורים מכמה שפות ואפילו לרקום
- (7) מדוע לא באת למסיבת יום ההולדת של תומר היה כיבוד נהדר עוגות ועוגיות סוכריות שוקולדים וגם ארטיקים
- (8) אי אפשר לקיים מערכת חינוך יעילה בלי מורים מוסמכים מנהלים טובים והורים שמשתפים פעולה
- (9) רותי תותי ופוטי הלכו לעשות קניות במרכול הן קנו דברי מאפה לחם לחמניות ופיתות כמה ירקות לסלט עגבניות מלפפונים פלפלים ובצל ירוק אימא ביקשה גם מוצרי חלב חמאה גבינת עיזים או גבינה צהובה ושמת
- (10) דורות רבים בעבר כתבו בעברית התנאים האמוראים הגאונים וגם המדקדקים והפייטנים
- (11) ליו בולין הוא אומן סיני. הוא מסווה את עצמו וגם אנשים אחרים בצבעים עד שקמעט אי אפשר להבחין בהם כשהם נמצאים ביער בשדה ברחוב או ליד מדפי ספרים
- (12) אם רוצים לצייר על בד רצוי להשתמש בצבעי אבקה מיוחדים בתרסיס במצבעים או במשחה אפשר להיעזר גם בצבעי אקריליק בחותמות ובמכחולים
- (13) בראשית ברא אלוהים את השמיים ואת הארץ
- (14) והילד הזה הוא אני וגם הילד הזה הוא אני אני רוצה שפתאום הילדה שאני אוהב – כל אלה הם כמה מספרי הילדים שכתב יהודה אטלס.
- (15) במשנה כתוב על שלשה דברים העולם עומד על הדין ועל האמת ועל השלום
- (16) הם טיילו ביער הדליקו מדורה והכינו תפוחי אדמה וקפה
- (17) הזמרת עלתה על הבימה קדה קידה לקהל והתחילה לשיר בסוף ההופעה הקהל מחא לה כפיים בהתלהבות קם ועמד לכבודה ולא אפשר לה לרדת מן הבימה עד שהיא הסכימה לשיר הדרן
- (18) המורה כעס מאוד על התלמידים יצא מן הכיתה וטרק את הדלת
- (ב) השלימו את המשפטים ופסקו אותם :
- (1) אומרים על הכלב שהוא חברו הטוב ביותר של האדם. הוא עוזר לו בתחומים רבים...
- (2) בחומה שמקיפה את העיר העתיקה בירושלים יש שמונה שערים...
- (3) האדם שונה מכל בעלי החיים האחרים הוא...

(4) ...הן היבשות על כדור הארץ

(5) לא מעט גאוניים צמחו בקרב היהודים למשל

אם שם התואר הוא חלק מן השם לא יבוא לפניו פסיק וגם לא תבוא מילת איחוי (קישור, כגון ו, או, הן, אלא). למשל: **ברחבי יבשת אירופה פועלות רכבות חשמליות בין-לאומיות מהירות.**

דוגמה: **קנו לי אופניים חשמליים מיוחדים, יפים ומהירים.** 'חשמליים' הוא חלק משם האופניים.

(6) הבדיקות הרפואיות החשמליות והכימיות אימתו את האבחנה של הרופאים.

(7) הבדיקות החשמליות הרפואיות והכימיות הפריכו את האבחנה של

הרופאים.

(ג) הוסיפו חמישה משפטים משלכם ובקשו מחבריכם לפסק אותם.

### 3. פסיק במשפט מאוחה (מחובר)

משפט מאוחה הוא משפט המורכב משני משפטים (או יותר) שכל אחד מהם הוא משפט לעצמו. לדוגמה: **רוני אכל תפוח חמוץ, ורונית אכלה אגס מתוק.** 'רוני אכל תפוח חמוץ' הוא משפט, וגם רונית אכלה אגס מתוק' הוא משפט. בין שני החלקים של המשפט המאוחה יבוא פסיק, אלא אם כן אחד המשפטים קצר מאוד.

(ד) פסקו את המשפטים האלה:

(1) המכוניות נוסעות על הכביש הרכבות נוסעות על פסי רכבת האוניות שטות בים והמטוסים טסים בשמיים.

(2) אוי איזה ילד מסכן אבא שלו הולך כל כך מהר והילד רץ אחריו ולא משיג אותו

(3) הייתי עייפה מאוד ועליתי הביתה במעלית בדרך כלל אני עולה במדרגות

(4) בחופשת הקיץ בילינו על שפת הכינרת אכלנו גלידה ואבטיחים וגם שטנו בסירה לקיבוץ עין גב

(5) הגשמים ייפסקו הרוחות ייחלשו בהדרגה והטמפרטורות יהיו גבוהות מהרגיל.

(6) אני נהניתי מאוד מהסרט שראיתי אבל חברתי טענה שהוא משעמם מאוד

#### 4. פסיק להפרדת תמורה וביטוי מוסגר

- **תמורה** היא חזרה על מילה או על כמה מילים במילה או במילים אחרות. משתמשים בה כדי להבהיר את כוונת הדברים. מפרידים אותה בפסיקים משאר המשפט. לדוגמה: ירושלים, בירת ישראל, חשובה מאוד לכל הדתות שמאמינים בהן באל אחד. אין הבדל בין ירושלים לבין בירת ישראל.
- **ביטוי מוסגר (הסגר)** הוא הערה של הכותב בתוך המשפט. ההסגר אינו חלק עיקרי במשפט, ואם מוחקים אותו משמעות המשפט אינה נפגעת. אבל הוא מאפשר לכותב להביע את דעתו על מה שנאמר במשפט.  
ביטויי הסגר יכולים לבוא בתחילת המשפט, באמצעו או בסופו. בדרך כלל, יש להפריד אותם בפסיקים (כמו פנייה).  
לדוגמה: לדעתי, ההצגה הזאת נפלאה.  
אבל כאשר התמורה או הביטוי המוסגר קצרים אפשר לוותר על הפסיקים. לדוגמה: מנדלסון הפילוסוף היה סבו של מנדלסון המלחין (האקדמיה ללשון העברית); החמור למשל אינו טיפש כפי שרבים חושבים.  
הערה: המילה 'אפוא' לא תופרד בפסיקים.  
"זוג קווים מפרידים יכול לבוא לציון ביטוי מוסגר באמצע משפט (במקום פסיקים או סוגריים). למשל: לאמיתו של דבר אין שאלת אחדותה ההיסטורית של העברית – כפי שנראה בהמשך הדברים – חדשה עימנו" (האקדמיה ללשון העברית).

(א) סמנו את התמורה ואת מילות ההסגר במשפטים האלה ופסקו את המשפטים:

(1) פריז לדעת רבים היא העיר היפה ביותר באירופה

(2) פרופסור חיים ויצמן נשיאה הראשון של מדינת ישראל היה ביוכימאי והקים

את 'מכון זיו' ברחובות הוא מכון ויצמן למדע



עזר ויצמן



פרופ' חיים ויצמן

- (3) עזר ויצמן אחיינו של חיים ויצמן היה מפקד חיל האוויר חבר כנסת שר בממשלת ישראל וגם נשיאה השביעי של המדינה
- (4) למזלו הוא לא נדבק במחלה הנוראה הזאת
- (5) חכמינו זכרם לברכה תרמו תרומה גדולה לתרבות שלנו
- (6) כמובן היום יש לרופאים ידע רב יותר על תופעות מן הסוג הזה
- (7) וַיֵּאָהֵב יַעֲקֹב אֶת רַחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבְדָּךָ שִׁבְעַ שָׁנִים בְּרַחֵל בְּתוּךָ הַקֶּטְנָה (בראשית כ"ט 18)
- (8) דגניה הקיבוץ הראשון בארץ נוסד בשנת 1910
- (9) לְבוֹשֵׁתְנוּ שׁוֹרְדֵי הַשּׁוּאָה לֹא זָכוּ לַחִיִּים מְכֻבָּדִים בְּיִשְׂרָאֵל
- (10) כידוע כדור הארץ מסתובב סביב השמש
- (11) כאמור רציתי מאוד לנסוע לחו"ל אבל המגפה טרפה את התוכניות
- (12) לצערי הרב דודי אינו מרבה לבקר אצלנו
- (13) פתח תקווה אם המושבות הייתה בעבר מושבה והיום היא עיר במרכז הארץ
- (14) פסח חג האביב נמשך שבעה ימים
- (15) לדאבונו אנשים רבים מתכחשים לבעיות האקלים בעולם
- (16) הדודה הסתכלה בתינוק ואמרה בלי עין הרע ילד מתוק מאוד
- (17) אולי תתפלאו לשמוע אבל הספר 'גוליבר' לא נכתב לילדים אלא למבוגרים
- (18) כידוע הפלאפל עשוי מגרגירי חומוס
- (19) על פי המלצת הרופאים לא יעיד האיש במשפט
- (ב) הפכו כל שני משפטים למשפט אחד שיש בו תמורה:
- (1) יצחק רבין נרצח לאחר שהשתתף בטקס למען השלום.  
יצחק רבין היה ראש ממשלת ישראל.
- (2) פריז נחשבת לאחת הערים היפות ביותר בעולם.  
פריז נקראת 'עיר האורות'.
- (3) השיר הראשון שכתב חיים נחמן ביאליק הוא 'אל הציפור'.  
ביאליק היה משוררנו הלאומי.
- (4) יעקב אהב את רחל.  
רחל הייתה אחותה של לאה.
- (5) בכנסת ישראל מכהנים מאה ועשרים חברים.  
הכנסת היא בית הנבחרים של מדינת ישראל.

(ג) לפניכם רשימה של מילות הסגר. כתבו עשרה משפטים לפחות, ובכל אחד מהם שלבו מילת הסגר כגון:

כמובן, בדרך כלל, מתברר, כידוע, כנראה, לדעתי, בלי ספק, לצערי, לשמחתי (למרבה השמחה), לדאבונו, לרוע המזל, לא עלינו, חס וחלילה, להפתעתי (למרבה ההפתעה), למזלי, לטענתו של, כאמור, כידוע...

## ב. חלוקה לפסקאות

כתיבה דומה לאדריכלות. החיבור שכותבים הוא הבניין. בבניין יש דירות – אלה הן הפסקאות או הפרקים; בדירות יש חדרים – אלה הם הפסקאות או הסעיפים; החדרים בנויים מקירות – אלה הם המשפטים; הקירות בנויים מלבנים – אלה הן המילים.

בקיצור: בשפת הבנייה בשפה הכתיבה

לבנה	מילה
קיר	משפט
חדר	פסקה/סעיף
דירה	פרק/פסקה
בניין	חיבור

1. ציירו בניין ובו חדרים לפי התיאור שלמעלה, וכתבו במקומות הנכונים את מה שיש בו לפי שפת הבנייה.
2. קראו על החתול.
3. הוסיפו את סימני הפיסוק הנדרשים כדי שיהיה אפשר להבין את הכתוב.



על החתול

החתולים שאנחנו מכירים הם חתולים מבויתים, חתולים שהרגילו אותם לחיות בין בני אדם הם נמצאים בכל מקום בעולם הם עוזרים לבני האדם, כי הם טורפים עכברים ועוד מכרסמים בני אדם רבים אוהבים חתולים ומגדלים אותם בבית החתול הוא חיית המחמד מספר שתיים בעולם (הכלב הוא מספר אחת)

משקלו של חתול בית בוגר הוא בין חמישה לשבעה קילוגרמים הוא חי בין עשר לחמש עשרה שנים בדרך כלל חתול בית חי יותר שנים מחתול רחוב משערים שמספר חתולי הבית כיום הוא כעש מאות מיליון אבל לא כל החתולים מבויתים במקור החתול הוא בעל חיים טורף ממשפחת החתוליים מבנה הגוף שלו מראה שהוא טורף אמיתי כמו שאר בני המשפחה שלו – האריה הנמר ועוד הגוף שלו מותאם

במיוחד לציד ולאכילת בשר הפה של החתול מותאם לציד ולאכילת בשר בחלק הקדמי שלו נמצאים הניבים, השיניים הארוכות והבולטות בניבים החתול הורג את המרף שהוא צד בלשון שלו יש בליטות קשות שעוזרות לו לפצח את העצמות של המרף שלו לחתול יש כמה סוגים של שערות בפרווה כמעט תמיד חתולים שלפרווה שלהם יש שלוש צבעים הם ממין נקבה מלבד השפם יש לחתול שערות על השפה העליונה הן נקראות זיפים יש לו זיפים גם בחלקים אחרים של הגוף הזיפים עוזרים לחתול לצוד וחתול שאין לו זיפים מתקשה לצוד בעיקר בלילה

בדרך כלל צבע העיניים של החתול ירוק אבל העיניים של החתולים הסיאמיים כחול מבנה העין שלו דומה למבנה העין של האדם אבל הראייה שלו טובה יותר בלילה כי הוא צד בעיקר בלילה (בעבר חשבו שהחתולים עיוורי צבעים אבל ממחקרים התברר שהם רואים, מבדילים בין צבעים)

החתולים לא רק רואים היטב החתול מסוגל לשמוע קולות שבני האדם אינם יכולים לשמוע (השמיעה שלו טובה אפילו מהשמיעה של הכלב) כך הוא יכול לשמוע קולות של מכרסמים ולצוד אותם כמו אצל בני אדם גם אצל חתולים השמיעה הולכת ונחלשת ככל שהוא מתבגר וכבר בגיל חמש שנים בערך הוא אינו שומע טוב. חתולים רבים נדרסים משום שאינם שומעים את המכונית הקרבה אליהם ולכן אינם בורחים. כך קטנים סיכויי ההישרדות של חתולי רחוב בגיל מבוגר

בכף הרגל של החתול יש כריות שעליהן הוא דורך בתוכן מתחבאות הציפורניים שלו בזכות הכריות האלה אי אפשר לשמוע את הצעדים שלו הציפורניים של החתול חדות והוא שולף אותן כאשר הוא רוצה למפס על עצים בעביל לצוד או לברוח בעת סכנה כאשר החתול חש סכנה או איום הוא בורח או מנסה להבהיל את מי שמפחיד אותו הוא מושך את האוזניים לאחור מעגל את הגוף סומר את הפרווה מכשכש בזנב וגם פוער (פותח) את הפה חושף את השיניים ומשמיע קול נשיפה חזק בשפתו המיוחדת.



אבל כאשר הוא שמח הוא משמיע קולות של גרגור, וכשהוא במוח הוא זוקף את הזנב החתול הוא בעל חיים נקי מאוד אף על פי שאינו זקוק למקלחת הוא עצמו וכך שומר על ניקיונו חתולי הבית עושים את שלהם בארגז חול ומכסים אותם בחול הצרכים



- החיבור הזה מחולק לקטעים שנקראים פסקאות.
4. בדקו מה הנושא של כל פסקה וכתבו אותו.
  5. הוסיפו את סימני הפיסוק הנדרשים במקומות הנכונים.

כדאי לדעת על האגדה

האגדה היא סיפור שלעיתים קרובות לא התרחש במציאות, אבל היה יכול להתרחש. על האגדה חלים חוקי המציאות, אבל יכולים להיות בה ניסים. ידוע מי כתב אותה, מהם שמות הגיבורים (למשל, אגדות שלמה המלך) הימככבים בה, וגם זמן ההתרחשות ומקום ההתרחשות בדרך כלל ידועים.

6. קראו את תולדות חייו של מספר האגדות המפורסם, הנס כריסטיאן אנדרסן.

### על הנס כריסטיאן אנדרסן 'האגדי'



הנס כריסטיאן אנדרסן היה סופר ומשורר דני. הוא היה מפורסם בעיקר באגדות ובסיפורים שכתב לילדים, אבל הסיפורים שלו מתאימים גם למבוגרים. הוא כתב גם מחזות, רומנים וספרי מסע.

אנדרסן נולד בשנת 1805 בשכונת עוני באחת הערים של דנמרק. אביו היה סנדלר אבל היה אדם משכיל. אימו הייתה כובסת ולא הייתה לה השכלה. המשפחה הייתה ענייה וגרה בדירה שהיה בה רק חדר אחד.

כשהיה הנס כריסטיאן בן אחת עשרה מת אביו, והילד הפסיק ללמוד בבית ספר. הוא אהב סיפורים ובנה תאטרון בובות קטן ובו המחיז כל מיני סיפורים שהכיר. הוא היה תופר בעצמו את הבגדים לבובות.

עד שמלאו לו ארבע עשרה שנים היה אנדרסן עוזר של חייט, ואחר כך עבד במפעל מבק, אבל הוא רצה להיות שחקן. לכן כשמלאו לו ארבע עשרה נסע לקופנהגן, עיר הבירה של דנמרק. היה לו קול יפה מאוד, ובזכות הקול הזה העסיקו אותו בתאטרון המלכותי, אבל כאשר הוא התבגר והקול שלו התחלף, לא הייתה לו ברירה והוא עזב את התאטרון.

כשהיה אנדרסן בן שבע עשרה החל ללמוד בבית ספר יסודי עם ילדים בני שנים עשרה. אחר כך התקבל לאוניברסיטה של קופנהגן וסיים את לימודיו, אבל עוד לפני שהתחיל ללמוד בבית הספר היסודי פרסם את הספר הראשון שלו.

בהתחלה לא היה אנדרסן סופר של אגדות ושל סיפורי ילדים. כשהיה בן עשרים החליט לנסוע ולטייל באירופה. במיולים האלה הוא פגש כמה סופרים חשובים וידועים וכתב כמה ספרי מסעות. כמה שנים אחר כך כתב כמה ספרים למבוגרים ונעשה סופר די מפורסם. כשהיה בן עשרים וארבע הוא הוציא לאור ספר ובו סיפורים דמיוניים.

כשהיה בן שלושים פרסם ספר אוטוביוגרפי (ספר על קורות חייו) ותיאר בו את כניסתו של ילד עני אל החברה. שמו של הספר 'המאלתר'. הספר זכה להצלחה, ובחייו של אנדרסן היה הספר המפורסם ביותר שכתב.

אבל אנדרסן ידוע לא רק בזכות הספרים שהוא כתב למבוגרים אלא בעיקר בזכות האגדות שכתב לילדים. בהתחלה הוא השתמש בסיפורי עם שעמע כשהיה ילד, ואחר כך התחיל להמציא סיפורים משלו, ובמשך כמעט ארבעים שנה היה מפרסם אותם בכל שנה בחג המולד.

אומנם אנדרסן כתב אגדות רבות לילדים, אבל לו עצמו לא היו ילדים. הוא היה גבוה מן הרגיל, מגושם ולא זריז. כשהיה ילד היה דחוי מבחינה חברתית, וכשהתבגר הסתגר בביתו רוב הזמן ולא השתלב בחברה. הוא לא התחתן מעולם.

כשהיה אנדרסן בן שישים ושבע הוא נפל ממיטתו, נפגע קשה, ומאז לא החלים וגם לא כתב. הוא מת שלוש שנים לאחר מכן, בן שבעים.

(א) כתבו במשפט אחד על מה מדובר בכל פסקה.

אחת מן האגדות המפורסמות שכתב אנדרסן היא 'הפְּרִיָּוִזוֹן המְכֹּעֵר'. הוא מספר בה על ברווזון מכוער, שכולם לְעָגוּ וְהִצִּיקוּ לוֹ בְּגַלּל מְרָאָהוּ. בעצם, אנדרסן קָתַב את האגדה הזאת על עצמו – כשהיה צעיר דחוי כמו הברווזון, אבל כשהתבגר התברר שהוא אינו ברווזון כלל וכלל אלא ברבור. הוא נעֶשֶׂה אהוב על כולם, כמו אנדרסן עצמו. (מומלץ לקרוא את האגדה פילה.)

(ב) הכינו רשימת שמות של כמה מן האגדות שכתב אנדרסן. בחרו שלוש מן האגדות, וכתבו בשניים או בשלושה משפטים על מה מסופר בכל אגדה.

לפני שנים רבות הופק סרט מוזיקלי שנקרא 'הנס כריסטיאן אנדרסן'. שמו של השחקן שממלא את תפקיד גיבור הסרט הוא דני קיי. מומלץ מאוד לצפות בסרט הזה, אם אפשר. (כדאי מאוד גם להכיר את דני קיי ולצפות בסרטים שלו. הוא היה שחקן וזמר מוכשר מאוד ומצחיק מאוד. בקשו מההורים שלכם או מסבא וסבתא שלכם שיספרו לכם על דני קיי או קראו עליו במרשתת.)

(ג) על פי החיבורים שקראתם, דונו עם חברים והסיקו מסקנה: מתי מתחילים פסקה חדשה?

מסקנה: פסקה חדשה מתחילים \_\_\_\_\_

## מי היה איוון קרילוב?

קראו על קרילוב:

איוון אנדרייביץ' קרילוב נולד במוסקבה שברוסיה בשנת 1769, אבל עד שמלאו לו עשר שנים גר בשתי ערים אחרות: בעיר אורנבורג, משום שאביו שירת שם בצבא רוסיה, ובעיר מבר, משום שלאחר שפרש אביו מהצבא הוא היה פקיד בבית המשפט בעיר הזאת. כשהיה איוון בן עשר הוא התייתם מאביו, ואימו גידלה אותו לבדה. כשהיה בן ארבע עשרה עברו הוא ואימו להתגורר בעיר סנט פטרבורג. לפרנסתו עבד במשרד ממשלתי וגם כתב סיפורים וסאטירות. הוא כתב גם מחזה קומי ומכר אותו, ומאז כתב עוד מחזות והחל להיות מוכר בחברה הגבוהה של העיר. כשהיה קרילוב בן תשע עשרה הוא התייתם גם מאימו והתפטר מעבודתו. במשך ארבע שנים תמך בו אחד הנסיכים הרוסיים. אבל קורותיו בשנים שלאחר מכן כמעט אינם ידועות. אומרים שהוא עבר מעיר לעיר והיה מכור למשחקי קלפים. בשנת 1805 הוא החל לתרגם את המשלים של ממשיל המשלים הצרפתי, ז'אן דה לה פונטן,



אבל לאחר זמן מה החל לכתוב משלים טובים בעצמו. בשנת 1809 יצא לאור אוסף האגדות הראשון מפרי עטמו והוא זכה לתהילה. קהל הקוראים נהנה מן ההומור ביצירותיו של קרילוב. לאחר מכן עבד קרילוב שנים רבות בספרייה הציבורית המלכותית ומונה לתפקיד ראש מחלקת הספרות הרוסית. בעקבות ההערכה שזכה לה הוא היה לחבר באקדמיה הרוסית למדעים וזכה במדליית זהב ואף זכה לקצבה (תשלום מטעם המדינה) נדיבה. אבל קרילוב מוכר בעיקר בזכות המשלים שתרגם ושכתב. רוב המשלים עוסקים בבעלי חיים, וסיפורים אחדים עוסקים ישירות בהתנהגותם של בני האדם.

(א) חלקו את החיבור לפסקאות לפי מה שלמדתם עד עכשיו. כדי שלא תצטרכו להעתיק את כל הטקסט, העתיקו רק את המילה שבה אמורה, להבנתכם, להתחיל פסקה חדשה או הוסיפו מילים כאלה משלכם.  
(ב) הסבירו מדוע בחרתם בחלוקה הזאת.



7. קראו על ז'אן דה לה פונטן

וכתבו תמצית – רק את הדברים החשובים. חלקו את התמצית לפסקאות והקפידו על סימני הפיסוק ועל כתיב מלא. להעתיק משני צידי התמונה



#### על הרקפת

8. קראו על הרקפת.

הרקפת היא פרח רב

מת אחרי עונה אחת. היא

שנתי, כלומר פרח שחי כמה שנים ואינו

שייכת למשפחת הרקפתיים. הגבעול

של הרקפת הוא פקעת. פקעת היא גבעול מעובה (עבה) וקצר, ובדרך כלל היא נמצאת בתוך האדמה ובה נאגר (נאסף) המזון של הצמח. מן הפקעת גם יוצאים השורשים, הגבעולים והעלים של הצמח. בכל יום נוספים לצמח פרחים חדשים. בשנה הראשונה צמח הרקפת מצמיח רק עלה אחד, ובשנה השנייה הוא מצמיח כמה עלים אבל עדיין אין לו פרחים. הפרחים יוצאים רק בשנה השלישית ולפעמים רק בשנה הרביעית. לרקפת יש חמישה עלי כותרת המופנים כלפי מעלה. יש כמה מינים של רקפות. הרקפת שאנחנו מכירים בארץ נקראת רקפת מצויה.

היא פורחת בחורף, והפריחה שלה נמשכת כמה חודשים. לרקפת יש צורה מיוחדת במינה: הגבעול שלה מתכופף בקצה וממנו יוצא הפרח. עלי הכותרת שלו ארוכים ולעלים של הצמח

יש צורה של לב. הפקעת של הרקפת המצויה גדולה מאוד. יש רקפות לבנות, ורודות וסגולות. בדרך כלל הרקפת גדלה בצפון ובמרכז הארץ, בעיקר באזורים הרריים. לעיתים קרובות היא צומחת בין סלעים. יש מקום בצפון הארץ שנקרא 'גבעת הרקפות'. זוהי גבעה קטנה שפורחות עליה אלפי רקפות במשך כמה שבועות באביב. כדאי לנסוע ולראות. בשנת 2007 נבחרה הרקפת להיות הפרח הלאומי של ישראל. מכיוון שהרקפת כאילו מתחבאת בין סלעים אומרים עליה שהיא צנועה וביישנית ומספרים עליה כל מיני אגדות וגם כותבים עליה שירים. בישראל הרקפת היא צמח מוגן ואסור לקטוף אותו.

- (א) חלקו את החיבור לפסקאות: העתיקו את המילה שבה אמורה, להבנתכם, להתחיל פסקה חדשה.
- (ב) אם נראה לכם שצריך לשנות את סדר הפסקאות, עשו את זה.
- (ג) הסבירו מדוע בחרתם בחלוקה הזאת.
- (ד) קראו שוב את החיבור וכתבו שאלה אחת חשובה על כל פסקה. התשובות על השאלות כתובות בפסקאות.



כנראה בגלל הצורה המיוחדת של הרקפת נכתבו עליה כמה סיפורים. הינה שניים מהם:

### **ילדה ושמה רקפת מעשייה**

היה הייתה בכפר אחד ילדה קטנה ושמה רקפת. רקפת הייתה ילדה יפה מאוד. פניה היו ורודים, וראשה היה מכוסה תלתלים כמו כתר. רקפת הייתה יתומה ולא היה מי שייתן לה אוכל ויקנה לה בגדים. בכפר גר איכר עשיר. היה לו הרבה צאן והוא היה זקוק למישהו שיצא עם הצאן למרעה. הוא הכיר את הילדה היתומה. יום אחד הוא קרא לה ואמר: "אם תצאי בכל יום עם הצאן שלי למרעה אתן לך אוכל ואקנה לך בגדים ולא תסבלי עוד מרעב ומקור. רקפת הסכימה. היא לקחה מקל ארוך ותרמיל קטן ויצאה עם הגדיים ועם הטלאים לאחו. באחד מימי החורף יצאה רקפת עם הצאן.

לפתע החלה לנשוב רוח סערה וגשם חזק ירד. רקפת פחדה לחזור הביתה. היא ידעה שאם תחזור יכעס עליה האיכר הרשע ולא ייתן לה אוכל. היא נשארה עם הצאן בחוץ ורעדה מקור. כדי להסתתר מפני הגשם והרוח התיישבה רקפת בין הסלעים. היא ישבה מכווצת ובכתה. ראשה היה מורכן. לאחר זמן מה נרדמה ולאט-לאט קפאה מן הקור. היא לא התעוררה עוד. במקום שבו מתה הילדה רקפת צמח פרח יפה. ראשו של הפרח היה מורכן. עליו היו ורודים והיה לו כתר על הראש. ומאז בכל חורף, כאשר יורדים גשמים, צומחת הרקפת בין הסלעים ומזכירה את הרועה הקטנה והיפה.

### מדוע הרקפת מרכינה את ראשה? אגדה

כאשר הומלך שלמה למלך על ישראל רצה להזמין כתר לראשו. הוא הזמין לארמונו אומנים רבים כדי שציגו לפניו כל מיני כתרים לבחירתו. האומנים הציגו לפניו כתרים מזהב ומכסף, אך שום כתר לא מצא חן בעיניו. אבל הרי מלך לא יכול להיות בלי כתר. יום אחד יצא שלמה לטייל עם משרתיו בטבע. הוא הסתכל סביבו וראה פרחים

רבים וצבעוניים. המראה היה מקסים. שלמה המלך חיך, והפרחים זקפו את ראשיהם. כל אחד מהם רצה להיות דגם לכתר של המלך. "אני אדום בולט, בחר בי לכתר שלך", קרא פרח אדום. והצהוב אמר: "הצבע שלי דומה לזהב, אני מתאים לכתר!" וגם הפרחים



האחרים הציעו את עצמם בגאווה. אבל שלמה המלך לא רצה שהפרחים הגאוותניים ישמשו דוגמה לכתר שלו. הוא היה מאוכזב ועמד לחזור לכרכרתו. בדרכו אל הכרכרה ראה לפתע פרח מקסים מתחבא מתחת לסלע. מהו הפרח הזה? חשב בליבו והתקרב להביט בו. הפרח הזה ביישן וצנוע, לא כמו שאר הפרחים. "מה שמו של הפרח הזה?" שאל המלך את משרתיו. "רקפת", הם ענו. "נפלא!" קרא המלך בשמחה. הכתר שלי יהיה כמו פרח הרקפת. בכל פעם שאניח אותו על ראשי אזכר בפרח היפה הזה ואלמד להישאר צנוע כמוהו. שלמה המלך מלך שנים רבות,

וכשהיה זקן ומת הצטערו הרקפות מאוד והרכינו את ראשיהן. ומאז ועד היום ראשה של הרקפת מורכן.

- (א) חלקו לפסקאות את שני הסיפורים.
- (ב) השוו את החלוקה שלכם עם החלוקה של חברים שלכם. כל אחד יסביר את הסיבות לחלוקה שלו.
- (ג) השוו את הסיפורים זה לזה: מה דומה ומה שונה בהם?
- (ד) מה מצא חן בעיניכם יותר, המעשייה או האגדה? מדוע?
- אומרים על הרקפת שהיא צנועה. מדברים עליה כאילו הייתה בן אדם. כאשר מייחסים לצמחים או לבעלי חיים או לחפצים תכונות של בני אדם **מאנשים** אותם, מתייחסים אליהם כאילו הם **אנשים**.
- (ה) כתבו שמות של שלושה משלים שאתם מכירים שיש בהם האנשה.
- (ו) בדקו במילון ומצאו מילה נרדפת ל'צניעות'.
- (ז) שוחחו בכיתה על צניעות – על המעלות ועל החסרונות של התכונה הזאת.
- (ח) הסיקו מסקנה: הצניעות היא תכונה טובה או רעה או לא טובה ולא רעה? הסבירו את עמדתכם.

<hr/>
-------

- (ט) המציאו פתגם על צניעות.
- (י) יש אנשים שמכנים אותם בהומור 'הצנוע הידוע'. בביטוי הזה יש סתירה. מהי?
- (יא) לדעתכם, אמירה כזאת היא מחמאה או גינוי? נמקו את תשובתכם.
- (יב) תארו אדם 'צנוע ידוע'.
- (יג) אם תרצו, ציירו רקפות או צלמו רקפות והכינו תערוכה בכיתה.
- בספר ירמיהו בתנ"ך כתוב:

אל יתהלל חכם בחוכמתו.  
ואל יתהלל גיבור בגבורתו.  
ואל יתהלל עשיר בעושרו.

בקיצור, לא נאה להתהלל. לא יפה להשוויץ.

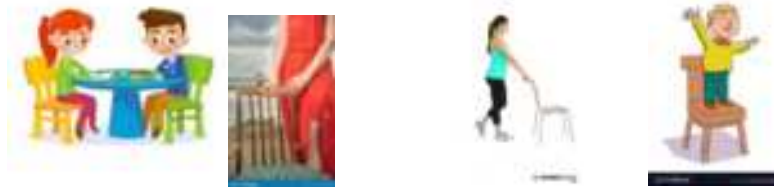
מושגים : צניעות

הקפידו על כתיב נכון. אם צריך היעזרו במילון.

בסוף כל משפט, בלי כל פקפוק – סימני פיסוק!

בעברית יש שלושה סוגים של מילות יחס: מילות יחס משתנות, מילות יחס קובעות משמעות ומילות יחס מוצרכות. מוצרכות = שצריך אותן, שאי אפשר לוותר עליהן. הפועל או שם העצם 'צריך' את מילת היחס המסוימת מפני שהיא נותנת לו את משמעותו או מפני שזאת דרך העברית.

**א. מילות יחס לא מוצרכות אינן משנות את משמעות הפועל:** יש מצבים שבהם מילת היחס משתנה על פי היחס בין שני דברים. למשל: אפשר לשבת על הכיסא, לשבת מתחת לכיסא, לשבת מאחורי הכיסא, לשבת לפני הכיסא, לשבת בין הכיסאות... בכל המצבים האלה המשמעות של הפועל 'לשבת' אינה משתנה. יושבים – לא חשוב איפה. כך גם בפעלים לעמוד, לשכב, להתחבא ועוד רבים. במילות היחס האלה אין פְעוּת, בדרך כלל לא טועים בהן.



1. השלימו את מילות היחס על פי בחירתכם. אפשר ליצור משפטים משעשעים:

אבא ישב \_\_\_\_\_ ארון.

הכלב רבץ \_\_\_\_\_ ארון.

החתול רבץ \_\_\_\_\_ ארון.

הילדה עמדה \_\_\_\_\_ אבא.

## עקרונות וכללים

א. חשוב להקפיד על שימוש נכון במילות היחס. לא נכון לתרגם את השימוש בהן מאנגלית או מכל שפה אחרת, כי בכל שפה גלזות מילות יחס אחרות לאותם הפעלים.

ב. אם אין חזרות רבות מדי צריך לחזור על מילת היחס אחרי כל פועל. לדוגמה: "וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּעַבְדָּה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבְלִבְנִים וּבְכָל עַבְדָּה." (ולא בעבודה קשה, חמר ולבנים וכל עבודה). בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ (ולא את השמים והארץ).

2. מצאו במילון מהי מילת יחס. העתיקו את ההגדרה.

מילת יחס היא \_\_\_\_\_

הינה כמה ממילות היחס בעברית:

אחרי, אל, אצל, את, ב-- , בין, בתוך, כמו, ל-- , את, בשביל, כל, לבד, לפני, לצד, מן, מ-- , מאחורי, מול, מסביב, מעל, מתחת, על, על יד ...

3. כך כתוב בתנ"ך. צבעו את מילות היחס:

(א) "וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּעַבְדָּה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבְלִבְנִים וּבְכָל עַבְדָּה" (שמות א 14).

(ב) "וַתִּקְחוּ לוֹ תְּבַת גָּמָא וַתַּזְמַרְהָ בְּזוֹמֶר וּבִזְפֹּת וַתֵּשֶׁם בָּהּ אֶת הַיֶּלֶד וַתֵּשֶׁם בְּסוּף עַל שְׂפַת הַיָּאֵר" (שמות ב 3).

(ג) "וַיֹּאמֶר ה' אֵל מִיֵּשֶׁה עֵבֶר לִפְנֵי הָעַם וַקְּחוּ אֹתָהּ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִטָּף אִשְׁרֵי הַכִּיתִּית בּוֹ אֶת הַיָּאֵר קִזוּ בְּיָדָהּ וְהִלַּכְתִּי" (שמות יז 5).

(ד) "הִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שָׁם עַל הַצֹּר בְּזוֹרֵב וְהַכִּיתָ בְּצֹר וַיָּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם" (שמות יז 6).

(ה) "וַתֵּרָא הָאֱתוֹן אֶת מְלֶאךָהּ וְתָרַבִּץ תִּזוֹת בְּלֵעָם" (במדבר כב 27).

(ו) "וַתוֹרְדֵם בְּזֶבֶל בְּעַד הַזֹּכֶן כִּי בֵיתָהּ בְּקִיר הַזּוֹמָה וּבַזּוֹמָה הִיא יוֹשֶׁבֶת" (יהושע ב 15).

(ז) "וַיִּשְׁבְּעָה כְּהֵנִים יִשְׂאֵוּ שְׁבָעָה עֹפְרוֹת הַיּוֹבְלִים לְפָנֶי הָאָרוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִסָּבוּ אֶת הָעִיר שִׁבְעַ פְּעָמִים וְהַכְּהֵנִים יִתְקְעוּ בְּעֹפְרוֹת" (יהושע ו 4).

(ח) "וְהַזֹּכֶן הִלָּךְ לְפָנֶי הַכְּהֵנִים תִּקְעֵי הַעֹפְרוֹת וְהַמָּאֵסָף הִלָּךְ אַזְרֵי הָאָרוֹן" (יהושע ו 9).

4. כתבו שלושה סיפורים, כל סיפור בגוף אחר, למשל: במדבר (גוף ראשון יחיד) – אני; בנסתרים (גוף שלישי רבים) – הם. שלבו בהם מילות יחס רבות ככל שתוכלו, אבל הקפידו שהסיפורים יהיו הגיוניים.

5. כתבו עוד שלושה סיפורים, כל סיפור בגוף אחר, אבל הפעם הסיפורים יהיו משעשעים וחסרי היגיון.

6. מצאו את הניבים ואת הפתגמים בחומר של כיתה ה', והעתיקו את אלה שיש בהם מילת יחס אחת לפחות. הדגישו את מילת היחס. תוכלו לבחור פתגמים או ניבים אחדים וליצור מהם עלילונים (קומיקס).

## ב. מילות יחס קובעות משמעות

כאמור, מילת יחס מוצרכת היא מילת יחס שהפועל 'צריך' אותה. מילת היחס 'דבוקה' אלו, כי היא משמשת מלט בין אבני הבניין של הלשון – בין הפעלים לשמות.

מילת יחס יכולה לקבוע את המשמעות של הפועל שאחריו היא באה.

לעיתים קרובות זה המצב באנגלית. למשל: give = לתת, אבל give in = להיכנע; give up = לוותר; give away = למסור משהו למישהו; give back =

להחזיר; ויש עוד. באנגלית זה המצב הרגיל. משמעותם של פעלים רבים מאוד משתנה לפי מילת היחס שמוצמדת אליהם.

1. בקשו מהמורה לאנגלית שייתן (או שתיתן) לכם דוגמות של פעלים כאלה בתוספת מילות היחס וכתבו את הפירוש שלהן.

בעברית, בדרך כלל, לכל פועל יש משמעות משלו, ומילת היחס אינה משנה אותה. אבל גם בעברית קורה שמילת היחס היא הנותנת לפועל את המשמעות שלו, בלעדית או אפשר לדעת למה מתכוונים. מילות יחס אלה הן 'מילות יחס קובעות משמעות'.

- מה הפירוש של 'לבקש'? אפשר לדעת את התשובה רק מתוך ההקשר. מדוע? מפני שתלוי אם מתכוונים ל'לבקש משהו ממישהו' או לבקש את מישהו. כאן מילת היחס קובעת את המשמעות של הפועל. אי אפשר להחליף אותה במילות יחס אחרות.

'לבקש משהו ממישהו' היא הצורה הרגילה. "אני מבקש ממך להפסיק להפריע בשיעור." מבקשים בקשה ממישהו אחר.

לבקש את מישהו משמעו לחפש אותו. כאשר הלכו אחיו של יוסף לרעות את הצאן בשכם, ביקש יעקב מיוסף שילך לראות מה שלומם. יוסף הלך אבל תעה בדרך.

פגש אותו איש אחד ושאל: "במה תִּבְקֹשׁ?" ויוסף ענה: "אֶת אֶזְרִי אֶנְכִּי

מִבְּקֶשׁ. הַגִּידָה נָא לִי אֵיפֹה הֵם רֹעִים" (בראשית פרק ל"ז פסוקים ט"ו-

ט"ז). האיש שאל: מה אתה מחפש? ויוסף ענה: אני מחפש את אחיי. יוסף ביקש / חיפש את אחיו.

- מה המשמעות של הפועל 'מקנא'? אי אפשר לדעת, כי תלוי איזו מילת יחס מצטרפת אליו. אפשר לקנא במישהו – לרצות להיות כמו מישהו אחר או לרצות שיהיה לנו משהו שיש למישהו אחר. "וַיִּקְנְאוּ בֹּאֲזָרְיָו [ביוסף]" (בראשית פרק ל"ז פסוק י"א).

ואפשר לקנא למישהו – לשמור ולהגן על מישהו בכל הכוח כדי שלא ייפגע, להיות נאמן. אליהו היה יותר מדי נאמן לה', עד כדי כך שה' לא היה מרוצה מזה. אליהו

היה במערה ולפתע שמע את אלוהים מדבר אליו: "וַיֹּאמֶר לוֹ בֹּהַ קְרֹךְ פֹּה

אֵלֵיהֶוּ? וְאֵלֵיהוּ הַשִּׁיב: "קָנָא קְנָאתִי לָהּ אֱלֹהֵי צְבָאוֹת כִּי עָזְבוּ בְרִיתְךָ  
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מִזְבְּוֹתֶיךָ הָרְסוּ וְאֶת זְבִיחֶיךָ הָרְגוּ בְּזוֹרֵב" (מלכים א'  
פרק י"ט פסוק 10).

השימוש הרגיל הוא ילקנא במישהו, לרצות שגם לנו יהיה מה שיש לו:  
הילד קינא בחברו משום שהחבר קיבל אופניים חדשים.  
הילד קינא לאופניו החדשים, הגן עליהם ולא הסכים שמישהו אחר ירכב עליהם.

- אפשר להיזהר ממהו או ממישהו: אדם יכול להקפיד על מה שהוא עושה כדי לשמור על עצמו.  
ואפשר להיזהר במשהו: להיזהר בדברים שאומרים או במעשים שעושים כדי לא לפגוע באחר, לא להגיד דברים שלא צריך להגיד.

- **את מסכימה לי?**

*אבא, אתה מסכים לי לקחת מאתך?*

*אימא, את מסכימה לי לקנות את הפלאז החדש?*

זאת לשון הדיבור של ילדים. מה הם שואלים? הם שואלים אם אבא או אימא מרשים להם לעשות משהו שהם רוצים. אולי בעקבות השאלה: 'אתה מרשה לי נוצרה הצורה המוזרה: אתה מסכים לי. להסכים למישהו זאת צורת דיבור חדשה.

בדרך כלל מסכימים עם דברים של אחרים, עם דעה אחרת. ועוד: אפשר להסכים עם מישהו, אפשר גם להסכים על משהו. אפשר להסכים עם מישהו על משהו, אפשר להשתמש בפועל 'להסכים' ולהוסיף לו שם פועל: לעשות, ללכת, לשבת ועוד. כאן המשמעות של להסכים היא להיענות לבקשה של האחר, והיא דומה למשמעות של 'להרשות' כאשר צד אחד הוא הקובע. וכאמור, נכון להגיד 'להרשות למישהו', אבל לא להסכים למישהו.

*"אבא, אתה מרשה לי לישון אצל אדווה?" "אימא, את מרשה לי לצאת לטיול השנתי?" או "אבא, אתה מסכים שאישן אצל אדווה?" "אימא, את מסכימה שאצא לטיול השנתי?"* אלה הן הדרכים הנכונות וראוי לחזור ולהשתמש בהן.

2. היעזרו במילון הכתוב אחרי התרגילים והשלימו את מילות היחס החסרות:

- (א) ביקשתי \_\_\_\_\_ חברי שישאיל לי את העט שלו.
- (ב) הילדה ביקשה \_\_\_\_\_ אימה בכל מקום, עד שבא שוטר ועזר לה.
- (ג) המורה האמין \_\_\_\_\_ דברי התלמיד.
- (ד) אנשים רבים מאמינים \_\_\_\_\_ אמונות תפלות.
- (ה) אימא הסכימה \_\_\_\_\_ אצא לטיול השנתי.
- (ו) הסכמנו \_\_\_\_\_ הכללים במשחק.
- (ז) אני מסכים \_\_\_\_\_ שהסרט הזה מעניין מאוד.
- (ח) כמה ממדינות ערב עדיין אינן מכירות \_\_\_\_\_ מדינת ישראל.
- (ט) כל האנגלים מכירים \_\_\_\_\_ מלך אנגליה.
- (י) שחקני הנבחרת שיחקו בהתלהבות משום שקינאו \_\_\_\_\_ קבוצתם.
- (יא) תמיד קינאתי \_\_\_\_\_ אנשים שיודעים שפות רבות.
- (יב) אני מודה \_\_\_\_\_ הרצאתך המעניינת.
- (יג) חשוב לדעת להודות \_\_\_\_\_ טעויות.
- (יד) סבתא רבתא של חברתי זכתה \_\_\_\_\_ אריכות ימים.
- (טו) הוא זכה \_\_\_\_\_ סכום גדול בטוטו.
- (טז) יש פוליטיקאים שנלחמים \_\_\_\_\_ שלום במזרח התיכון.
- (יז) מוכרחים להילחם \_\_\_\_\_ עוני.
- (יח) אתמול ביקרתי \_\_\_\_\_ תערוכה מעניינת מאוד.
- (יט) הפתעה! אתמול בא חבר ילדות לבקר \_\_\_\_\_ סבי.
- (כ) אחי ביקש \_\_\_\_\_ שאתלה את מעילו \_\_\_\_\_ הקולב.
- (כא) היציאה שלנו לטיול תלויה \_\_\_\_\_ מזג האוויר.
- (כב) כל חייה דרשה האם \_\_\_\_\_ שלום בתה.
- (כג) מה שלום אביך? מזמן לא נפגשתי איתו. דרוש \_\_\_\_\_ שלומו.
- (כד) המורה העיר \_\_\_\_\_ התלמיד משנתו והעיר \_\_\_\_\_ שהוא ישן בשיעור.
- (כה) השוטר העיר \_\_\_\_\_ כי חציתי את הכביש באור אדום.

3. כתבו עשרה משפטים ושלבו בהם פעלים ומילות יחס קובעות משמעות.
4. היעזרו במילון שבהמשך הפרק, וכתבו מכתב לחבר. (החבר יכול להיות בן אדם או בעל חיים או צעצוע...) שלבו במכתב מילות יחס קובעות משמעות.

5. תלמיד אחד (בכל פעם תלמיד אחר) בוחר מתוך המילון הגדרה של מילות היחס וקורא אותה, ושאר התלמידים מתבקשים להגיד מהו הפועל ומהי מילת היחס הנלווית אליו.

### מילון של מילות יחס קובעות משמעות

ביקר את/אצל = בא למקום מסוים לבילוי או לעסקים או לחולה ועוד  
ביקר את = הביע דברי ביקורת  
ביקר ב = במקום מסוים: מוזיאון, בית חולים, בית ועוד  
ביקש מ = פנה למישהו שיעשה בשבילו משהו  
ביקש את = חיפש  
דרש לשלום = דאג למישהו.  
דרש בשלום = התעניין בשלומו של מישהו, שאל מה שלומו  
האמין ל = סמך על הדברים של מישהו; לא הטיל ספק באמיתות הדברים שנאמרו לו: פתי מאמין לכל דבר  
האמין ב = בטח במישהו או במשהו  
הודה ב = הכיר באשמה שלו  
הודה ל = על = אמר תודה  
הכיר את = זיהה  
הכיר ב = הודה בזכות של מישהו  
הכיר ל = הציג אנשים זה לזה  
הלם ב = הכה, דפק  
הלם את = התאים  
הסכים עם = יש לו אותה הדעה כמו לאחר.  
הסכים על = קבע כללים.  
הסכים ש... (אף על פי ש-ש... אינה מילת יחס) = הרשה  
הסכים + שם פועל: נענה לבקשה  
העיר את = הפסיק את השינה  
העיר ל- על = אמר או כתב הערה  
הצביע על = מראה באצבע  
הצביע בעד/נגד = תמך או לא תמך במישהו או במשהו על ידי הרמת יד  
התמודד עם = נאבק וניסה להתגבר על בעיה, על מחלה...

התמודד על = התחרה עם אחרים על תפקיד, על פרס נגד מישהו  
 זכה ב = השיג דבר, בלי שהדבר תלוי בו, למשל פרס או גביע  
 זכה ל = השיג דבר שהיה ראוי לו, למשל כבוד : תזכה למצוות  
 חתם על = כתב את חתימתו על מסמך או הזמין מראש, למשל ספר, עיתון,  
 כרטיסים  
 חתם (את) = אמר דברי סיוס  
 חתר ל = התאמץ להשיג משהו או לעשות משהו  
 חתר תחת = השתדל בחשאי לערער את מעמדו, את כוחו ואת השפעתו של אחר  
 מחה (את) = מחק, ניגב  
 מחה על = התנגד מאוד להחלטה או לפעולה  
 נהג את או ב = הוליד, ניהל  
 נהג עם ב... = התנהג, התייחס אל מישהו  
 נוהר ב = שמר את עצמו שלא לפגוע באחרים : "חכמים היוהרו בדבריכם"  
 נוהר מ = נשמר מסכנה או מטעות וכדומה  
 ניצח ב = גבר על היריב במלחמה, במשחק, בתחרות  
 ניצח על = הדריך תזמורת או מקהלה או את מי שעוסק במלאכה  
 נלחם ב/עם = עושה מלחמה נגד יריב  
 נלחם ל/על/בעד = נלחם לטובת מישהו או משהו  
 נמנה עם = נכלל, נחשב במספר  
 נמנה על = נעשה מנוי על [עיתון, הצגות תאטרון...]  
 סגר (את) = כיסה את הפתח  
 סגר על = חסם את הדרך, מנע מעבר  
 עבד ב = עבד במקום מסוים או בעבודה מסוימת  
 עבד את = היה עבד, נכנע, קיים מצוות דת  
 עבר מ- אל/ל- = עזב מקום אחד והגיע אל מקום אחר  
 עבר על = עבר על חוק, למשל, או על מצווה : לא קיים את החוק, את המצווה.  
 עמד ב / בפני = החזיק מעמד, התגבר על משהו  
 עמד על = בדק, בחן, הבין. (עמד על דעתו = התעקש)  
 פרט את = החליף מטבעות בעלי ערך גדול במטבעות בעלי ערך קטן  
 פרט על = ניגן בכלי מיתר  
 פתח את = ההפך מסגר

פתח ב = התחיל  
 קינא ב = רצה לעצמו משהו כמו שיש לאחר  
 קינא ל = תמך בהתלהבות ברעיון או במנהיג או בקבוצה ; חשד בחוסר נאמנות של  
 בן זוג או של בת זוג  
 קרא את = עסק בקריאה. קרא ספר וכדומה  
 קרא ב = קרא בקפה, בקלפים או בכף היד, אמר דברים על העתיד על פי הסימנים  
 שגילה בהם.  
 קרא ל = נתן שם למישהו או למשהו. צעק למישהו כדי שיבוא או כדי שישים לב.  
 רדף את = הציק, עינה  
 רדף אחרי = רץ אחרי מישהו כדי להשיג אותו  
 שמר את = שם למשמרת; שם במקום בטוח כדי להגן על הדבר או כדי להשתמש  
 בו בעת הצורך.  
 שמר על = המשיך, השתדל שלא ייפסק, הקפיד לקיים משהו; השגיח שלא יקרה  
 שום דבר רע לאדם או לדבר



## שני עוברי אורח מאת ז'אן-פייר קלרי דה פלוריאן

שני ידידים בחשכה  
 הלכו יחדיו לעיר סמוכה.  
 פתאום מצא אחד בעשב  
 ארנק מלא זהב וכסף.  
 אחר בדיקה מייד הכניס  
 את הממון כולו לכיס.  
 אמר רעו: "אכן אנחנו  
 למצוא אוצר שלם הצלחנו!"  
 השיב: "טעית, אדוני,  
 זה לא אנחנו, זה אני!"

המקופח החריש בצער,  
 אך בהמשך ההליכה  
 ראו שניהם בחשכה  
 כי שודדים אורבים בשער.  
 מוצא ההון רועד קרא:

"אבוי, אנחנו בצרה!"  
אך השני השיב לו: "סלח נא,  
זה לא אנחנו – זה אתה!"

1. סמוכה = \_\_\_\_\_ ; החריש = \_\_\_\_\_ ; אורבים \_\_\_\_\_ .
2. "עין תחת עין" ו"שן תחת שן" הם ביטויים הלקוחים מן התורה. שערך וכתבו מה הכוונה בביטויים האלה. בדקו במילון אם השערכתם נכונה.
3. אם העונש אינו במידה של החטא דווקא, אפשר להגיד שהחבר השני שילם לחבר הראשון \_\_\_\_\_ או \_\_\_\_\_ בחבר הראשון.
4. העמידו את עצמכם במקומו של מוצא הארנק. איך הייתם אתם נוהגים? השיבו תשובה כנה ונמקו אותה.
5. ואיך הייתם נוהגים אילו הייתם במקומו של החבר? נמקו את תשובתכם.
6. מה הלקח מן המשל הזה?

### מעשייה

בכפר אחד חיו איש ואשתו הם חיו חיים טובים ואכלו מזון יקר יום אחד נקש איש עני על דלתם הוא היה רעב וביקש מעט אוכל אבל הבעל גירש אותו וסגר בפניו את הדלת כעבור כמה שנים ירד האיש מנכסיו איבד את כל רכושו גם אשתו עזבה אותו ונישאה לאיש אחר האיש הזה היה העני שדפק על דלת ביתם וביקש אוכל במשך השנים שעברו הוא מצא עבודה וכבר היה לו כסף רב יום אחד ישבו בני הזוג האלה ואכלו מאכלים יקרים בארוחת הערב לפתע שמעו נקישה על הדלת על המפתן עמד אדם וביקש פרוסת לחם הבעל הסתכל בעני וראה שהוא בעלה הראשון של אשתו האיש שסגר בפניו את הדלת כאשר הוא היה רעב ברגע הראשון הוא אמר לעצמו עכשיו יש לי הזדמנות להתנקם בו על מה שהוא עשה לי. אני אשיב לו רעה תחת רעה אבל אחרי דקה הוא חזר בו וחשב ההתנהגות שלו הייתה מכוערת למה שאתנהג כמוהו אני רוצה לפגוע בו כמו שהוא פגע בי הלך והכין לו ארוחה טובה

1. הוסיפו את סימני הפיסוק החסרים.
2. חלקו את המעשייה לפסקאות.
3. אילו תכונות באו לידי ביטוי בהתנהגותו של האיש שגירש את העני?  
\_\_\_\_\_
4. אילו תכונות באו לידי ביטוי בהתנהגותו של האיש שהכין ארוחה לעני?  
\_\_\_\_\_

(א) השלימו את המילים החסרות בפתגמים האלה:

- מה ששנא \_\_\_\_\_, \_\_\_\_\_ תעשה ל\_\_\_\_\_.
- יהי כבוד \_\_\_\_\_ חביב \_\_\_\_\_ כ\_\_\_\_\_.
- ואהבת לרעך \_\_\_\_\_.

(ב) כתבו כל אחד מן הפתגמים בשפה שלכם:

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

(ג) מה הקשר בין שלושת הפתגמים האלה?

(ד) הפתגמים האלה מתאימים למעשייה שקראתם? הוכיחו את תשובתכם.

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

(ה) איזה משני הפתגמים האלה מתאים יותר למעשייה הזאת:

**כאשר עשה כן אעשה לו**

**אל תאמר כאשר נעשה כן אעשה לו**

(ו) שוחחו בכיתה והביעו את עמדתכם, איזו דרך מן השתיים עדיפה?

#### כדאי לדעת: המעשייה

המעשייה היא סיפור שלא התרחש מעולם. חוקי המציאות שלנו אינם חלים עליה. היא עוברת מפה לאזון מדור לדור. לכן שם המספר אינו ידוע. במעשייה לא מסופר על דמויות מפורסמות ולא נזכרים בה שמות של דמויות, אבל לעיתים קרובות יש לדמויות כינויים שמתארים את צורתן או את מצבן כגון שלגייה, בת הים הקטנה, לכלוכית, מלכת השלג, כיפה אדומה.

במעשיות לא נזכרים גם שמות של מקומות, ולא מתי הן התרחשו: "היה היה בארץ רחוקה רחוקה..." ולכן הן מתאימות לכל מקום ולכל זמן ומעניינות כל שומע. אחד המאפיינים של המעשייה הוא התחלה קתבנית מופרת כגון "היה היה..." או "לפני הרבה שנים" וסיום טוב כגון "והם חיים באושר ובעושר עד היום הזה".

יש בה שני גיבורים (או גיבורות) – אחד מהם טוב והאחר רע. לעיתים הרע הוא יצור שאינו קיים במציאות כגון מכשפה או שד, ולטוב מצטרפות פיות או דג זהב.

לגיבורים יש משאלה או בעיה, והסוף הטוב הוא מימוש המשאלה או פתרון הבעיה. בסוף הצדק מנצח והגיבור מקבל את המגיע לו – פרס או עונש.

במעשייה מתרחשים קסמים אבל איש אינו מאמין שהם מתרחשים באמת.

מובן, שהמעשייה היא בדיה, אך לא פעם ממרתה להעביר מסר לשומע, והיום גם לקורא, ללמד אותו לקח כמו במשל.

מושגים: צדק, חברות

הקפידו על כתיב נכון. אם צריך היעזרו במילון.

בסוף כל משפט, בלי פקפוק – סימני פיסוק.

**א. קשקשת (גיבריש)**

בכל אחד מן המשפטים האלה יש מילה אחת שהיא 'קשקוש', מילה מומצאת שאינה קיימת בעברית (ואולי גם לא בשפות אחרות). כדי לפתור את ה'חידה' קראו כל משפט בעיון, בדקו מה כתוב לפני ה'קשקוש' ומה כתוב אחריו:

1. עינת אוהבת את הטבע. בחופשת הקיץ היא יוצאת עם הוריה ליער או הולכת לים, כי היא אוהבת לטייל בין העצים וגם לבנות מגדלים בהפג. הפג = \_\_\_\_\_

2. בעבר היה לנו כלב גדול, שמן ויפה. הוא ברח. עכשיו בדיוק להפך: הכלב שלנו רזה, חלים וקטן. חלים = \_\_\_\_\_

3. המנהלת שאלה: "יוסף כבר התחיל ללמוד יפה?"

"הוא יעג מתעצל מאוד", ענתה המורה. יעג = \_\_\_\_\_

4. באירופה יש נהר עמוק. מצידו האחד אי אפשר לראות את צידו השני. הוא עובר לאורך כמה מדינות. הירדן שלנו לא כל כך ארוך, עמוק פחות וגם הרבה יותר גלז. גלז = \_\_\_\_\_

5. אדון לוי בן תשעים. אדון שמעוני בן שמונים. אדון לוי דמיט מאדון שמעוני.

דמיט = \_\_\_\_\_

6. גם בימי קדם בנו ערים. העיר זקוקה למירבון ולביטחון. משום כך בנו אותה ליד נהר והקימו סביבה חומה. מירבון = \_\_\_\_\_
7. הוא לא פרל, הוא מוציא כסף רק כשצריך. פרל = \_\_\_\_\_
8. הדג והציפור התווכחו זה עם זה.  
הציפור אמרה: "בגוף שלי יש נוצות יפות!"  
"ובגוף שלי יש קשקשים מבריקים!" ענה הדג.  
אמרה הציפור: אני יכולה להמריא ולעוף!"  
"ואני יכול ללגור ולנבון!" השיב הדג. ללגור = \_\_\_\_\_ לנבון = \_\_\_\_\_  
אמרה הציפור: "יפה מאוד, אבל אני יודעת לציץ ולזמר ואילו אתה נולש כל הזמן." נולש = \_\_\_\_\_
9. יאיר יוצא הרבה אל הטבע. הוא אוהב לעסוק בלרצוף ובצילום. לכן הוא לוקח איתו תמיד צבעים ומצלמה. לרצוף = \_\_\_\_\_
10. הנץ, הנשר, העורב והעיט הם שפלצים שאפשר לראות בישראל.  
שפלצים = \_\_\_\_\_
11. תומר חצה במהירות את הכביש והגיע קרוב לדלת הבית. הוא החליט לא להרעיש. הוא ניגש ודחף שלרת את הדלת. שלרת = \_\_\_\_\_
12. בלילה היה הכפר צקם. כולם ישנו והכול היה שקט. אך ביום היה אור גדול, כל האיכרים עבדו, ורעש מילא את החלל. צקם = \_\_\_\_\_
13. אלוהים ברא את העולם: את השמיים ואת הארץ, את העצים ואת הפרחים, את הסרול ואת בני האדם. סרול = \_\_\_\_\_
14. תושבי העיר סובלים מן האוויר המזוהם, מן הצפיפות ומן הרעש. בכפר הבתים רחוקים זה מזה, הכול דוטל, ואפשר לנשום אוויר נקי.  
דוטל = \_\_\_\_\_
15. אתמול ביקרתי בחנופל. ראיתי שם תמונות של ציירים מפורסמים, פסלים משיש ומברונזה וגם שטיחים עתיקים שנארגו ביד. חנופל = \_\_\_\_\_

16. באותם הימים הוא היה ילד טקמיש, נמוך וחלש. עכשיו הוא גבוה, שמן וחזק.  
טקמיש = \_\_\_\_\_

17. היו לו הרבה גמנים: "למה נעלת את הדלת?", "למה איחרת?" "למה לא השארת את  
המפתח אצל השכן?" גמנים = \_\_\_\_\_

18. כשעלה רון לאוטובוס לא היו בו נוסעים רבים והוא התיישב על המושב  
שמאחורי הנהג. בכל תחנה עלו נוסעים והאוטובוס התמלא. באחת התחנות עלה  
לאוטובוס אדם נכה. הוא נעזר בקביים. רון קרבס מייד ופינה לו את מקומו. קרבס =  
\_\_\_\_\_

### ב. השלמת המילים החסרות

1. קראו את הסיפור.

2. השלימו את המילים החסרות – מילה אחת בכל מקום ריק. בדקו היטב מה  
כתוב לפני המילה החסרה ומה כתוב אחריה.

## המרק של המרק מעשייה מארגנטינה

משום מה חקלאי שעבר בעיר העניק תרנגולת לנגר.

המחווה החמיאה לנגר והוא הזמין את החקלאי \_\_\_\_\_<sup>1</sup> והגיש לו מרק עוף  
טעים. עד שסיימו \_\_\_\_\_<sup>2</sup> את ארוחת  
הערב ירד \_\_\_\_\_<sup>3</sup> הלילה. הנגר הזמין את \_\_\_\_\_<sup>4</sup>  
למוחרת נפרדו והבטיחו שייפגשו שוב. \_\_\_\_\_<sup>5</sup> דלתו. כשפתח \_\_\_\_\_<sup>6</sup>  
של החקלאי. גם הם הזדמנו \_\_\_\_\_<sup>7</sup>.



הנגר קיבל גם אותם בסבר פנים יפות ומיהר \_\_\_\_\_<sup>8</sup> להם ארוחה **כיד המלך**.  
שבוע לאחר מכן שוב \_\_\_\_\_<sup>9</sup> מישהו על דלתו של הנגר. הפעם היו \_\_\_\_\_<sup>10</sup>  
החברים של הבנים של החקלאי שהעניק לו את \_\_\_\_\_ במתנה.

העניין לא מצא חן בעיני הנגר, ואף על פי כן \_\_\_\_\_<sup>11</sup> בשבילם והזמין אותם ללון בביתו.

כמה ימים לאחר מכן הקישה על \_\_\_\_\_<sup>12</sup> של הנגר משפחה שלמה.  
"מי \_\_\_\_\_<sup>13</sup> שאל.

"אנחנו השכנים של החברים של הבנים \_\_\_\_\_<sup>14</sup> החקלאי שהעניק לך תרנגולת במתנה", השיבו לו. \_\_\_\_\_<sup>15</sup> הושיב אותם בחדר האוכל והלך ל \_\_\_\_\_<sup>16</sup>.  
מן המטבח נשמע רעש של **מצקות**, של \_\_\_\_\_<sup>17</sup> ושל התעסקות רבה.  
לאחר מכן נכנס הנגר ל \_\_\_\_\_<sup>18</sup> האוכל ובידיו סיר ענקי מלא... מים  
\_\_\_\_\_<sup>19</sup>. על פני המים צפו כמה טיפות של שומן. הוא \_\_\_\_\_<sup>20</sup> בנימוס  
מנת 'מרק' לכל מהסועדים כאילו זה \_\_\_\_\_<sup>21</sup> מעדן.

שאלו אותו האורחים: "איזה מרק זה? למה \_\_\_\_\_<sup>22</sup> כל כך חיוור?"

"זה המרק של מרק התרנגולת, ואני מגיש לכם אותו  
ברצון, השכנים של החברים של הבנים של החקלאי  
שהעניק לי תרנגולת מתנה."



3. הסבירו את המילים המודגשות בסיפור:

העניק = \_\_\_\_\_; מחווה = \_\_\_\_\_; ללון = \_\_\_\_\_;

כיד המלך = \_\_\_\_\_; מצקות = \_\_\_\_\_

4. קראו שוב את הסיפור ובדקו אם המילים שהשלמתם מתאימות.

בעברית, כמו בשפות אחרות יש מְשָׁלְבִים, כלומר רמות של לשון. יש לשון גבוהה, יש לשון בינונית ויש לשון נמוכה גם בדיבור וגם בכתובה. לשון הספרות, המאמרים המדעיים וההרצאות היא בדרך כלל לשון גבוהה; בשיחה רגילה הלשון בינונית או נמוכה, תלוי מיהם המשווחחים. גם למילים עצמן יש משלבים. למשל: חמה ולבנה או סהר הן מילים במשלב גבוה, ואילו שמש וירח הן מילים במשלב בינוני; מְטָר היא מילה במשלב גבוה מגוש; גיל ורינה – משלב גבוה משמחה.

5. קראו את המשפטים וכתבו את משמעותה של כל מילה מודגשת על פי הקשרה:

(א) היהודים עלו לארץ כמעט מכל ארצות **תבל**. תבל = \_\_\_\_\_

(ב) ה**ארס** של הנחשים ושל העקרבים מסוכן מאוד. ארס = \_\_\_\_\_

(ג) אנשים רבים חושבים ש**ממון** הוא הדבר החשוב ביותר שהם **זקוקים** לו, כי הוא

יעזור להם להשיג כל דבר. זקוקים = \_\_\_\_\_ ממון = \_\_\_\_\_

(ד) בגלל הקור ה**עז** קרתה תקלה בתחנת החשמל ו**עלטה** השתררה בכל האזור.

עז = \_\_\_\_\_ עלטה = \_\_\_\_\_

(ה) הישראלים אוהבים לעשות 'על האש' בכל הזדמנות, אבל הם משאירים אחריהם

**זוהמה** נוראה. זוהמה = \_\_\_\_\_

- לדעתכם, מהו המשלב של 'על האש', ומהו המשלב של 'זוהמה'?

\_\_\_\_\_

(ו) אני חשה **כלימה** בכל פעם שאני שומעת על התנהגותם ה**בריונית** של ישראלים גם

בארץ וגם בחו"ל. כלימה = \_\_\_\_\_; בריונית = \_\_\_\_\_

(ז) יש אנשים שמעדיפים לגור בכפר, הרחק מ**שאון** העיר, ויש שדווקא אוהבים את

ה**שאון** הזה. שאון = \_\_\_\_\_

(ח) יפה לראות את **אגלי** הטל על הפרחים ועל העלים בבוקר. אגל = \_\_\_\_\_

(ט) לפעמים ה**צינה** בחורף קשה מאוד, אפילו מעיל חם אינו מועיל נגדה.

צינה = \_\_\_\_\_

(י) עצי התפוח ועצי האגס והאפרסק ב**בוסתן** שליד ביתנו מפיצים **ניחוחות** נעימים.

בוסתן = \_\_\_\_\_ ניחוחות = \_\_\_\_\_

(יא) כל הלילה בכו ה**עוללים** ולא נתנו **מנוח**. גם לאחר שינקו לא פסקו מלבכות.

עוללים = \_\_\_\_\_ מנוח = \_\_\_\_\_

(יב) בזכות דמותו המרשימה ו**רעמתו** המפוארת נעשה ה**ליש** סמל לגבורה ולשלטון.

רעמה = \_\_\_\_\_ ליש = \_\_\_\_\_

## 6. תשבץ

3		2		1
	★		★	
		6		5
				4
				7
9	★		★	8
		12		11
				10
				13
15				14
				16
	★		★	
		18		17
20				19
				21

מאוזן :

1. להקת מנגנים (כתיב חסר)

4. תביעה, בקשה חמורה

7. שיר

10. מוסיף טעם לאוכל

13. סל

14. במה מלקקים?

16. איש מרגיז, מקניט

מאונך :

1. ירק שפופאי אוהב

2. כתבה שירים לילדים, למשל: בובה זהבה

3. ארגז

5. סוד

6. חבר בממשלה

8. אחות של בן

9. בטעות אומרים "תביא לי"

17. לוח ועליו כתובת  
 19. הצמרת שלהם  
 21. הלשון שמדברים בה באירן (פרס)  
 10. אינו עושה שום דבר מועיל  
 12. נהר  
 14. בהמות  
 15. גמד  
 17. עמד על המשמר  
 18. רענן, לא מקולקל  
 19. בולט בפנים  
 20. ההפך מחי

7. השלימו את המילים החסרות בשיר.

#### מילים אחיות מאת דתיה בן-דור

- אפשר להגיד \_\_\_\_\_ ואפשר לומר כסיל.  
 אפשר להגיד שמחה ואפשר לומר \_\_\_\_\_.  
 אפשר להגיד רש ואפשר לומר \_\_\_\_\_  
 אפשר להגיד \_\_\_\_\_ ואפשר לומר פלוני.  
 אפשר להגיד אנוכי ואפשר לומר \_\_\_\_\_  
 אפשר להגיד \_\_\_\_\_ ואפשר לומר פוזמק  
 אפשר להגיד נפיל ואפשר לומר \_\_\_\_\_.  
 אפשר להגיד \_\_\_\_\_ ואפשר לומר אכן  
 אפשר להגיד \_\_\_\_\_ ואפשר לומר חן-חן  
 אפשר להגיד סב ואפשר לומר \_\_\_\_\_.  
 אפשר להגיד נהדר ואפשר לומר סבבה.  
 כי הן אומרות אותו הדבר קצת אחרת.

8. מה ההבדל בין 'נהדר' לבין 'סבבה'?

9. אם אתם מכירים מילה נרדפת נוספת לכמה מהמילים שבשיר כתבו אותה.

10. היעזרו בהקשר וגם בשורש המילה ובמשקלה ו'פענחו' את המילים המודגשות. המילים האלה אינן קשקשת אלא מילים בעברית. במקום לכתוב את פירוש המילה אתם יכולים לצייר אותה או למצוא תמונה במרשתת ולהדביק אותה כאן:

(א) תינוקות אוהבים מאוד לראות דברים שזזים מול העיניים שלהם, ולכן המבוגרים תולים לעתים קרובות **מרצדת** מעל המיטה של התינוק. הוא מסתכל בה ומשמיע קולות של הנאה. מְרַצֶּדֶת = \_\_\_\_\_

(ב) רופאים רבים תולים סביב צווארם **מסכת** משום שזה הכלי הבסיסי שבו הם משתמשים. בעזרתו הם מקשיבים לקולות הלב והריאה ויודעים אם יש בעיות. מְסַכֶּת = \_\_\_\_\_

(ג) ילדים קטנים שעדיין אין להם שיניים אינם יכולים ללעוס מזון קשה. הם אוכלים רק **מחית**. לכן צריך לרסק אותה בשבילם **בממחה**. אבל גם מבוגרים משתמשים בכלי הזה לא פעם. מְחִית = \_\_\_\_\_  
מְמַחֶה = \_\_\_\_\_

(ד) אימא יודעת שאני אוהב מאוד לאכול **כתיתה** עם **טוגנים**. אין לה זמן להכין את זה יום יום, אבל בכל פעם שאני רואה שהיא אווזת בידה את ה**כתיש**, אני שמח.

כְּתִיתָה = \_\_\_\_\_ טוּגְנִים = \_\_\_\_\_ כְּתִישׁ = \_\_\_\_\_

(ה) בעבר תפס המחשב הרבה מאוד מקום על שולחן הכתיבה משום שה**צג** שלו היה שמן וגדול. עכשיו הצגים דקים ואינם תופסים הרבה מקום. צָג = \_\_\_\_\_

(ו) היום יש טכנולוגיה חדשה להקרנת סרטים בקולנוע. היום המ**רקע** בקולנוע הוא תלת ממדי. בהתחלה זה מבהיל אבל מתרגלים. גם המרקעים של מכשירי הטלוויזיה משתכללים כל הזמן.

מְרַקֵּעַ = \_\_\_\_\_

(ז) ילדים רבים אוהבים עלילונים ויש ילדים שגם מציירים אותם. אבל לא כל מי שמצייר יודע גם לכתוב את הסיפורים.                      = עלילון

(ח) לכל חברה מסחרית גדולה יש **סמליל** שמוטבע על המוצרים שלה.

הסמליל הזה, למשל  הוא הסמליל של חברת ...

                     = סמליל

(ט) **הקדימונים** שמוקרנים על מרקע הטלוויזיה עוזרים לצופים להחליט אם התוכנית שתשודר מעניינת אותם.                      = קדימון

## העיוורים והפיל

על פי מעשייה הודית

בהודו היה כפר מיוחד לעיוורים. כל תושביו היו עיוורים. יום אחד יצאו שבעה אנשים מן הכפר ונתקלו בפיל וברוכבו. מובן שהם לא ראו פיל מימיהם והיו סקרנים מאוד לדעת איך הוא נראה. הרוכב הרשה להם להתקרב אל הפיל ולמשש אותו ואחד מהם אפילו רכב עליו.

כששבו אל הכפר אמרו לחבריהם בהתרגשות: "עכשיו אנחנו יודעים איך פיל

נראה."

"איך, איך?" שאלו בני הכפר.

הראשון אמר: "הפיל ענק ועבה כמו

חומה."

"לא נכון", הגיב השני, "הפיל עגול

ועבה, כמו עץ".



"אתה מדבר שטויות!", התפרץ השלישי, "הפיל קצר עגול וחד. הוא דומה לחרב".

"חרב? מה פתאום?" קרא הרביעי, אני אומר לכם שהפיל דומה למניפה".

"בשום פנים ואופן לא!" צעק החמישי, הפיל דומה לנחש ענקי מתפתל.

והשישי אמר: "כולכם טועים. הפיל דומה לחבל ארוך."  
השביעי שרכב על הפיל אמר: אני רכבתי עליו ולכן אני יכול לתאר אותו נכון:  
הפיל דומה להר גבוה והוא מתנוודד מצד לצד.  
ומאז שבעת המופלאים ממשיכים להתווכח על מראהו של הפיל, ואיש מהם אינו יודע איך הפיל נראָה באמת.

1. איך ייתכן שכל אחד משבעת האנשים תיאר את הפיל בדרך אחרת?  
\_\_\_\_\_
2. איך ייתכן שלאדם שאינו רואה יש נקודת ראות?  
\_\_\_\_\_
3. שערו, איזה חלק של הפיל תיאר כל אחד מהם?  
\_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_
4. הפיל הוא בעל חיים מעניין מאוד וחכם מאוד. היעזרו במורה לטבע ותארו אותו – לא רק את המראה שלו אלא בעיקר את המאפיינים שלו.
5. צלמו פילים או מצאו תמונות של פילים או פסלונים קטנים של פילים. ערכו בכיתה תערוכת פילים.
6. המעשייה הזאת היא משל. הנמשל הוא, כמובן, בני האדם. מהו?  
\_\_\_\_\_
7. בקשו משבעה מתלמידי הכיתה לתאר אתכם בכתב. השוו את התוצאות.
8. סביר להניח שלכל אחד מהם הייתה נקודת ראות אחרת. איך זה ייתכן?  
\_\_\_\_\_

לפני עיוור לא תיתן מכשול

לפני עיוור לא תיהן מכשול היא מצווה מן התורה האוסרת לנצל את לקותו של העיוור ולהכשיל אותו בדרך. אבל יש לה גם פירושים מרחיבים יותר כגון: אסור לייעץ לאדם עצה מטעה בעניין שאינו מבין בו או לגרום לאדם לעבור עבירה.

מושגים: ניסיון, טיפשות וחוכמה

## במקום 'לברבר' רצוי לקצר

פרק מס' 5

### כתיבת תמצית

הקפידו על כתיב נכון. אם צריך היעזרו במילון.

בסוף כל משפט, בלי כל פקפוק – סימני פיסוק!

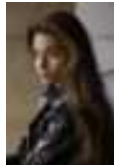
כאשר תלמידים מתבקשים לכתוב תמצית, לעיתים קרובות הם מעתיקים את מה שכתוב בספרים או במרשתת. היום הדבר קל במיוחד: סימון הטקסט ושתי לחיצות על המקלדת וזהו: העתק, הדבק.

אבל לא את זה הם מתבקשים לעשות.

1. מצאו במילון את המילה 'תמצית'. כתבו את משמעויותיה.

בכתיבת תמצית הדבר החשוב ביותר הוא לדעת להבדיל בין עיקר לטפל ולכתוב רק את העיקר. (על עיקר וטפל אתם יכולים לקרוא בחומר לכיתה ד בפרק מה העיקר ומה מיותר.)

דוגמה:



(א) היא זמרת, שחקנית ופרזנטורית ישראלית.

(ב) נועה קירל נולדה ב-10 באפריל 2001 ברעננה להורים צברים

ממוצא אוסטרי ומרוקאי. הוריה הם אמיר קירל, בעל עסק לייבוא זכוכית ולשיווקה, ואילנה קירל, בעלת בוטיק אופנה.

(ג) לקירל יש שני אחים גדולים.

(ד) כשהייתה בת עשר עשתה מבחן במה לתוכנית המציאות 'בית ספר למוזיקה' בערוץ 2, אך לא התקבלה.

- (ה) כשהייתה בת שלוש עשרה הופיעה לצד אליאנה תדהר בקמפיין לחברת הטיפוח הישראלית Careline
- (ו) את דרכה המקצועית במוזיקה החלה בשנת 2015 בשיר 'מדברים' שכתב הראפר איזי.
- (ז) המוזיקה של קירל היא בעיקר בסגנון הפופ, אך היא משלבת בתוכה גם סגנונות אחרים, בהם היפ הופ, רגאטון, רית'ם אנד בלוז ומוזיקה אלקטרונית.
- (ח) קירל ציינה את ההשפעות המוזיקליות שלה, ובהן בינסה, ריהאנה, ג'ניפר לופז ומדונה.

2. מה עיקר ומה טפל בתמצית על נועה קירל?

(א) עיקר: מתאר מה נועה קירל עושה בחייה.

(ב) עיקר: שנת הלידה ומקום הלידה.

טפל: התאריך המדויק של הלידה; כל המידע על הוריה.

[ג] טפל: האחים של נועה אינם מתארים אותה.

[ד] עיקר: ניסתה להתחיל להופיע כבר בגיל עשר אבל לא הצליחה.

טפל: באיזו תוכנית

[ה] עיקר: בת שלוש הופיעה בפעם הראשונה במסע פרסום של חברה גדולה.

טפל: לצד מי הופיעה ושם החברה

[ו] עיקר: מתי התחילה את דרכה המקצועית במוזיקה

עיקר: שם השיר הראשון שלה

טפל: השם של כותב השיר

[ז] עיקר: סגנון המוזיקה העיקרי ואחרים

טפל: פירוט הסגנונות האחרים

[ח] עיקר: ממי היא הושפעה.



### עבודה בקבוצות או בזוגות

1. קראו את הטקסט:

עומר אדם נולד ב-22 באוקטובר 1993. הוא זמר ישראל ושר 90 פופים תיכוניים.

עומר אדם נולד בקרוליינה הצפונית שבארצות הברית.

בגיל שלוש עלה אדם עם משפחתו לישראל.

התגורר במושב משמר השבעה עד שנת 2017.

בשנת 2005 השתתף בתחרות השירים 'שיר נולד'. הוא שר לצידו של טל מוסרי את השיר 'ילד פלא'.

אביו, רב סרן יניב אדם, שימש סגן מפקד יחידת שלדג וסגן מפקד גדוד של גדוד הצנחנים 202. סבתו מצד אימו היא האומנית אביב שמר; סבו הוא אלוף משנה וניצב משנה שמואל אדם, בן דודו של האלוף יקותיאל אדם. קרוב משפחה נוסף הוא יקותיאל רבאייב, הוא נפל בהגנה על פתח תקווה כשומר המושבה. בשנת 1916 שירת עומר אדם בבה"ד 20 בחיל החימוש.

עומר אדם השתתף בעונה השביעית של התוכנית 'כוכב נולד'. במהלך העונה חשף הבלוגר עומרי חיון כי אדם זייף את גילו האמיתי ברישום לתוכנית והצהיר כי הוא בן שש עשרה, אף על פי שהיה רק בן חמש עשרה – מתחת לגיל המינימום המוגדר בתקנות התוכנית. לכן הוא הודיע על פרישה מהתוכנית.

בהמשך שנת 2009 הוציא אדם סינגל בכורה שנקרא 'להיאבד ברוח', ומאז הוציא לאור שירים רבים.

בשנת 2011 יצא אלבומו הראשון, וב-15 ביוני 2011, כשהיה בן שבע עשרה ושמונה חודשים, הופיע בפעם הראשונה לפני קהל של אלפים בתאטרון קיסריה. הוא היה הזמר הצעיר ביותר שהופיע בקיסריה. עומר אדם ממשיך להופיע ולשיר והוא זמר מבוקש מאוד עד היום.

4. פעלו לפי השלבים.

5. דונו בקבוצה איך נכון לתמצת את המידע.

6. תמצתו את המידע על עומר אדם.

7. קראו את הטקסט:

הישג היסטורי לישראל שבוע לפני יום השואה הבין לאומי וביום השנה השמונים לוועידת ונה שבה הוחלט על הפתרון הסופי לחיסול יהדות אירופה: העצרת הכללית של האו"ם אישרה היום (חמישי) בהסכמה כללית החלטה שיזמו ישראל וגרמניה נגד הכחשת השואה. להחלטה הצטרפו עוד מאה ושתים עשרה מדינות. איראן התנגדה להצעה בטענה שישראל היא שגורמת לפשעים נגד האנושות, ואולם לא דרשה הצבעה, מאחר שהבינה שתפסיד ברוב מוחץ וההצעה תעבור. בסופו של דבר ההצעה עברה בהסכמה מלאה ללא הצבעה.

זאת הפעם השנייה בהיסטוריה שהאו"ם מאמץ החלטה שיזמה ישראל. ההחלטה הקודמת שהתקבלה לפני שבע עשרה שנה קבעה את עשרים ושבעה בינואר כיום השואה הבין לאומי. ההחלטה קובעת לראשונה את ההגדרה להכחשת השואה ומטילה אחריות על חברות האינטרנט לפעול כדי להסיר תכנים המכחישים או מעוותים את השואה וקריאה למדינות החברות באו"ם וכן למוסדות האו"ם לפעול נגד הכחשת השואה ולקיים תוכניות חינוכיות לדור הצעיר. ההחלטה נותנת לראשונה כלים מעשיים למלחמה בהכחשת השואה ולעיוותה. למרות זאת, מדובר בהחלטה סמלית שאין לה שיניים.

8. כתבו במילים אחדות מה הנושא של הקטע הזה, על מה מדובר בו.

9. הדגישו את העיקר בידיעה.

10. כתבו בלשונכם תמצית של הידיעה.

11. קראו את הטקסט:

על פרס ישראל

מדינת ישראל מעניקה את פרס ישראל במגוון רחב של תחומים. הענקת הפרס נערכת מדי שנה במוצאי יום העצמאות בירושלים בטקס ממלכתי בהשתתפותם של ראשי המדינה, אך שמות הזוכים מתפרסמים חודשים אחדים קודם לכן.

הענקת הפרס החלה בשנת 1953 ביוזמתו של שר החינוך בן-ציון דינור. הוא עצמו זכה בפרס פעמיים – בשנת 1958 ובשנת 1973. דינור אמר על הפרס: “מתן פְּרָטִי ישראל ביום העצמאות בא להדגיש את הקשר הפנימי האורגני בין עצמאות מדינית ובין עצמאות רוחנית. קביעת הטקס ביום העצמאות באה להזכיר לעם חזור והזכר כי עצמאותו של עמנו תלויה בעוצמתו הרוחנית, ואין עוצמה רוחנית לעם אם אין העם שוקד על עצמיותו.” מאפייני הפרס

פרס ישראל מוענק לאזרחי ישראל שהיו תושבים בה בשלוש השנים שקדמו להצעת מועמדותם לפרס – ליחידים או לחלק מקבוצה – ובעבר גם לתאגידים ישראליים (במקרים מיוחדים הפרס ניתן לאזרחים זרים תושבי ישראל) אשר הצטיינו באחד המקצועות והתחומים המזכים בפרס (כמפורט להלן). כל תושב ישראל רשאי להמליץ על אחר להיות מועמד לקבלת הפרס. את הזוכים בפרס בוחרת ועדת שופטים ציבורית בהחלטה המתקבלת פה אחד. לכל אחד מתחומי הפרס ועדת שופטים משלו, והיא ממונה רק לשנה אחת. ועדות השופטים מגישות לשר החינוך את המלצותיהן להענקת הפרס ובדרך כלל השר מקבל את ההמלצה.

כדי להקיף את כל התחומים האפשריים הוחלט שפרס ישראל יינתן בכל שנה בתחומים אחרים, ותהיה מחזוריות של התחומים במהלך השנים. כיום תחומי המשנה משתנים במחזוריים של ארבע עד שבע שנים.

רוב התחומים שבהם הפרס מוענק הם תחומי המחקר המדעי, ולכן מרבית הזוכים הם חוקרים באוניברסיטאות בישראל.

הפרס על מפעל חיים מוענק בכל תחומי החיים בישראל, ולפיכך קהל הזוכים בו מגוון יותר. גם בתחומי התרבות, האומנות, התקשורת והספורט יוצא הפרס מגבולות האוניברסיטאות.

בדרך כלל מוענק הפרס לזוכים בשלב מתקדם של הקריירה שלהם ולארגונים ותיקים בישראל. גישה זו נהוגה בעיקר בפרס על מפעל חיים.

יוקרתו הרבה של פרס ישראל אינה נובעת מגובה הפרס. בשנת 2008 היה גובה הפרס 75,000 ש"ח, סכום נמוך יחסית לגובהם של פרס וולף, פרס דן דוד ופרס א.מ.ת, המוענקים אף הם בישראל.

תקנון הפרס קובע שאפשר לקבל את פרס ישראל פעם אחת בלבד. טרם הוספת כלל זה זכו בפרס פעמיים בן-ציון דינור, ש"י עגנון ויעקב כהן. בדרך כלל הפרס אינו מוענק לאחר המוות.

12. תמצתו את הטקסט בלשונכם.

13. בחרו באחד משני הטקסטים האלה ותמצתו אותו בלשונכם על פי השלבים שלמדתם:

### על כלבי נחייה בישראל [ויקיפדיה]

כלב נחייה נועד לסייע לאדם שיש לו לקות. הסוג הנפוץ ביותר של כלבי נחייה עוזר למי שיש לו לקות ראייה.

לא כל כלב יכול להיות כלב נחייה. כלבי נחייה צריכים להיות חזקים ושקטים, למשל לברדור רטריבר, גולדן רטריבר, פודל, בורדר קולי, רועה גרמני או מבן כלאיים בין הסוגים. בישראל כלבי הנחייה הם בעיקר גולדן רטריבר ולברדור רטריבר.

אחד האזכורים הראשונים בכלב המסייע לִכְבֵּד רבי יצחק עראמה" עקדת מהחצי השני של המאה



בהיסטוריה לשימוש ראייה כתוב בספרו של יצחק" (שער תשעים)

ה-15, בו הוא כותב: "הראית שהזקן כשחלשה ראיתו הלא יבקש לו המראות הזכוכיות [משקפיים], ובאין עיניים יקשור כלב בידו ומקלו יגיד לו." אימון כלבי נחייה בצורה מסודרת החל במהלך מלחמת העולם הראשונה בגרמניה. בארצות הברית נפתח בית הספר הראשון לכלבי נחייה ב-1929 בניו ג'רזי, ושנתיים לאחר מכן נפתח מרכז דומה בבריטניה. האַנְקְדוּטָה מספרת על רופא בגרמניה שלאחר מלחמת העולם הראשונה, אשר טייל עם חייל פצוע שהתעוור בגן בית החולים. לפתע הרופא נקרא בדחיפות פנימה והוא השאיר את החייל ישוב על ספסל יחד עם כלבו של הרופא. לאחר זמן מה החל לרדת גשם והרופא נזכר בחייל היושב בגן. כאשר הגיע הרופא לגן נוכח לראות שכלבו הוביל את החייל פנימה. הרעיון שהבזיק

בראשו של הרופא הביא להקמת בתי ספר לאילוף כלבי נחייה, במסגרת הצבא הגרמני בתחילה ואחר כך כגוף אזרחי.

את בית הספר הראשון בארץ לכלבי נחייה הקימה ד"ר רודולפינה מנצל בקריית חיים בשנת 1953. המקום היה פעיל עד לתחילת שנות השבעים אך נסגר עקב הפסקת העברת תקציבים ממשרד הסעד וחוסר יכולתה של ד"ר מנצל להחזיק את המקום ללא תקצוב הולם. אולם כבר בספטמבר 1949 הוצמדו כלבי נחייה לחיילים נְכִי מלחמה. הכלבים סומנו בקולר לבן שעליו סמל מגן דוד אדום.

בד בבד להקמת בית הספר בקריית חיים קמה עמותת "העיוורים הנעזרים בכלבי נחייה" שהפכה לגוף המייצג את הצרכים של חבריו ומאגד אותם יחד. העמותה פעילה עד היום. לאחר סגירת בית הספר בקריית חיים החלו עיוורים לנסוע לבתי ספר בחו"ל. בשל הצורך לנסוע לחו"ל (לרוב לארצות הברית) נמנעה מאנשים רבים האפשרות לקבל כלב נחייה, על רקע היעדר תקציב, היעדר שפה, בריאות לא תקינה. מצב זה תוקן בתחילת שנות התשעים עם הקמת בתי הספר בארץ.

### על הכשרת כלבי נחייה בישראל

בגיל שישה שבועות עד חודשיים נמסר למשפחה אומנת (בישראל המשפחות בהתנדבות מלבד מימון צורכי הכלב),



הגור פועלות המקבלת הדרכה

מהארגון הממונה על הכשרת הכלב; הוא גדל שם כשנה. במהלך תקופה זו הוא נחשף לחיי היום-יום של משפחה ולגירויים סביבתיים עימם יתמודד בהמשך, כגון נסיעה בתחבורה ציבורית ושהייה במקומות הומים, סביבה מרובת ריחות מגוונים (לדוגמה שווקים, עלייה וירידה במדרגות נעות, כניסה דרך דלתות אוטומטיות ועוד). הוא לומד כמה מיומנויות והרגלים שנדרשים להמשך, למשל לשלוט על צרכיו ולעשותם בעודו מחובר לרצועה לפי הוראת האדם המלווה אותו; להיות רגוע ושקט (גם ללא נוכחות בעליו וגם בזמן שבעליו עסוק בשיבוט, הרצאות, המתנה בתור ועוד); ללכת בקו ישר ובמרכז המדרכה, משמאל לאדם המוליך אותו.

בסוף שנת האומנה הגור חוזר לארגון הממונה על הכשרתו. שם הוא עובר הערכה פיזית והתנהגותית מקיפה, כדי לבדוק תחומים כגון רצונו לרצות את בעליו, הביטחון העצמי שלו, התנהגותו בסביבות השונות, דומיננטיות או כניעות מול המאלף והתנהגותו החברתית. בסוף ההערכה נקבע אם הגור מתאים לתוכנית האימון. גורים שלא עוברים את ההערכה המקצועית מועברים לאנשים בעלי צרכים מיוחדים הנעזרים בכלבים, ואחדים מוחזרים למשפחות האומנה.

בשלב השני הכלב עובר אילוף שנמשך כחמישה חודשים, כדי ללמד אותו על נחיית עיוורים בכל מיני מצבים. הוא לומד ללכת בקו ישר, לעצור בשפת המדרכה, לעקוף מכשולים, לחצות כביש בבטחה, ולא לעבור מתחת לעצמים שגבוהים ממנו אך עלולים לפגוע באדם העיוור.

לאחר שלב האילוף הכלב מועבר לאדם עיוור, ושניהם עוברים הכשרה משותפת של מספר שבועות בתנאי פנימייה. שם האדם לומד להכיר את הכלב ולטפל בו. האדם חוזר עם כלבו לסביבת מגוריו, וממשיך לקבל תמיכה מקצועית במידת הצורך. הכלב נושא בתפקידו במוצע 7-8 שנים, ובפרישתו מתפקידו הוא מועבר למשפחה מאמצת כחיית מחמד, ובעליו יכול לקבל כלב נחייה אחר.

מתוך כ-26,000 עיוורים ולקויי ראייה החיים בישראל, רק כ-200 נעזרים בכלב נחייה. את העלות של הכשרת הכלבים מממנים 'המרכז הישראלי לכלבי נחייה' או עמותת 'עיניים מנחות לעיוור', לרוב מכספי תרומות וכן תמיכה ממשלתית קטנה. מהרגע שהכלב מוצמד לאדם, מממנת את מחייתו קצבה שהאדם העיוור מקבל מהמוסד לביטוח לאומי.



1. קראו את השיר המשעשע הזה :

## מרקיז, הכול בסדר גרסה עברית: דן אלמגור

הלו! הלו! ז'קלין החמודונת,  
כאן אדונך, מרקיז דה פֶּנְטֶלֹן  
כמו בכל יום עני לי טלפונית  
נו מה חדש שם בארמון?

אין שום חדש מרקיז, הכול בסדר!  
כן, באמת, אין שום חדש  
חוץ מדבר מה קטן, חסר כל ערך  
כן משהו פעוט ממש!

סוסך הטוב והיקר  
פשט רגלים ונפטר...

אך חוץ מזה, מרקיז, הכול בסדר!  
כן, חוץ מזה אין כל חדש.

הלו! הלו! ז'קלין החמודונת  
אני נדהם מצער באמת:

אולם הסבירי לי בטלפון: איך  
גווע סוסי הטוב ומת?

אל תתרגש, מרקיז הכול בסדר!

כי באמת אין שום חדש

חוץ מדבר מה קטן, חסר כל ערך  
כן משהו פעוט ממש!

סוסך הטוב היום גווע

כשנחרבה כל הארווה.

אך חוץ מזה מרקיז, הכול בסדר!

כן, חוץ מזה אין כל חדש.

הלו! הלו! ז'קלין החמודונת,

אני עודי המום כל כך

אורווה יפה כמו זו שבארמון איך

הפכה להיות "עורבא פרח?"  
אל תתרגש, מרקז, הכול בסדר!  
כי באמת אין שום חדש  
חוץ מדבר מה קטן, חסר כל ערך  
כן משהו פעוט ממש!  
כי האורווה פרחה ביעף  
כשהארמון כולו נשרף...  
אך חוץ מזה, מרקז, הכול בסדר!  
כן, חוץ מזה אין כל חדש!  
הלו! הלו! זקלין החמודונת  
בשם האל עני לי חיש, עני:  
מה?  
האומנם נשרף כל הארמון? איך  
נשרף פתאום כל ארמוני?  
כשאתך שמעה פתאום  
שהתרוששת כך פתאום  
ושבתך זו היפה  
אתמול עם ערב נחטפה  
היא התאבדה ללא מילה  
וגם הפילה בנופלה  
את הנרות על המרבד...  
הארמון מייד נשרף.  
קיר האורווה אז התמוטט  
וכך סוסך נפל ומת...  
אך חוץ מזה, מרקז, הכול בסדר!  
כן, חוץ מזה אין כל חדש.

2. תמצתו את השיר בלשונכם – כתבו רק את העיקר והשמיטו את הטפל.  
3. לפי השיר הזה קרו אסונות רבים בארמון ובסביבתו. ובכל זאת המשרתת חשבה שהכול בסדר. שעררו מדוע.

\_\_\_\_\_ אולי

\_\_\_\_\_ אולי

\_\_\_\_\_ אולי

4. למרות האסונות השיר הזה הומוריסטי. הסבירו את 'הסתירה' הזאת.

5. לשיר הזה יש לחן. תוכלו למצוא אותו במרשתת לפי שם השיר שבכותרת ולהאזין

לו, ואם תרצו – גם לשיר אותו.

6. המציאו פתגם משעשע לשיר-סיפור הזה.

7. מי שירצה יוכל לצייר חלקים ממה שסיפרה המשרתת למרקוז.

\_\_\_\_\_

בעל משק במרוקו ראה שמצבו הכלכלי מתדרדר. הוא לא הרוויח ולא זו בלבד, הוא אפילו הפסיד.

לאזונו הגיעה שמועה שבכפר השכן מתגוררת אישה חכמה, והוא הלך להתייעץ איתה, מה לעשות כדי שהמצב ישתפר.

האישה הסתכלה בבעל המשק, שאלה אותו שאלות רבות, הרהרה במצבו ולבסוף נתנה לו קופסה קטנה סגורה ואסרה עליו לפתוח אותה.

"את הקופסה הזאת עליך לשאת איתך בכל יום, פעם אחת לפחות, לכל מקום במשק: ללול, לשדה, למטבח, למחסן, לרפת – לכל מקום. אני מבטיחה לך שכעבור חצי שנה מצבך יהיה הרבה יותר טוב."

1. שערו, איך יכלה הקופסה להועיל לבעל המשק.

\_\_\_\_\_ אולי

\_\_\_\_\_ ואולי

\_\_\_\_\_ וייתכן ש...

בעל המשק לא שאל שאלות, לקח את הקופסה והחליט לנסות לנהוג לפי עצתה של האישה החכמה. הוא לא נפרד מן הקופסה: לקח אותה איתו ונכנס ללול. בלול היו הרבה ביצים שבורות, והוא העיר על כך ללולן; הוא נכנס

למטבח וראה את אחד הפועלים יושב לו בנחת באמצע שעות העבודה, ואוכל עם הטבחית; כשנכנס לרפת התברר לו שהרפתן עזב את העבודה והלך לסידוריו הפרטיים. ברפת עמד כד חלב שהחמיץ, ואת הפרות לא היה מי שיחלוב.

אז אסף בעל המשק את כל ובדיו ונזף בהם על עצלותם ועל חוסר האחריות שלהם. ומאז הוא החל לבקר בכל אחד מן המקומות בקביעות, והעובדים חששו לאבד את מקור פרנסתם ונעשו חרוצים ויעילים.

חלף חודש, חלפו חודשיים והמצב החל להשתפר: במקום הפסדים היו רווחים.

בעל המשק היה מרוצה מאוד, אבל הוא היה סקרן לדעת מה יש בקופסה, איך בזכותה השתנה כל כך מצבו. הוא פתח את הקופסה.



2. שערך, מה מצא בעל המשק בקופסה?

אולי \_\_\_\_\_

ייתכן ש \_\_\_\_\_

יכול להיות ש \_\_\_\_\_

בתוך הקופסה היה פתק.

3. שערך מה היה כתוב בפתק.

אולי \_\_\_\_\_

ייתכן ש \_\_\_\_\_

יכול להיות ש \_\_\_\_\_

בפתק היה כתוב: 'הזורעים בדמעה ברינה יקצורו', ומי שלא טרח בערב שבת לא יאכל בשבת'.

השיבו בעל פה :

1. אילו מסקנות הסיק בעל המשק לאחר שקרא את הפתק?

2. מה אתם יכולים להגיד על בעל המשק, הוא היה טיפש או חכם? הוכיחו את מסקנתכם. מעניין אם גם בעל המשק הסיק מסקנה כזאת.
3. כתבו בכמה משפטים על מה מדובר בסיפור הזה.
4. תנו שם לסיפור.

מלבד הפתגמים שכתבה האישה החכמה על הפתק יש עוד פתגם יפה שמתאים לסיפור:

**אין הברכה שורה אלא  
במעשה ידיו של אדם**

5. הסבירו את משמעותו של הפתגם.

מושגים: תמצית, הומור

הקפידו על כתיב נכון. אם צריך היעזרו במילון.

בסוף כל משפט, בלי כל פקפוק – סימני פיסוק!

א. בקיצור (חומר נרחב יותר תמצאו בפרק 'שמות ועוד שמות' בחומר לכיתה ד')

**סמיכות היא צירוף של שני שמות עצם שיוצרים שם עצם חדש.** למשל: בית ספר, עמוד שדרה, מכונת צילום, שעון כיס, צמיד זהב, ארוחת בוקר.

החלק החשוב של צירוף הסמיכות הוא הנסמך (המילה הראשונה בצירוף), והוא נקרא 'גרעין הסמיכות'. לכן הוא קובע אם הצירוף הוא במין זכר או במין נקבה, ביחיד או ברבים. למשל: כרטיס הרכבת עלה כסף רב. כרטיס – זכר; רכבת – נקבה; עלה – זכר כי הנסמך הוא במין זכר.

צירופים כאלה נקראים 'סמיכות חבורה', כי הנסמך והסומך כאילו מחוברים זה לזה.

- ברור שאותו שם עצם יכול להיות לפעמים נסמך ולפעמים סומך, למשל: בית ספר // ספר לימוד, מכונת צילום // צילום נוף // שפת הים // ים המלח. רק שם פרטי הוא תמיד סומך: הר הכרמל, נהר הנילוס, דגל ישראל.

- אפשר לחבר כל שני שמות וליצור מהם שם עצם חדש בתנאי שלצירוף יש משמעות. תפוח עץ, תפוח זהב (תפוז) ותפוח אדמה לעומת תפוח שולחן או תפוח נעל.

- רבים מצירופי הסמיכות אפשר לפרק לשתי מילים אם מוסיפים ביניהן את המילה 'שלי'. למשל: שרשרת של פנינים, גן של שעשועים, משרד של פרסום. סמיכות כזאת נקראת 'סמיכות פרודה' כי המילה 'שלי' מפרידה את הסומך מן הנסמך.

- אף כי המילה 'שלי' מציינת שייכות, לצירופי הסמיכות משמעויות רבות. למשל: תמונה של נוף היא תמונה שרואים בה נוף ולא תמונה ששייכת לנוף; שעון של יד – שעון שנועד לענידה על היד; שרשרת של פנינים היא שרשרת שמורכבת מפנינים ולא שרשרת ששייכת לפנינים.

- לעיתים קרובות המילה הראשונה בצירוף הסמיכות – הנסמך – משנה מעט את צורתה. במקום קבוצה – קבוצת, במקום קבד – קבד, במקום מים – מי. הסומך אינו משתנה.

- בצירופים רבים משתמשים רק בסמיכות חבורה. איש לא יאמר בית של הספר במקום בית ספר או תפוח של אדמה במקום תפוח אדמה.

## ב. שרשרת סמיכות

תופעה לעצמה היא **שרשרת של סמיכויות**, כגון 'דחיית פיטורי עובדי מפעל מחזור המתכות'. מבנים מעין זה יש גם במקורות: "וּשְׁאָר מְסַפֵּר קִשְׁתֵּי גִבּוֹרֵי בְנֵי קְדָר" (ישעיהו כא, יז), "אשת אחי אבי האב" (בבלי יבמות כא ע"ב) ועוד. הן נחשבות תקניות אבל יוצרות ניסוח מסורבל, לא ברור ולא מכובד בעברית. לכן ראוי לפרק אותן. למשל: 'דחיית פיטורי העובדים במפעל מחזור המתכות'.

בסמיכות רגילה יש נסמך אחד וסומך אחד: בית חולים. גם בשרשרת סמיכות יש נסמך ויש סומך, אבל הסומך הראשון יכול להיות הנסמך של סומך שמצטרף אחריו, למשל: רופאי בית החולים. **רופאי** הוא נסמך של **בית ובית** הוא הסומך שלו; אבל **בית** הוא נסמך של **חולים וחולים** הוא הסומך שלו. סמיכות כזאת אינה ארוכה מדי ואפשר להשתמש בה, אבל

דוגמה: מנהלת מחלקת פיתוח משאבי אנוש.

נסמך	סומך / נסמך	סומך / נסמך	סומך / נסמך	סומך
מנהלת <	< מחלקת <	< פיתוח <	< משאבי <	> אנוש

איך נפרק את הסמיכות הזאת? פשוט: מנהלת המחלקה לפיתוח משאבי אנוש אנ מנהלת מחלקת הפיתוח של משאבי אנוש.

1. פרקו את שרשרת הסמיכות במשפטים האלה:

(א) מחקרנו יכול לשמש מכשיר לבדיקה נרחבת ולהשוואת נושאי כתיבת עבודת המחקר היום ובעבר.

(ב) ראש הממשלה הכין את נאומו לטקס חתימת הסכם קצ המלחמות.

- (ג) עשרות ילדי שכונת בית הפרם יצאו לרחובות לנקות את שכונתם.
- (ד) תיקון מנוע מכונית שר התחבורה יימשך יומיים.
- (ה) אתם מוזמנים להשתתף בסדנת למידה בנושא שיפור דרכי למידת מקצועות הליבה בבתי הספר היסודיים.
- (ו) שר הבריאות דיבר על התנהגות תושבי מדינת ישראל בזמן מגפת הקורונה.
- (ז) בחוגי צמרת משרד המשפטים נעשים לאחרונה דיונים בקשר לפיצול תפקיד היועץ המשפטי לממשלה. נראה שהודעת דחיית סיום עבודת היועץ תעכב את ההחלטה.
- (ח) השגריר התקבל בסבר פנים יפות בשערי ארמון מלכת אנגליה.
- (ט) כינוסי ועדי ארגוני משתכני בתי מגורי פרוורי ערי החוף לא התקיימו השנה.

2. ציינו את הצירופים שלא מקובל להפריד בהם את הסומך מן הנסמך.

3. חפשו בעיתונים, בספרים ובמרשתת טקסטים שיש בהם שרשרות סמיכות. העתיקו את מה שתמצאו ופרקו את השרשרות.

### ג. שני נסמכים לסומך אחד

- "העלאת והורדת נוסעים אסורה". שלטים כאלה נראו בעבר על אוטובוסים רבים. מה לא טוב בניסוח שלהם? שיש בו שני נסמכים לסומך אחד.
- העלאת והורדת נוסעים – העלאת – נסמך של נוסעים, הורדת – נסמך של נוסעים. בעברית ניסוח כזה נחשב לקוי. לכל סומך צריך להיות נסמך אחד ולא יותר. איך אפשר לפתור את הבעיה? יש כמה דרכי פתרון:
- העלאת נוסעים והורדתם אסורות. יש כאן שתי פעולות – העלאת והורדת.
  - אסור להעלות ולהוריד נוסעים.
  - העלאת והורדת של נוסעים אסורות.
- הינה עוד דוגמה:

הפצת והחזקת סמים מסוכנת. התיקון הראשון: מסוכנות ולא מסוכנת כי יש כאן שתי פעולות: הפצה והחזקה.

התיקון השני: – הפצת סמים והחזקתם אסורה. אנ: אסור להפיץ ולהחזיק סמים. אנ: הפצה והחזקה של סמים מסוכנות.

1. תקנו את המשפטים האלה. שימו לב למספר הפעולות בכל משפט:

(א) בכל חדרי הלימוד ובספרייה מותקנים מחשבים לצורכי שימוש המשתלמים.

(ב) את הפעלת וכיוון המזגנים יעשה אך ורק מי שהוסמך לכך מטעם ההנהלה.

(ג) עיריית ירושלים מקיימת בערב וביום העצמאות אירועים רבים לתושבי ולאורחי העיר.

(ד) נושאי הקורס: הכרת ותכנון מאגרי מידע, הפעלת ושימוש מעבד תמלילים.

(ה) הכנת והפצת החומר התיעודי על ישראל היא דוגמה מובהקת למאמץ המדינה ליצור קשר הדוק עם תפוצות יהודיות מרוחקות ולשמור עליו.

(ו) הכנת וכתובת החומר לקורס גוזלת זמן רב.

(ז) איתור וחקירת הפושע היה מבצע מסובך מאוד.

(ח) ריצת והליכת בוקר משרפת את הבריאות.

(ט) לא אנחנו עסקנו בכתובת והלחנת הפזמון המקסים הזה.

(י) בני ובנות משפחת רוטשילד היו אנשים מכובדים מאוד.

(יא) מורי ומורות בית הספר אוסרים קריאת וכתובת הודעות בטלפון

הנייד בזמן השיעור.

2. הכינו שלטים לבית חולים, לשירות חבילות ולתחנות אוטובוס בעברית תקנית במקום השילוט השגוי המקובל:

(א) אחיות ורופאי בית החולים פתחו בשביתה.

(ב) מסירת וקבלת חבילות באָשָׁנָב מס' 4.

(ג) עליית וירידת נוסעים שלא בתחנה אסורות בהחלט.

3. הכינו כמה שלטים שעוסקים בתקנון הכיתה שלכם.

**כלל:** לעולם לא יצטרף יותר מנסמך אחד לסומך, למשל: לא יגלגלי ובלמי המכונית  
אָלָא: יגלגלי המכונית ובלמיה או יגלגלים והבלמים של המכונית!

#### ד. ה"א הידיעה

מה ההבדל בין 'ילד' לבין 'הילד'?

כאשר אומרים: ילד אחד חטף את הכדור שלי – לא ידוע מיהו הילד הזה.

כאשר אומרים: הילד הזה חטף את הכדור שלי – ברור מי חטף את הכדור – ילד מסוים.

**מילה שיש לפניה ה"א הידיעה, מילה מיודעת, מציינת שהכוונה לדבר מסוים.**

**למשל:** הספר שאני קוראת עכשיו מעניין מאוד. הוא לא סתם ספר, הוא ספר מסוים שאני קוראת עכשיו. יש לו שם. הוא שונה משאר הספרים כי כתובים בו דברים אחרים.

בכינויי הקניין (ספרי, ספרו וכו') היידוע תבוי בתוך המילה. ספרי = הספר שלי ולא סתם ספר שהוא שלי. גם לשמות עצם פרטיים (ליאור, אורלי וגם שמות משפחה) לא מוסיפים את ה"א הידיעה כי הם מיודעים מטבעם. רק לשמות פרטיים של הרים ושל נהרות מוסיפים את הא הידיעה: הר החרמון, נהר הירדן.

את ה"א הידיעה מוסיפים

- לשמות העצם: השולחן, הארון, הבית, השמחה, ההרגשה ועוד ועוד.

- לשמות התואר ולשמות המספר המלווים את שם העצם: היפה, הרזה, הגדול.

1. מה ההבדל בין המשפטים האלה:

(א) ביום שישי כל משפחה מתאספת לסעודה חגיגית.

(ב) ביום שישי כל המשפחה מתאספת לסעודה החגיגית.

(ג) מה ההבדל בין "המכונית הגדולה..." לבין "המכונית גדולה" ולבין "מכונית

גדולה"?

2. הוסיפו את ה"א הידיעה בכל מקום שצריך :

(א) שלמה מלך בנה את בית ראשון, ובבלים הרסו אותו.

(ב) בתור בקופת חולים ישבו אישה וגבר וחיכו לתורם.

(ג) אח שלי גדול ממני בשבע שנים.

(ד) בשביל ללקק גלידה צריך להוציא לשון / את הלשון.

(ה) ילד וילדה ששיחקו בגן שעשועים על יד בית שלי שיתפו אותי במשחק.

(ו) שעון שלי נעצר. כנראה צריך להחליף סוללה / את הסוללה.

(ז) סרט שראיתי אתמול היה מצחיק מאוד.

(ח) בכל שבוע אני רואה סרט אחד.

(ט) בן דודי משרת במשטרה צבאית.

(י) לאדם אחד היו סוס וחמור. יום אחד כאשר היו בדרך אמר חמור לסוס:

"קח מעט מן משא שעל גבי, אם אתה רוצה שאשאר בחיים!" סוס לא

הסכים וחמור נפל מאפיסת כוחות ומת.

שם איש על גב של סוס גם מטען של חמור. בכה סוס וצעק: "כמה טיפש

הייתי שלא הסכמתי לשאת את המטען של חמור. לא רציתי לקחת מעט

משא ועכשיו אני נושא הכול. (על פי איזופוס)

(יא) בחורשה אחת צמחו עצים גבוהים ובהם היה עץ צעיר ונמוך מהם. יום

אחד ראה עץ צעיר חוטב עצים ובידו גרזן. פנה עץ צעיר אל איש וביקש:

"קרֹות בבקשה עצים / את עצים שמסביבי! הם מסתירים ממני שמש

ואוויר."

חוטב עצים כרת כל עצים שהיו סביבו. ועץ צעיר נשאר לבדו.

בא חורף ורוח סערה עקרה עקרה עץ צעיר והפילה אותו על אדמה.

"בקשה שביקשתי מאיש הייתה טיפשית מאוד", אמר עץ לעצמו.  
"עצים גדולים הגנו עליי מפני סערה, ועכשיו אין מי שיגן עליי ואני שוכב  
על אדמה ועומד למות. (מעשייה)

כאשר כותבים מכתב לאדם שמכירים מוסיפים אחרי שמו את שם התואר 'יקר'.  
וכאשר המכתב מיועד לאדם שלא מכירים כותבים אחרי שמו את שם התואר  
'נכבד'.

3. לשמות התואר האלה חשוב להוסיף את ה"א הידיעה? מדוע?

#### ה. ה"א הידיעה בסמיכות

ילדים וגם מבוגרים נוהגים להגיד :

"שכחתי את המשקפי שמש בבית" או "הבגד ים הזה כבר ישן". אבל **בְּצִירוֹפֵי סְמִיכוֹת מוֹסִיפִים אֶת ה' הַיְדִיעָה רַק לְסוּמָךְ** (למילה השנייה בְּצִירוֹף סְמִיכוֹת): קִיר הַבַּיִת, מִשְׁקָפֵי הַשֶּׁמֶשׁ, בִּגְד הַיָּם.

1. הפכו את הסמיכות הפרודה לסמיכות חבורה :

(א) הסעודה של שבת הייתה חגיגית במיוחד.

(ב) ההודעה של הדואר נשלחה אלינו בטעות.

(ג) הבית של הבורות עומד על השולחן של העבודה.

(ד) על האדן של החלון יש הרבה עציצים.

(ה) העצים שבחורשה הפריעו לעץ הצעיר.

(ו) החוטב של העצים הסכים לכרות את העצים.

(ז) השאגה של האריה נשמעה בכל השטח של העמק.

(ח) יפה לראות את הצבעים של הקשת.

(י) הבנים של הכיתה רודפים אחרי הבנות של הכיתה.

(יא) חמישה הפרסים המקוריים המוענקים מהקרן של נובל ניתנים על

פי צוואתו של אלפרד נובל, כימאי ותעשיין שהמציא את הדינמיט והתעשר.

(יב) חלק בלתי נפרד מההענקה של הפרסים הוא 'הנשף של נובל' בבניין העירייה של סטוקהולם.

(יג) המענק נועד לממן המשך עשייה ומחקר של הזוכה.

(יד) נשמעה ביקורת חריפה על הבחירה של הזוכים בפרס.

מדוע צה"ל נקרא צבא ההגנה לישראל? מפני שיש לנו רק צבא הגנה אחד, מסוים.

אבל כשמחפשים 'צה"ל' במרשתת מוצאים, למשל: צבא הגנה לישראל – ויקיפדיה.



2. בדקו כמה זרועות יש בצה"ל. כתבו את שמותיהן.

הינה כמה שמות של חילות בצה"ל מן המרשתת:

חיל האוויר, חיל ההנדסה, חיל נשים, חיל השלישות, חיל החימוש, חיל הרגלים.

3. איזה מהם יוצא דופן ובמה? \_\_\_\_\_

4. מהו שמו הנכון של החיל הזה? \_\_\_\_\_

5. שאלו חייל או חיילת באיזה חיל הם משרתים. הקשיבו היטב לתשובה שתקבלו וכתבו אותה. \_\_\_\_\_

6. היכנסו למרשתת וחפשו את החברה העיקרית שמספקת לנו חשמל. מה מצאתם? \_\_\_\_\_

## חשבון חשמל

תשלום חשבון חשמל,

7. מה נכון? תשלום חשבון חשמל או תשלום חשבון החשמל? מדוע?

בממשלה יש משרדים לעניינים רבים. למשל: המשרד לביטחון הפנים (ולא המשרד לביטחון פנים) ממונה על ביטחונם של התושבים במדינה.

8. כתבו את שמותיהם של המשרדים האלה :

המשרד לענייני חינוך, המשרד לענייני בריאות, המשרד שעוסק ביחסים שלנו עם מדינות אחרות, המשרד שממונה על הביטחון של המדינה, המשרד שעוסק בחוק ובמשפט, המשרד שעוסק בתרבות ובספורט

9. תקנו את המשפטים האלה :

(א) החבר שלי למד איתי בבית ספר 'יאנוש קורצ'ק, אבל עכשיו אנחנו כבר לא לומדים באותו הבית ספר.

(ב) הבגד ים שקניתי כבר מהוה. אני צריכה לקנות בגד ים חדש.

(ג) הטכנאי בא לתקן את המכונת כביסה שלנו אבל לא הצליח.

(ד) כשאתגייס לצבא אני רוצה לשרת בחיל הנדסה.

לא כדאי לקנות עכשיו ספרים. עדיף לחכות עד שיגיע השבוע ספר.

(ה) הסוף שבוע היה משעמם מאוד.

(ו) שכחתי לרשום את המספר טלפון של המחנכת כיתה שלי.

(ז) אימא קראה לי לבוא לאכול ארוחת צוהריים.

(ח) אתמול ראית את הראש עירייה שלנו על יד הכיכר עיר.

(ט) הסערה שברה את הענפי עץ בגינה שלנו.

(י) הרופא משפחה אמר שאני בריאה.

(יא) העורך דין נשא נאום משכנע בבית המשפט.

(יב) הבית כנסת הגדול נמצא במרכז של העיר.

(יג) הרופא שיניים עשה לי שתי סתימות.



## סימון מטרות

על פי סיפור שנשמע ונרשם מפי יוסף המספר לפני שנים רבות

לפני שנים רבות היה מספר סיפורים מופלא, לכל קהל מצא משל, לכל בעיה הייתה לו מעשייה. הוא זכה להכרה ולהצלחה גדולות והגיע גם לשיבה טובה. יום אחד, בהיותו כבר בא בימים, ניגש אליו מספר סיפורים צעיר ונרגש, ואמר לו: "הו מורי, התוכל לספר לי מהו סודך, וכיצד אתה יודע לספר תמיד את הסיפור הנכון בזמן הנכון?"

"את סודי אתה רוצה לדעת?" ענה הזקן, "אם כך בוא ואספר לך סיפור, אם תבין אותו, סודי יהיה סודך.

"היה היה מלך שאהב סיפורים, צחוק ושירה, אבל יותר מכול אהב את קשתו. הוא היה אלוף הקשתים, גדול הקלעים בממלכה.

יום אחד בחוזרו ממסע ציד, מוקף בפלמייתו, חצה כפר קטן. בכיכר השוק נגלה לפניו מחזה מופלא: על לוח גדול היו מצוירות עשר מטרות. בדיוק במרכז כל מטרה היה נעוץ חץ. המלך התפעל מאוד ממראה עיניו.

'לא ייאמן', אמר בהתרגשות, התקרב ללוח ובדק בקפידה כל מטרה וחץ, אחר כך שאל: 'מיהו הקלע המופלא הזה?'

מתוך הקהל יצא איש זקן ואמר במבוכה: 'זה נכדי, אדוני המלך.'

'נכדך?' תמה המלך. 'בן כמה הוא?'

'בן שנים עשרה', השיב הזקן.

'בן שנים עשרה ומיטיב לקלוע ממני, מלמל המלך לעצמו, ובקול אמר: 'הביאו אליי מייד את נער הפלא הזה!'

כעבור דקות אחדות חזר האיש אוחז את הילד בידיו.

המלך פנה אל הילד ושאל: 'איך אתה מצליח  
לדייק כל כך בקליעות?'  
'מלכי', אמר הילד, 'כבר זמן רב אני משחק  
בחיצים ובקשתות.'



'קשתות אינן משחק', קטע אותו המלך, 'זו  
אומנות גדולה. ספר לי איך אתה מצליח כל כך.'  
'מלכי', אמר הנער, 'בירי חץ וקשת יש לי  
שיטה הפוכה מהמקובל. קודם אני יורה את החץ – ורק אחר כך אני מסמן את  
המטרה.'

"כך גם אני", אמר המספר הזקן לצעיר.

## די לחכימא ברמיזא

די לחכימא ברמיזא – הפתגם כתוב בארמית. בשפה הארמית השתמשו לפני אלפי  
שנים והיא דומה לעברית. לכן קל להבין את המשמעות של הפתגם הזה.

1. השלימו: די = \_\_\_\_\_ חכימא = \_\_\_\_\_ רמיזא = \_\_\_\_\_

2. מה משמעותו של הפתגם הזה? \_\_\_\_\_

3. איך הוא קשור למעשייה שקראתם? \_\_\_\_\_

4. העתיקו את צירופי הסמיכות מן הסיפור.

5. הסבירו בכל צירוף מדוע הוא מיודע או לא מיודע.



6. ושיודעים לשאול

(א)

לכן מאוז.

(ב)

איך הוא יודע תמיד לספר את הסיפור הנכון בלמן הנכון.

(ג)

כי הוא זכה להכרה ולהערכה רבות.

כי לזאת לספר סיפורים זאת אומנות חשובה.

כי אנשים אופהים מאוז לשמוע סיפורים.

(ד)

מספר הסיפורים הלכן סיפר לזעיר סיפור.

(ה)

הילד יפה קוצם את החץ ואחר כך סימן סביבו את המטרה.

7. מה דעתכם על המעשה של הילד? \_\_\_\_\_

8. מה היה הסוד של מספר הסיפורים? \_\_\_\_\_

9. אפשר לומר על הצעיר הסקרן הזה: \_\_\_\_\_

# איזהו חכם? הלומד מכל אדם.

הסבירו את הקשר של הפתגם לסיפור.

## השועל והחסידה מאת ע' הלל

גם ע' הלל כתב משל על שועל ועל חסידה, אבל הוא אינו דומה למשל של לה פונטן.



1. קראו את המשל:

פגש השועל

בחסידה

ושאל

אם אפשר לשאל

חידה

נחשי,

נחשי מה חושב

שועל נורא רעב,

הפוגש חסידה שמנה

על חתנה

טְפֹשָׁה, לֹא נַחֲשֶׁת	בְּטַח,
עַל שׁוֹשְׁנָה	הַשִּׁיבָה הַחֲסִידָה
טְפֹשָׁה, לֹא נַחֲשֶׁת	סַח הַשׁוֹעֵל
טוֹב,	תּוֹדָה
אִמְרָה הַחֲסִידָה,	וְשֶׁאֵל
עֲכָשׁוּ בְּטַח אֲנַחֵשׁ,	נַחֲשֵׁי מִי הֵכִי
אֲךָ בִּתְנָאֵי שְׁתַּעֲצָם עֵינֶיךָ	זָרִיז,
וְתִסְפֹּר עַד שֵׁשׁ...	פְּקוּחַ,
	מִמֶּלֶח
	וּמִפְּלֶלֶל
	אִיזוֹ שְׁאֵלָה
	הֲרִי זֶה הַשׁוֹעֵל
	נִפְלֵא
	אִמְרֵי הַשׁוֹעֵל,
	וְאוּלַי עוֹד חִידָה
	לְמָה לֹא
	אִמְרָה הַחֲסִידָה
	סַח הַשׁוֹעֵל
	תּוֹדָה

2. הפכו את המילים הכתובות בכתובת חסר למילים בכתוב מלא.

3. במשל הזה חסרים סימני הפיסוק: נקודה, סימן שאלה, סימן קריאה, נקודתיים ומירכאות כפולות. הוסיפו אותם במקומות הנכונים.

4. סופו של המשל חסר. כתבו לו סוף משלכם. מן המשל המקורי חסרות אחת עשרה שורות קצרות. אם תוכלו כתבו את הסוף שלכם בחרוזים. אבל אפשר לכתוב סוף פשוט במילים שלכם.

5. שערו: מה קורה בסופו של המשל?

6. מצאו את המשל הזה במרשתת והעתיקו את סופו.

7. במשל הזה יש דבר והיפוכו: מצד אחד השיחה בין השועל לחסידה מתנהלת בנימוס רב. הביאו הוכחות לכך \_\_\_\_\_ . מהו הצד השני?

---

8. השועל מייחס לעצמו תכונות טובות, אבל את החסידה הוא מכנה 'טיפשה' בכל פעם שהיא אינה מצליחה לנחש מה הוא חושב. הוא צודק? מדוע היא 'ניחשה' תשובות טיפשיות כל כך?

---

9. הציעו בעל פה נמשל אחד או שניים למשל הזה.

10. אילו פתגמים נראים לכם מתאימים למשל? סמנו אותם ונמקו את בחירתכם:

מרוב עינים לא ייראה היער.

סוף טוב – הכול טוב.

איזהו חכם? הרואה את הנולד.

מוטב ציפור אחת ביד משתיים על העץ.

ידיד אמת ניכר בעת צרה.

מהלל עיזמו בקול, מהלל טיפש גדול.

---

---

---

11. הציעו פתגמים נוספים שיכולים להיות לקח למשל.

---

12. בחרו שתי משימות או יותר מן החמש המוצעות לכם:

(א) כעבור שנה נפגשו שוב השועל והחסידה. כתבו את השיחה שהתנהלה ביניהם, הקליטו אותה והשמיעו בכיתה.

(ב) הכינו כרזות של הפתגמים שבחרתם ותלו אותן בכיתה.

- (ג) תנו שם אחר, משעשע, למשל הזה. הכינו כרזה ותלו אותה בכיתה.
- (ד) המחיצו את המשל. קראו את ההמחזה בהטעמה. אם תרצו הכינו תחפושות מתאימות וצלמו את ההמחזה בוידאו.
- (ה) בחרו אחד מן הפתגמים וציירו אותו.



## צוחק מי שצוחק אחרון

מושגים : טיפשות, חוכמה, התרברבות

## פרק מס' 7: שם התואר בעברית החדשה

א. (על שם התואר – בחומר לכיתה ד')

1. שם התואר מתאר את השם. למשל: האישי חכם, הכלב נאמן, המכונית ירוקה. בלי התיאורים האלה לא היינו יכולים לדעת איך דברים נראים, איך הם נשמעים ואילו תכונות יש להם.  
§ שם התואר מותאם לשם העצם במין ובמספר: כלב חמוד, כלבה חמודה, כלבים חמודים, כלבות חמודות.  
§ לכל שם תואר יש ביטוי גם בלשון זכר וגם בלשון נקבה כי הוא יכול להצטרף גם אל שמות ממין זכר וגם אל שמות ממין נקבה.

- **כלל:** אם שם התואר הוא במין זכר, הסיומת שלו ברבים היא -ים, ואם הוא במין נקבה הסיומת שלו היא -ות. אין בו יוצאים מן הכלל.

- § בעברית מקומו של שם התואר **אחרי** שם העצם שהוא מתאר: זהב טהור, תינוק מתוק (ולא טהור זהב, מתוק תינוק כמו באנגלית, למשל).  
לפעמים שמות התואר ממלאים תפקיד של שמות עצם. דוגמה:  
החכם עיניו בראשו – בפתגם הזה המילה 'חכם' אינה מתארת שם עצם, היא עצמה ממלאת תפקיד של שם עצם.

(א) הדגישו את שמות התואר במשפטים האלה:

- (1) הטבעת המרשימה הזאת עשויה מזהב טהור.
- (2) בים המים מלוחים, ובבריכה המים מתוקים.
- (3) תאונות דרכים קטלניות קורות אצלנו לעיתים קרובות.
- (4) בימינו כבר לא כותבים מכתבים ארוכים. במקומם מתכתבים במסרונים קצרים.
- (5) הנוף כאן משגע: השמיים התכולים, המים הכחולים, הצמחייה הירוקה וההרים הגבוהים מסביב עוצרים את הנשימה.

(ב) העתיקו פל משפט והוסיפו שם תואר אחרי המילה המודגשת:

- (1) נהר זורם בעיר הבירה שלנו.
- (2) המכונית הזאת מוצאת חן בעיניי.
- (3) מעניין מה יהיה הגובה שלי, כי אבא שלי ואימא שלי
- (4) אחי אוהב לקרוא סיפורים, ואני אוהב לקרוא סיפורים
- (5) ציונים בתעודה חשובים מאוד להוריי.

## 2. דרכים ליצירת שם התואר

אחת הדרכים העתיקות ליצירת שם תואר היא להוסיף סיומת י בסוף שמות פרטיים. למשל: מצרי, עברי, יהודי. שם התואר הזה יכול לבוא גם בלי שם העצם הפרטי שבדרך כלל קודם לו: הכנעני יושב בארץ; היהודים הם עם עתיק.

(א) כתבו חמישה משפטים ושלבו בהם שמות תואר משלכם שנוצרים משמות פרטיים.

§ גם משמות עצם כלליים אפשר לגזור שמות תואר באותה הדרך. למשל, חופשי מחופש, פנימי מפנים, כלכלי מכלכלה ועוד. אבל התארים האלה אינם עומדים לעצמם. צריך לקדום להם שם עצם כללי: שינוי כלכלי, מסמך רפואי, מחקר מדעי... ואם שם העצם מסתיים באות ה"א הסיומת היא -ני או -תי: חולני, גופני, חיפני, מהפכני, ממשלתי, תקופתי, תעשייתי, יצירתי ועוד.

(ב) כתבו חמישה משפטים ושלבו בהם שמות תואר משלכם שנוצרים משמות עצם כלליים.

§ הדרך הנפוצה ביותר ליצירת שמות תואר בימינו היא שימוש במשקל פעיל: נעים, רגיש, קריא, זמין, שביר, בהיר.

(ג) ציירו את התבנית של המשקל הזה. האות יו"ד היא חלק מן התבנית.

ומהן שאר האותיות? \_\_\_\_\_

בשמות נוהג בדרך כלל משקל קטיל: כְּבִישׁ, קִפְיץ פְּסִיק, נְתִיד, שְׁבִיל, פְּרִיט, רְכִיב, סְנִיף. אבל יש יוצאים מן הכלל רבים, למשל: זְקוּף, יְצִיעַ, אָבִיב, שְׁבִיט, יְדִיד, צְעוּף, פְּקִיד, שְׁטִיחַ, צְמִיד, כְּרִיד, כְּרִישׁ.

(ד) השלימו את החסר בשמות תואר במשקל 'פעיל', על פי הרשימה שבכספת:

(1) האזנת סתר אינה \_\_\_\_\_ בבית המשפט.

(2) צריד לשמור חומר \_\_\_\_\_ רחוק מן האש!

(3) אומנם הכפר רחוק, אך הוא \_\_\_\_\_.

(4) אני מסודר מאוד, וכתב היד שלי \_\_\_\_\_.

(5) הפלי \_\_\_\_\_, לכן צריד לנקות אותו בעדינות.

**כספת:** קריא, קבילה, דליק, שביר, נגיש

(ה) כתבו סיפור ובו עשרה שמות תואר לפחות במשקל פעיל.

§ גם אלה הם שמות תואר, והם נוצרו מפעלים בבניינים אחדים:

- נרגש, נפלא, נדהם, נכבד, נשגב, נרגז, נהדר, נחמד ועוד

- מכונס, מתוקן, משומר, מכובד, מאושר, מדוכא, ממולא, מקושט ועוד

- מבלבל, מגולגל, מחוספס, מפורסם, מקושקש, משוכתב ועוד

- חשוב, עזוב, חמור, חמוד, חצוף, חרוץ, נמוך, שבור, שקוף, חשוף, להוט

ועוד

(ו) מצאו עוד חמישה שמות תואר בכל אחד מן המשקלים.

(ז) הינה רשימה של שמות תואר. קראו כל אחד מהם וציירו להם תבניות.

למשל: אָדום, אָדיב, שְׁרוּף.

(ח) כתבו מתחת לתבנית את כל שמות התואר במשקל הזה שתמצאו ברשימה.

בכל פעם שתיתקלו במילה במשקל 'חדש' ציירו את התבנית שלו והמשיכו.

כדי לקבוע את המשקל עליכם לבדוק איך כל מילה נאמרת או נכתבת

בלשון רבים. למשל: גדול ומתוק נראים שייכים לאותו המשקל. אבל

הרבים של גדול הוא גדולים ושל מתוק הוא מתוקים.

אכיל, אילם, אמיתי, ארוך, בהיר, גבוה, גדול, גידם, גס, דביק, דל, ורוד, זול,

זמין, זקן, זריז, חביב, חד, חם, חמוץ, חצוף, חרוץ, חריף, חשוב, טמא, יאה,

יבש, יהיר, יפה, יקר, ירוק, כבד, כחה, כחול, כלוא, כשר, כתום, לבן, לח,

מלוח, מר, מתוח, מתוק, נאה, נָכה, נמוך, סגול, סגור, סדיר, עגול, עדין, עור,

עז, עצוב, עצל, פגיע, פיזי, פעוט, פשוט, פתוח, צהוב, צר, קהה, קטן, קיטע,

קל, קפוא, קצר, קר, קרוב, קשה, רזה, רחב, רחוק, רך, שחור, שלם, שמור,  
שמן, שנוא, שקרי

(ט) מציאו פרסומות בכל אמצעי התקשורת, ופרטו בַּמה השתמש הפרסומאי כדי  
להעביר את המסרים שלו.

(י) בַּחרו מוצר אחד (או יותר) והמציאו לו פרסומת מפתה.

### עבודה בקבוצות

ילד אחד בכל קבוצה יתחיל לספר סיפור שמשולב בו שם תואר אחד לפחות. ילד  
אחר ימשיך את הסיפור וישלב שם תואר אחר וכן הלאה. כאשר הסיפורים של כל  
הקבוצות יושלמו תוכלו להקליד ולאיר אותם ולהוציא חוברת סיפורים של ילדי  
הכיתה.

### ב. תואר הפועל

§ שם התואר מתאר את השם, ותואר הפועל מתאר את הפועל וגם את שם  
התואר.

תואר הפועל עונה על השאלות: איך? מתי? איפה? מאיין?/לאן? כמה?

דוגמה: (איך?) **פתאום** אחי נכנס לחדר; הלילה ישנתי (איך?) **היטב**. (מתי?)  
**אתמול** חזרתי הביתה (מתי?) **מאוחר**. הסרט הזה יפה (כמה) **מאוד**. יפה – שם  
תואר, מאוד – תואר הפועל.

לשם התואר יש מין ומספר, זה המאפיין הדקדוקי העיקרי שלו, וצריך להתאים  
אותו לשם העצם שהוא מתאר:

ילד גדול / ילדה גדולה                      שולחנות עגולים / מיטות נוחות

לתואר הפועל אין מין ואין מספר: הוא נסע **מהר** והיא נסעה **מהר**. הם אכלו  
**הרבה** והן אכלו **הרבה**.

אחד מתוארי הפועל השכיחים הוא 'מייד' והוא עונה על השאלה 'מתי?'. אבל  
הישראלים החליטו ש'מייד' אינו די טוב בשבילם והמציאו לו כל מיני צורות: במייד,  
במיידית,

באופן מיידי, מיידיית ואולי עוד. מה הטעם לשנות את תואר הפועל הפשוט 'מיידי'  
ו'לקשט' אותו בכל מיני 'קישוטים' שמקלקלים את העברית?

1. קראו את הסיפור :

### עץ הדפנה מן המיתולוגיה היוונית

הנימפה דפנה, בתו של פנאוס, אל הנהר, החליטה להיות ציידת עם חברותיה. הן לא היו מעוניינות כלל באהבה ובנישואים, אף על פי שהיו להן מחזרים רבים. גברים לא מעטים ביקשו את קרבתה של דפנה אבל היא השיבה את פניהם ריקם. יום אחד ראה אותה אל השמש והתרבות, אפולו היפהפה, והתאהב בה מאוד. יש אומרים שארוס, אל האהבה, ירה את אחד מחיצי האהבה שלו היישר בליבו של אפולו. אפולו רדף אחרי דפנה שוב ושוב אבל היא ברחה ממנו כל הזמן.

"מדוע את בורחת?" שאל אותה אפולו, "לא אעשה לך כל רע."

דבריו גרמו לה לברוח מהר יותר, וכשהיא ראתה שהוא עומד לתפוס אותה, היא פנתה אל אביה, אל הנהר, וביקשה שלא יאפשר לאפולו לתפוס אותה. כשאחז בה אפולו סוף-סוף הפך אותה אביה לעץ, עץ הדפנה.

פסל שיש שפיסל הפסל האיטלקי המפורסם ג'ובני לורנצו ברניני בשנים 1622-1624. הוא מוצג עד היום בגלריית בורג'זה ברומא.





עץ הדפנה ובעברית - ער

2. הסבירו את הביטויים : ביקשו את קרבתה ו-השיבה את פניהם ריקם.

3. כתבו מילה נרדפת ל'יעטרו'. \_\_\_\_\_

4. העתיקו את תוארי הפועל מהסיפור.

---



עלי דפנה מיובשים משמשים תבלין במטבחים רבים.

5. שאלו את הוריהם אם הם משתמשים בעלי דפנה מיובשים וְלְמָה. ספרו בכיתה.

### מעניין לדעת

עוד מן התקופה של יוון העתיקה מסמל זר של עלי דפנה הישג וניצחון. ביוון העתיקה שזרו זרים מעלי הדפנה והניחו אותם על ראשיהם של גיבורי מלחמה, של משוררים ושל ספורטאים מצטיינים. היו תקופות שבהן שימשו עלי הדפנה תרופה נגד דָּבֶר, והיו שהאמינו שעלי הדפנה מגינים על בני האדם משרפות ומכשפים. עלי הדפנה גדלים על שיח או על עץ שנקרא בעברית עֵר אציל. השם דפנה אינו שם עברי, הוא לקוח מן המיתולוגיה היוונית – דֶּפְנָה.



### מעניין לדעת, מהי מיתולוגיה?

מיתולוגיה היא אוסף של מיתוסים. מיתוס הוא סיפור בדוי כולו או חלקו, אשר אירועיו וגיבוריו, בדרך כלל על-אנושיים. למיתוסים יש חשיבות רבה לקבוצת אנשים גדולה, למשל, סיפור בריאות העולם – לכל עם או בכל דת יש סיפור בריאה אחר. האנשים האלה מאמינים שהמיתוסים אמיתיים. לעיתים קרובות המיתוסים מספרים על אלים או על גיבורי-על ועל היחסים ביניהם, על מפלצות ועל יצורים מיוחדים אחרים שמשפיעים על מה שמתרחש בעולם. במיתולוגיה היוונית יש סיפורים רבים ויפים. אחד מהם הוא הסיפור על דפנה ואפולו.

5. קראו בספרי מיתולוגיה יוונית לילדים את סיפוריהם של גיבורי המיתוסים, למשל, על סזיפוס, על האורקל, על חרב דמוקלס, על הסוס הטרויאני.
6. בחרו שלושה סיפורים וכתבו אותם בלשונכם.
7. איירו את הסיפורים שבחרתם או מצאו במרשתת ציורים של ציירים מפורסמים שמתארים אותם והכינו חוברת: 'המיתולוגיה היוונית של כיתה ה'...'.

§ תוארי הפועל המקוריים בעברית מעטים. אי אפשר להפוך כל שם תואר לתואר פועל. (באנגלית ובצרפתית, למשל, אפשר לעשות את זה על ידי הוספת סיומת לשם התואר. באנגלית הסיומת היא -ly = quickly = originellement, -ment - ובצרפתית -ly = nicely quick+ly = rapidement.

לשון חיה זקוקה לתוארי פועל שהם בדרך כלל תיאורי אופן, לכן נמצאו דרכים אחדות להביע אותם בעברית, נוסף על תיאורי האופן המקוריים כגון: מאוד, מייד, מהר, לאט, הרבה, מעט, היטב, יחד, תמיד, פתאום, מאוחר, חינם:

- שמות תואר שהפכו גם תיאורי אופן: יפה, ברור, נכון, קשה, קל, ועוד: האיש הזה עובד **קשה**. התלמידים לומדים **יפה**.
- שמות תואר בנקבה יחידה או רבות: נאמנה, נכונה, רשמית, יחסית, עקרונית, קלות, תכופות, גלויות: הוא דיבר **גלויות** על הנושא. הבטחתי לו **נאמנה** שאבוא אחרי הצוהריים.
- הוספת אחת מאותיות בכ"ל לפני שם עצם: ברצון, בגלוי, בחשאי, במפתיע, כדון, כראוי, בחיפזון, באחריות, בעוצמה, לרוב, למופת: נהג האופנוע נחבט בעוצמה; סבא נכנס לחדר במפתיע.
- חזרה על השורש של הפועל בשם עצם: בכה **בכי** מר, נפצע **פצעים** אנושים, החליט **החלטה** גורלית, קרא **קריאה** נואשת. כמה מרגש לדמיין שאנחנו אסטרונאוטים, לטוס לעבר הלא-נודע, לחקור את החלל, **לראות מראות** מרגשים, **לגלות גילויים** חשובים.

אלה הן הצורות הראויות. במקום כל האפשרויות האלה מצאו הישראלים פתרון קל שאינו מאפיין את העברית ומצמצם את אוצר המילים: באופן, בצורה, באורח. נשתמש באפשרויות האלה רק אם אין ברירה, למשל בצירוף של מילה לועזית: הוא עושה את זה באופן אוטומטי.

1. החליפו את תואר הפועל השגוי בתואר פועל ראוי:

- (א) סוכם שהמשאית תוחזר מיידי לבעליה.
- (ב) הנאשם הכחיש באורח נמרץ את הידיעה בדבר התארגנות לא חוקית.
- (ג) המטוס ששכרו החוטפים נחת מעבר לגבול, וטייסו נפצע באורח קל.
- (ד) ההקלטה צריכה להיעשות במיידי, כי הזמן דוחק והתקציב אוזל.
- (ה) פתרו את התרגילים באופן חלקי.
- (ו) העובדים הזרים מתלוננים שמקפחים אותם באורח תמידי באופן לא חוקי.
- (ז) הוא היה לבוש בצורה מרושלת, ונעלב באופן עמוק מהערתו.

(ח) 'קטילן' קוטל את החיידקים באופן מוחלט.

(ט) מחר יעלו הטמפרטורות באופן משמעותי.

(י) על הממשלה לתקן את המצב באופן מיידי.

3. הבחינו בין שם תואר לתואר הפועל: בדקו היטב מה מתאר כל אחד מהם וציינו ש"ת או תה"פ.

(א) דני מנגן היטב בגיטרה, הלחנים שלו יפים. אחותו דנה מנגנת נפלא בפסנתר. יש לה שמיעה מצוינת.

(ב) השיעור היה מעניין מאוד ולכן התלמידים הקשיבו קשב רב.

(ג) אתמול נסענו לטיול, אבל הייתה סערה נוראה. נסענו בזהירות רבה וחזרנו הביתה בשלום.

(ד) אם לא ירד גשם שוטף נלך מחר לקרקס.

(ה) מטולה היא היישוב הצפוני ביותר בישראל.

(ו) עכשיו אני צריך ללכת. אבוא שוב מחר.

(ז) אתמול קיבלנו פתק מהדואר. הגיעה אלינו חבילה גדולה במפתיע.

(ח) קראתי ספר מרתק, גמרתי לקרוא אותו מהר מאוד.

(ט) ישראל הקטנה והצרה נמצאת דרומית ללבנון ומערבית לעבר הירדן.

(י) אני אצא מפה ואתה תצא משם.

(יא) "מי כתב את השיר היפה הזה?" "דודי ירון כתב אותו." "הוא כותב יפה מאוד."



הינה עוד סיפור מן המיתולוגיה היוונית:

### אנדרומדה היפה

יום אחד התפארה המלכה קסיופאה בבתה אנדרומדה ואמרה שהיא יפה יותר מבנותיו של פוסידון, אל הים.

כשהגיעו הדברים לאוזניו של פוסידון הוא רתח מזעם, הציף במים את חופי ממלכתה של קסיופאה שכנראה שכנה ביפו. הוא גם הציב דרקון ים מול חופה של יפו, והדרקון טרף בכל יום כמה מתושבי העיר.

לקסיופאה נודע שהדרך היחידה להיפטר מהדרקון המפלצתי היא להקריב לו את בתה אנדרומדה. כדי להציל את תושבי הממלכה הופשטה אנדרומדה מבגדיה ונקשרה בשלשלאות לסלע גבוה בים, קרוב לחוף וחיכתה למותה.

במקרה עבר מעל המקום, פרסאוס, בנו של זאוס, אבי האלים. הוא היה רכוב על סוס מכונף. הוא ראה את אנדרומדה היפה קשורה לסלע והתאהב בה ממבט ראשון. הוא פנה מייד אל הוריה וביקש את ידה והבטיח שיהרוג את הדרקון.

ואכן, פרסאוס נלחם בדרקון והרג אותו. הוא שחרר את אנדרומדה והתעופף איתה לאי סריפוס, אחד מהאיים של יוון. הם התחתנו ונולדו להם ילדים רבים.

בחוף הים, על יד נמל יפו, ניצב לו סלע שנקרא על שמה של אנדרומדה, ויש אומרים שאפשר לראות עליו את שרידי השלשלאות שכבלו אותה. על שמה נקראת גם קבוצת הכוכבים אנדרומדה.

#### על אהבה עיוורת

מי שחושב שהאדם שהוא אוהב הוא כליל השלמות ומתעלם ממגרעותיו ומן הפגמים שלו; מי שאהבתו חסרת היגיון, אוהב אהבה עיוורת. סביר לחשוב שאהבה כזאת מסנוורת ומעוורת ומכאן שמה. מקורו של הביטוי הזה בסיפור חביב מן המיתולוגיה היוונית. ארוס, אל האהבה והפריזון, היה מלאך יפה ושובב, בעל כנפיים. הוא נשא קשת וחיצים רבים ומיוחדים, ונהג לשלוח את חיציו לליבותיהם של בני האדם ושל האלים ולעורר בהם מייד

אהבה עזה. בזכותו של ארוס – כך מספרות אגדות יווניות – התאהבו אלים רבים בבני אדם. אימו של ארוס, אלת האהבה והפריזון, אפרודיטה (אֶרוֹס) כיסתה את עיני בנה כדי שלא יראה לאן הוא שולח את חיציו. ומכאן הביטוי 'אהבה עיוורת'.



ארוס (קופידון) מאת הצייר האיטלקי סנדרו בוטיצ'לי (נולד ב-1 במרץ 1445 ומת ב-17 במאי 1510)

ויש גם גרסה אחרת של המיתוס הזה:

יום אחד הפך ימה של יפו למלכודת מוות למלחים ולספינות הדיג שבאזור. גלים גדולים שטפו את העיר ואיימו להציף אותה. כל ספינות הדייגים שיצאו אל הים

התנגשו בסלעים והתנפצו. התברר שמפלצת גדולה עלתה מן הים והיא שגרמה לאסונות הנוראים.

תושבי העיר זעקו לעזרה. אז יצא המלך קפאוס אל שפת הים ואמר למפלצת שהוא מוכן למות בתנאי שאחר כך היא תיעלם ולא תגרום עוד למותם של תושבי יפו. אבל המפלצת לא הייתה מעוניינת בקפאוס, היא רצתה, כמובן, את בתו, את אנדרומדה היפה. אנדרומדה הסכימה למסור את חייה למען תושבי עירה. וכך הובאה אנדרומדה אל סלע בים בקרבת החוף ונכבלה אליו בשלשלאות.

התקרבה אליה ועמדה לפני שהספיקה הופיע פרסאוס, רכוב על נחתו קרוב למפלצת אותה בקלשון שהיה השלשלאות ושחרר את



המפלצת לטרוף אותה, אבל מן השמיים סוסו המכונף. הם ופרסאוס הרג בידו. הוא ניתק את אנדרומדה. אנדרומדה היפה

ניצלה ואיתה גם כל

אנדרומדה ופרסאוס. צייר הצייר האיטלקי הנודע טיציאן (טיציאנו וֶצ'לִיו) בשנים

1559-1553

תושבי יפו. ומאז הסלע שמול נמל יפו נקרא 'סלע אנדרומדה', ויש אומרים ששרידי השלשלאות נראים עליו.

## עבודה בקבוצות

1. מדוע שלח פוסידון, אל הים, את הדרקון ליפו?  
\_\_\_\_\_
2. מה משמעות המילה 'מכונף'?  
\_\_\_\_\_
3. שוחחו על העונש שהוטל על אנדרומדה בעקבות ההתרברבות של אימה. העונש הזה הגיע לה?

4. בספר ירמיהו פרק ל"א כתוב: "בַּיָּמִים הָהֵם לֹא יֵאמְרוּ עוֹד אָבוֹת אֲכָלוּ  
בֶּסֶר וְשֵׁנֵי בָנִים תִּקְהִינָה". "אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקחינה" הוא פתגם.  
מהו בוסר? מה משמעות המילה קחה (תקחינה)?

5. מהן שיניים קהות? \_\_\_\_\_

6. מה המשמעות של הפתגם הזה? \_\_\_\_\_

7. מדוע הוקרבה אנדרומדה ולא אימה הרברבנית?  
\_\_\_\_\_

8. הקרבת בני אדם הייתה מקובלת בעת העתיקה. אילו סיפורים על הקרבה אתם  
מכירים מהתנ"ך? \_\_\_\_\_

9. השוו את שתי הגרסאות של הסיפור – מה דומה ומה שונה בהן.

לבחירתכם:

- מצאו תמונות של פוסידון במרשתת. מהו סימן ההיכר שלו באומנות?
- ציירו את פוסידון, אל הים.
- ציירו את דרקון הים.
- ציירו את המפלצת.
- צלמו את סלע אנדרומדה ביפו. מי שאינו יכול, יוכל למצוא תמונות של הסלע במרשתת.

מושגים: אהבה עיוורת, כפייה, מיתולוגיה

## ציורי לשון

פרק מס' 8 :

כל שפה עשירה בציורי לשון, כלומר בביטויים שימציירים תמונה על ידי מילים כדי להמחיש ולהדגיש מצבים, רגשות, רצונות. לעיתים קרובות הם לקוחים מעולם הטבע ומאפיינים מאוד את כתיבת הספרות.

חשוב להבדיל בין המשמעות הרגילה של מילה לבין ציור לשון :  
ילדות אוהבות לקפוץ בחבל. מחר אקפוץ לבקר אותך.

בחבל קופצים ממש. קפיצה לביקור היא ציור לשון.

1. תנו עוד שלוש דוגמות של מילים במשמעות הרגילה שלהן לעומת ציור לשוני.  
גם בפתגמים רבים יש ציורי לשון.

2. מיינו את הפתגמים : כתבו 'יש' לצד אלה שיש בהם ציור לשון ו'אין' לצד אלה שאין בהם ציור לשון :

(א) אל תכרות את הענף שאתה יושב עליו.

(ב) אל תחפוץ לקחת את שאין לאל ידך (= בכוחך) להשיג.

(ג) בור ששתית ממנו אל תזרוק בו אבן.

(ד) אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו.

(ה) הווה מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות.

(ו) לא כל הנוצץ זהב.

(ז) אל יתהלל חוגר כמפתח.

(ח) סוף מעשה במחשבה תחילה.

(ט) יהלך זר ולא פיד.

(י) איזהו גיבור? הכובש את יצרו.

(יא) איזהו חכם? הרואה את הנולד.

(יב) איזהו חכם? הלומד מכל אדם.

(יג) כבדהו וחושדהו.

(יד) אמור מעט ועשה הרבה.

(טו) אין חכם כבעל ניסיון.

(טז) שבור חבית ושמור יינה.

(יז) לא הביישן למד.

- (יח) אי אפשר לתפוס את החבל בשני ראשים.  
(יט) מרבה דברים מרבה שטות.  
(כ) צוחק מי שצוחק אחרון.

## א. ההשאלה

יש סוגים רבים של ציורי לשון. המוכר ביותר הוא **ההשאלה** (מְסֻפָּוֶרָה בלעז). המאפיין של ההשאלה הוא שהמצב שהיא מתארת אינו מתקיים במציאות. למשל: **לב אבן, רגלי החר, פקק תנועה** ועוד. במציאות לב אינו עשוי מאבן, להר אין רגליים, ואת התנועה אי אפשר לסתום בפקק. ואף על פי כן הביטויים האלה ברורים מאוד ומתארים היטב מצבים רבים.

יש לו ציפורים בראש, ראשו בעננים, נלכד ברשתו, נפל בפח – כל אלה הן השאלות. ניבים רבים מבוססים על השאלות.

## ב. ההאנשה

גם **ההאנשה** היא ציור לשון. היא מייחסת תכונות אנושיות לבעלי חיים, לצומח ולדומם. בהאנשה יש גם השאלה – שואלים את התכונה של האדם ומעניקים אותה לבעלי חיים, למשל. ההאנשה מאפיינת מאוד את המשלים.

את השיר 'כינרת' כתבה המשוררת הידועה רחל, ורבים מכירים אותו ושרים אותו. הינה שני הבתים הראשונים שלו:

שם הרי גולן, ה'שט היד וגע בם – !  
בדממה בוטחת מצוים: עצר.  
בבדידות קורנת גם חרמון הסבא  
וצנה נושבת מפסגת הצחור.

שם על חוף הים יש דקל שפל צמרת,  
סתור שער הדקל כתינוק שובב,  
שגלש למטה ובמי כנרת  
משכשך רגליו.

מצאו את השורות שיש בהן האנשה והסבירו אותן.

## ג. הדימוי

הדימוי גם הוא ציור לשון, וגם הוא נפוץ מאוד. משווים בו דברים משני תחומים על פי תכונה או צורה משותפת לשניהם. משהו הוא כמו משהו אחר, ולכן משתמשים בהם ב-כ"ף הדמיון למשל: בחור כארז, עז כארי, או במילה 'כמו', למשל: כחול כמו הים או כמו השמיים וגם ב'כאילו'. לעיתים אפשר לוותר על מילת ההשוואה, למשל: רגשותיו – ים סוער.

אחד התחומים העיקריים שממנו לקוחים רבים מן הדימויים הוא עולם החי בזכות צורתם של בעלי החיים, תכונותיהם ודרכי החיים שלהם. אבל לא תמיד הדימוי שיש לנו על בעל החיים קשור לתכונותיו במציאות אלא הם החלטה, מוסכמה. שפן קשור בפחד כי הוא גר מתחת לסלעים, אבל במציאות הוא אינו בורח מפני סכנות יותר מבעל חיים אחר. הנחש נחשב ערום בעקבות סיפור גן עדן:

**"והנחש היה ערום מכל זית השדה אשר עשה ה' אלהים" (בראשית פרק ג' פסוק א').**

הפרק הזה עוסק בהשאלות ובדימויים. בתנ"ך יש עוד דימויים. למשל:

**"ויאמר אלי בן אדם בטנה תאכל ובעיף תמלא את המגלה הזאת**

**אשר אני נתן אליך ואכלה ותהי פפי פדבש למתוק" (יחזקאל ג', ג'). ה'**

ציווה על הנביא יחזקאל לאכול מגילה כדי שהדברים שכתובים בה יהיו חלק ממנו. למגילה אין טעם טוב, אבל ה' מבטיח לנביא שכאשר הוא יאכל אותה הוא ירגיש בפיו טעם כטעמו של הדבש.



ועוד דוגמות והפעם ממגילת שיר השירים פרק ב':

**"אני זובצלת השרון עושינת העבקים" (פסוק א') –**

הכלה אומרת על עצמה שהיא כמו הפרח היפה חבצלת השרון.

"כְּשׂוֹשְׁנָה בֵּין הַזּוּזִים כִּן רֵעִיתִי בֵּין הַבְּנוֹת" (פסוק ב') – החתן מאשר את דבריה: הכלה שלי דומה לשושנה, ולעומתה כל שאר הבנות הן כמו חוחים, קוצים.



הכלה עונה ואומרת: "כְּתַפּוּז בְּעֵצֵי הַיַּעַר כִּן דּוּדֵי בֵּין הַבְּנָיִם" (פסוק ג') – ואתה כמו עץ תפוח בין עצי היער. עצי היער הם עצי סרק, לא גדלים עליהם פירות. "דוּמָה דּוּדֵי לְעֵבִי אוּ לְעֵפֶר הָאֵלִים" (פרק ב' פסוק ט') – יופיו של דודי, כלומר של אהובי, שווה ליופיו של הצבי או של העופר.

1. הינה פירושים לפסוקים מן התורה. קראו אותם ומצאו את הפסוק המתאים לכל אחד מהם.

הערה: לעיתים מילת הדמיון (כ', כמו...) חסרה. למשל: "גור אריה יהודה" = יהודה הוא כמו גור אריה.

(א) בראשית פרק כ"ב: יצאו ממך דורות רבים כל כך עד שלא יהיה אפשר לספור אותם כמו שאי אפשר לספור את הכוכבים ואת החול.

---

בספר בראשית פרק מ"ט כתובות הברכות שבירך יעקב את כל בניו לפני מותו. הוא דימה רבים מהם לבעלי חיים. הינה כמה דוגמות:

(ב) יהודה חזק ועז רוח כמו אריה צעיר. החיים של בני שבט יהודה יהיו שקטים כמו חיייו של אריה שנוהג לרבוץ ולנוח.

---

(ג) ליששכר יש עצמות חזקות, הוא יכול לשאת משא כבד, אבל הוא אוהב לרבוץ, לשכב בין גדרות הצאן.

---

(ד) שבט דן הקטן יצטרך לנהוג בעורמה כמו הנחש כדי להגן על עצמו. שפיפון הוא סוג של נחש.

---

(ה) במדבר פרק כ"ד : בלעם מברך את בני ישראל. מקומות המגורים שלהם טובים, הם מתרבים, מתפשטים כמו נחלי מים, כמו גנים על שפת נהר, כמו עצי ארז הגדלים ליד מקור מים.

---

(ו) במדבר פרק כ"ד: בלעם מברך את עם ישראל ואומר שהם ישכבו במנוחה כמו האריה, כי איש לא יילחם בהם ושום דבר לא יאלץ אותם לקום, כמו ששום דבר אינו מאלץ את הלבאי לקום מרצו.

---

(ז) ספר דברים פרק ל"ב : הדברים שה' רוצה ללמד את בני ישראל ירדו אליהם כמו גשם על דשא וכמו טיפות טל על עשב.

---

(ח) ספר דברים פרק ל"ב: אלוהים ישמור על בניו כמו שהנשר שומר על גוזליו. הוא יישא אותם על כנפיו. אָבֵרָה = כנף של עוף.

---



בתלמוד כתוב על אדם מסוים שהוא מוטל כאבן שאין לה הופכין. אבן שאין לה הופכין היא אבן שאיש אינו מזיז אותה, והיא דימוי לחפץ שאין בו צורך, שלא משתמשים בו.

2. כתבו שלושה משפטים ושלוו בהם את הדימוי הזה.

---

---

---

ציורי הלשון יכולים להביע תחושות חיוביות וגם תחושות שליליות.  
§"שערותיה שחורות כלילה" לעומת "שערותיה שחורות כזפת".  
הלילה מסמל שקט, רגש עדין, אהבה או חיבה, ואילו הזפת היא חומר שחור ודביק  
בעל ריח לא נעים והיא יכולה לסמל דחייה, זלזול.  
§הוא נעלב כמו ילד קטן.  
3. המציאו שלושה דימויים נוספים לעלבון: נעלב כמו...



**עלבון** מאת יהודה אלראי

חי, חי, חי, חה, חה חה...

הדודה יוכבד  
נורא נעלבת,  
אחריה הדוד  
נעלב עד מאוד.  
אתה העלבת  
ברמז את סבתא,  
כי היא העליבה  
את בת דודה זיוה  
ואת יעקב  
שגם הוא קצת קרוב.  
ומינה וסימה  
העליבו את אימא  
כי הנכד דוד  
בזדון ובמזיד  
הרגיז והעליב  
את אחיו,  
כי האח נעלב

עליו.  
ובתה של הדודה  
לפי קו המודעה  
גם היא נעלבת  
על כל זה הצוות.  
וכך בששון  
ובשמחה  
שולט העלבון  
בכל המשפחה.

4. עלבון הוא דבר נפוץ מאוד במשפחות רבות. אנשים נעלבים מכל שטות, ולעיתים מפסיקים להיפגש זה עם זה מפני שנעלבו שנתיים לפני כן. גם ילדים נעלבים לעיתים קרובות. כתבו חמש סיבות נפוצות שאתם מכירים להיעלבותם של ילדים והביעו את דעתכם על העניין.

5. הציעו דרכים איך להימנע מלהיעלב.

6. הפכו את השיר שקראתם לעלילון. כתבו בשיחה בין הדמויות ממה נעלבה כל אחת מהן.

העלבון גרם לכמה מן הדמויות לבכות.

7. השלימו את ציורי הלשון מדמיונכם:

\* הדמעות זלגו מעיניהם כמו... \_\_\_\_\_

\* הדמעות פרצו כמו... \_\_\_\_\_

\* הדמעות ניגרו מעיניהם כמו... \_\_\_\_\_

\* הדמעות שטפו את פניהם כמו... \_\_\_\_\_

\* היא געתה בבכי כמו... \_\_\_\_\_

\* הוא ממש יילל מבכי כמו... \_\_\_\_\_

8. יש אנשים שאינם נעלבים בקלות. עליהם אומרים שיש להם עור של פיל.

שערו וכתבו למה מתכוונים בדימוי הזה.

\_\_\_\_\_ אולי

לדעתכם, איזו השערה הגיונית יותר?



נעלב אף על פי שיש לו עור של פיל...

נראָה שהפיל הזה

#### מעניין לדעת - על הפיל

עורו של הפיל עבה מאוד, עוביו מגיע עד שני סנטימטרים וחצי והוא מקומט מאוד. לכן הוא אינו מרגיש בקלות במכשולים שהוא נתקל בהם.

הפיל הוא בעל חיים חכם מאוד, רגיש מאוד ויש לו זיכרון ארוך. חוקרים מספרים שפילים מנסים לעזור לחבריהם הפצועים או הגוססים. כאשר פיל מת, קורה שבני משפחתו נשארים סביבו ולא עוזבים את המקום שעות רבות. אנשים מספרים שראו כמו עיניהם איך פילים חופרים בור וקוברים את המת, ואחר כך מכסים את הבור באדמה ובצמחים.

פילים מכירים כל חבר בעדר שלהם ומזהים פילים רבים אחרים על פי המראה והריח שלהם. הם זוכרים זמן רב מאוד אירועים ומקומות. חוקר הטבע דוגלס המילטון מתאר שני פילים שהופיעו יחד זמן מה בקרקס. הם נפגשו אחרי עשרים ושלוש שנים ושמחו והתרגשו מאוד מן המפגש.

פילים זוכרים לא רק את בני מינם אלא כל יצור שהרשים אותם. הם נקשרים לבני אדם ומזהים אותם גם אחרי עשרות שנים של פרידה.

אדם ושמו לורנס אנתוני הקים שמורת טבע בדרום אפריקה ובה הציל ושיקם פילים פראיים רבים שבני אדם פגעו בהם. (הוא כתב ספר ושמו 'הלוחש לפיל. מומלץ לקרוא אותו.) היה קשה מאוד להרגיע את הפילים, אבל יום אחד, לאחר זמן רב של ניסיונות, התרצתה מנהיגת הפילים, מפחה על ראשו של לורנס בחדק שלה, וכך הפכה אותו לחלק מהעדר.



אחרי שנהיה חבר בעדר  
ממחלת לב. עדר הפילים  
משפחה. לא ידוע איך נודע  
יומיים לאחר פטירתו צעדו  
עד ביתו שתיים עשרה

שלוש עשרה שנים  
הפילים נפטר אנתוני  
שלו נהג בו כמו בבן  
להם שחברם מת, אבל  
הפילים מקצה השמורה  
שעות ועמדו שם ולא זזו. כעבור יומיים הם חזרו לשמורה. היה אפשר לראות עד כמה הם היו  
עצובים.

על אדם בעל זיכרון מצוין אומרים שיש לו זיכרון (כמו) של פיל. מובן שגם זה דימוי.

10. כתבו בכמה משפטים קצרים מה המיוחד בזיכרון של הפיל.

11. היעזרו בכספת והשלימו את החסר:

- עז כ \_\_\_\_\_
- כמו נמלה/דבורה \_\_\_\_\_
- כמו צב \_\_\_\_\_
- קל כ \_\_\_\_\_
- שותק כמו \_\_\_\_\_
- מקרקרת ומפטטת כמו \_\_\_\_\_
- כמו נחש/שועל \_\_\_\_\_
- כמו כבשה / שה \_\_\_\_\_
- עקשן כמו \_\_\_\_\_
- עדין כמו \_\_\_\_\_
- כמו כלב \_\_\_\_\_
- מתנפח ומתרברב כמו \_\_\_\_\_
- כמו סוס \_\_\_\_\_
- פחדן כמו \_\_\_\_\_
- גמיש כמו \_\_\_\_\_
- רמז עבה כמו \_\_\_\_\_
- כמו שור \_\_\_\_\_
- טרדן כמו \_\_\_\_\_
- כמו טווס \_\_\_\_\_

- \_\_\_\_\_ כמו איילה / צבי
- \_\_\_\_\_ מכוער כמו \_\_\_\_\_
- \_\_\_\_\_ כמו זוג יונים
- \_\_\_\_\_ חכם כמו \_\_\_\_\_
- \_\_\_\_\_ כמו זאב
- \_\_\_\_\_ כמו דוב
- \_\_\_\_\_ כמו חמור
- \_\_\_\_\_ כמו חזיר
- \_\_\_\_\_ רַבִּים כמו \_\_\_\_\_

**כספת:** ברווזה, תמים, חרוץ, שפן, פרפר, קוף, אוהבים, עובד, בודד, ארי, איטי, תרנגול הודו, ערום, גנדרן, ינשוף, זבוב, חתול ועכבר, אצילי, אוכל, חתול, נוצה, בריא, נאמן, מהיר / קל רגליים, רגל של פיל, דג, פרד / חמור, מגושם

12. בחרו עשרה מן הדימויים ובדקו אם הם נכונים במציאות. הוכיחו את קביעתכם על סמך הבדיקה.
13. מה אפשר להסיק מן הבדיקה הזאת?

### לבחירתכם

14. השלימו את הדימויים כרצונכם. אפשר שההשלמות יהיו משעשעות.  
יפה כמו... לבן כמו... אדום כמו... יבש כמו... ירוק כמו... קל כמו... מתוק כמו... מר כמו... חמוץ כמו... כבד כמו... ארוך כמו... רחב כמו... ליבו קשה כמו... הוא רץ מהר כמו... קומתו גבוהה כ...  
15. שלבו את הדימויים במשפטים משלכם.
16. כיום יש דימויים לא מעטים הלקוחים מתחום הטכנולוגיה. המציאו חמישה דימויים כאלה.

לדוגמה: מתוח כמו קפיץ, זקוף כמו מסמר, חוזר על הדברים כמו תקליט שבור...

17. אם תרצו, ציירו קריקטורות ושלבו בהן ציורי לשון.

כשאגדל אהיה גבור,  
עז כארי, כפיל, כשור  
אך מה ארי מה שור מה פיל?  
ביד אחת אותם אפיל.  
מתוך ... מאת יעקב כהן

מיהו גיבור לפי הבנתו של הילד בשיר?



### האריה והעכבר על פי איזופוס



אריה ישן על דשא רך, ולפתע הרגיש שמהו מפריע לו והוא התעורר. הוא ראה עכבר עובר על גופו. העכבר פשוט לא שם לב לאריה.

מייד תפס האריה את העכבר ורצה לטרוף אותו. העכבר נבהל מאוד והתחנן אל האריה: "אנא, אל תטרוף אותי. אם תשחרר אותי יבוא יום ואשיב לך טובה."

דבריו של העכבר הצחיקו מאוד את האריה. הוא חשב: איך ייתכן שיצור זעיר כל כך יוכל לעזור לי? הרי אני מלך החיות! האריה היה משועשע עד כדי כך שכָּעָסוּ חֶלֶף והוא שחרר את העכבר.

באחד הימים באו ציידים וצדו את האריה בתוך רשת. האריה ניסה להיחלץ מן הרשת אבל הסתבך בה עוד ועוד. הוא היה מבוהל מאוד והיה בטוח שזה סופו. הוא שאג לְעֹזְרָה. העכבר שמע את שאגתו ומיהר אליו. הוא כָּרַס את הרשת לאט-לאט אבל בלי הפסקה ושחרר את האריה. האריה נשם לרווחה. העכבר קיים את הבטחתו.

1. שערו מה שאל העכבר את האריה לאחר שהצליח לשחרר אותו מן הרשת?

2. ומה אמר האריה לעכבר לאחר שנוכח לדעת שהעכבר קיים את הבטחתו?

3. נסו להבין את משמעות המילים האלה לפי ההקשר, לפי מה שכתוב בסיפור:

\_\_\_\_\_ = \*אנא

\_\_\_\_\_ = \*זעיר

\_\_\_\_\_ = \*חלף

\_\_\_\_\_ = \*להיחלץ

\_\_\_\_\_ = \*כרסם

\_\_\_\_\_ = \*נשם לרווחה

4. בדקו במילון או במרשתת אם המשמעויות שכתבתם נכונות.



ושיודעים לשאול

1. \_\_\_\_\_

*עכבר ש'יית' ס' א' ו' פ' ו'.*

2. \_\_\_\_\_

הוא ביקש מהאריה שלא יטרף אותו והבטיח לו שבאחד הימים הוא.  
העכבר יציל אותו.

3.

מפני שהוא לא היה יכול להאמין שעכבר קטן יוכל אי פעם לעזור לו.

4.

האריה לא טרף את העכבר כי אחרי שהוא שמע את מה שהעכבר אמר  
הכעס שלו נעלם.

5.

הוא נלכד בהפתע של ציידים.

6.

העכבר

7.

הוא כנס את הפשתה לזי הפסקה עז שהאריה היה יכול להשתחרר ממנה.

8. כתבו במשפט קצר אחד על מה מסופר במשל הזה, מהו הנושא של המשל.

9. האריה צדק כשחשב שעכבר אינו יכול לעזור למלך החיות? נמקו את תשובתכם.

10. העתיקו את התשובה הנכונה:

העכבר החזיר לאריה

רעה תחת טובה; טובה תחת רעה; טובה תחת טובה; רעה תחת רעה

11. הוכיחו על פי הסיפור שהבחירה שלכם נכונה.

12. שוחחו בכיתה: מצב כזה יכול לקרות גם במציאות?

13. כל אחד עלול להסתבך, ולפעמים המציל הוא דווקא הקטן והחלש. האריה לא היה חלש לעומת העכבר. לעומת מי או מה הוא היה חלש?

14. ולעומת מי היה העכבר שנחשב לחלש חזק במצב הזה? \_\_\_\_\_

15. כתבו כמה נמשלים למשל הזה. לדוגמה: אח קטן יכול לעזור לאח מבוגר.

16. מהו הלקח מן המשל הזה? \_\_\_\_\_

### שְׁכַר חִינָם מעשייה

קִבְּצָן אחד חוזר על הפתחים אסף לוֹ בְּמִשְׁךְ חֲצִי יוֹם כְּמֵה שְׁקָלִים וְכִיכָר לָחֵם. בְּצוֹהֲרֵיִים עֵמֵד בְּפֶתַח מִסְעֵדָה וְנִהְנֶה מְרִיחַ הַתְּבַשִּׁילִים שֶׁנִּדְפָּה הַחוּצָה. הוּא הֶרְגִישׁ כְּאִילוֹ אֵכֵל אֲרוּחָה טוֹבָה בְּשַׁעַה שֶׁבַעצֵם אֵכֵל אֶת לְחֶמּוֹ הַיָּבֵשׁ.

יֵצֵא בַעַל הַמִּסְעֵדָה וְנוֹף בְּקִבְּצָן: "אַתָּה רוֹצֵה לְהַשְׁבִּיעַ אֶת רַעְבוֹנְךָ חִינָם? שְׁלֵם לִי אֶת דְּמֵי רִיחַ הַתְּבַשִּׁילִים שֶׁחָדַר לְאַפְךָ וְהַשְׁבִּיעַ אוֹתְךָ."

הַקִּבְּצָן לֹא סִירָב. מֵיִיד הוֹצִיא מִטְבַּע מְכִיסוֹ, הָרָאָה אוֹתוֹ לְבַעַל הַמִּסְעֵדָה רוֹדֵף הַבָּצַע וְאָמַר: "אַתָּה רוֹאֵה אֶת הַמִּטְבַּע הַזֶּה?" "כֵּן", הָשִׁיב בְּעַל הַמִּסְעֵדָה.

1. מהו יחזור על הפתחים? \_\_\_\_\_

2. מהו ירודף בצעי? \_\_\_\_\_

3. הסוף של הסיפור חסר. כתבו לו סוף משלכם.

4. סמנו בסיפור את צירופי היחס.

5. שבו בפתח המטבח בביתכם בשעה שאתם רעבים, וריחם של תבשילים נודף ממנו. ריחות התבשילים השביעו אתכם או הרעיבו אתכם עוד יותר?

6. מהו אביון? \_\_\_\_\_

7. מה דעתכם על תגובתו של האביון? על אילו תכונות היא מראה? הסבירו. \_\_\_\_\_

8. בסיפור הזה בעל המסעדה הרגיש את עצמו חזק והתנשא על החלש. איך הוא עושה את זה?

---

הינה סוף הסיפור:

החזיר האביון את המטבע לכיסו, נענע אותו עד אשר צלצלו השקלים המעטים שהיו בו ואמר: "גם ראית וגם שמעת את הכסף, ובזה שילמתי לך כפליים כי אתה אפשרת לי רק להריח."

9. האביון היה בעל תושייה. במה התושייה שלו באה לידי ביטוי?

---

10. בעקבות התנסותכם, המעשייה הזאת יכולה לקרות במציאות? נמקו את תשובתכם.

---

11. גם במציאות יכולים להיות מצבים שבהם אדם חזק מתנהג כך אל אדם חלש. שוחחו על ההתנהגות של בעל המסעדה. מה הייתם עושים אילו הייתם במקומו?

---

פתגם עברי אומר:

# זֶה נִהְנֶה וְזֶה לֹא חָסֵר

הפתגם הזה מתקשר לשני הסיפורים שקראתם.

12. הסבירו את משמעותו \_\_\_\_\_

13. איך הוא מתקשר לסיפור על האריה והעכבר? \_\_\_\_\_

10. איך הוא מתקשר לסיפור 'שכר חינם'? \_\_\_\_\_

מושגים : זיכרון של פיל, חולשה, תושייה, התנשאות, הכרת טובה (ההפך מכפיות טובה).

I. יש כמה עקרונות בכתיבה טובה שחשוב שתדעו בשלב הזה :

1. להימנע משגיאות כתיב. שגיאות כתיב עלולות להביא לאי הבנות.
2. להקפיד על ציון סימני פיסוק. בלעדיהם קשה להבין את הכתוב.
3. לכתוב בשפה פשוטה ולא בשפה נמלצת. להשתדל שהמילים שמשתמשים בהן תהיינה מוכרות. מילים נמלצות יכולות לגרום לאי הבנות. בדרך כלל אנשים עושים את ההפך, הם מנסים להגביה את רמת הלשון, כי הם טועים לחשוב שכך הכתיבה טובה יותר, אבל בעצם התוצאה היא משפטים ארוכים ומסורבלים שקשה להבין.
4. להשתמש במילים מוחשיות ולא מופשטות; מוגדרות ולא כלליות; ברורות ולא מעורפלות. לדוגמה: במקום לכתוב: "הוא היה שבע רצון, כאשר קיבל לידי את הפרס שזכה בו בדין." ראוי לכתוב: "הוא חיך כאשר החזיק בידו את הגביע/המטבע." כך משיגים תשומת לב רבה יותר של הקורא.
5. לא להסביר יותר מדי. להימנע עד כמה שאפשר מניסוח כגון: 'כלומר', 'במילים אחרות'. אילו היו הדברים ברורים בפעם הראשונה, ההסברים היו מיותרים. אם אחרי ההסבר העניין מובן, למה לא לכתוב אותו בהתחלה?
6. לתכנן רעיונות וראשי פרקים. כך הכתיבה מאורגנת. גם לפני שהולכים למרכול מכינים רשימת קניות. אי אפשר לזכור הכול בראש.
7. חשוב שהמשפטים יהיו הגיוניים.
8. לכתוב בדרך החיוב ולא בדרך השלילה. כתיבה בדרך החיוב מקצרת את המשפט ונעימה יותר לקורא. במודע או שלא במודע הקורא אינו מרוצה כשאומרים לו מה לא. הוא מעדיף שיגידו לו מה כן:
  - במקום: רק לעיתים רחוקות הוא לא מאחר, עדיף: בדרך כלל הוא מאחר.
  - במקום: הוא חשב שלימוד לטינית הוא דרך לא הגיונית לנצל את הזמן. עדיף: הוא חשב שלימוד לטינית הוא בזבוז של זמן.
9. השלילה טובה להדגשת ניגוד: אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו; לא מאהבת מרדכי אלא משנאת המן.
10. להימנע מאותיות מיותרות במילים וממילים מיותרות במשפט.
11. להקפיד על מקומן הנכון של המילים במשפט.

11. לכתוב משפטים קצרים. להשתדל שלא יהיו במשפט יותר מעשרים וארבע מילים.

הקפידו על כתיב נכון. אם צריך היעזרו במילון.

בסוף כל משפט, בלי כל פקפוק – סימני פיסוק!

#### א. אותיות מיותרות (להרחבה קראו את החומר לכיתה ד').

מה נכון? הדגישו את המשפטים הנכונים:

1. הם פרסמו את הידיעה מבלי לבדוק את העובדות. / הם פרסמו את הידיעה בלי לבדוק את העובדות.
2. הרבנים מכהנים גם בתפקיד דיינים בערים שהם גרים בהן. / הרבנים מכהנים גם כדיינים בערים שהם גרים בהן.
3. אני גר בסמוך לבית הנשיא. / אני גר סמוך לבית הנשיא.
4. אם תבוא אליי מחר נשחק במשחקי המחשב שאתה אוהב. / במידה ותבוא אליי מחר נשחק במשחקי המחשב שאתה אוהב.
5. בנוסף למתנות שקיבלתי לבר-מצווה שלי הבטיחו לי הוריי נסיעה לחו"ל. / הוריי הבטיחו לי שנוסף על המתנות שקיבלתי לבר מצווה שלי ניסע לחו"ל.
6. בדומה לי גם הבן שלי אוהב מאוד בעלי חיים. / כמוני גם הבן שלי אוהב מאוד בעלי חיים.

#### ב. אותיות חסרות

בחורה נכנסת לחנות בגדים ומבקשת מהמוכרת: "תביאי לי מכנס ג'ינס." ייתכן שהיא נכה? שיש לה רק רגל אחת? לא. אבל השפה שלה נכה. מה פתאום 'מכנס'? אולי זה סימן לעצלות. המילים מכנסיים, נעליים, מגפיים ועוד ארוכות מדי בשביל הדוברים היום. קל וקצר יותר להגיד 'מכנס' מ'מכנסיים' אבל מי שאומר כך אומר דבר חסר היגיון.

[A1] עם הערות: נידה יג"ב

תחתון, מכנס, נעל מגף וגם משקף. "קניתי מכנס מה זה יפה – ברגל אחת אדום, ברגל אחת שחור". אופנה חדשה: קונים מכנס, נעל, מגף, סנדל, תחתון ומשקף.

ומה קנו לפני כן? תחתונים, סנדלים, נעליים ומכנסיים ומשקפיים. בספר שמות כתוב שהכהונים, בני אהרן, לבשו מכנסיים. לא 'מכנסי' הם לבשו אלא מכנסיים. מכנסיים – מפני שמכנסיים בהם את הרגליים. בלשון ימינו גזרו (אפשר להגיד שגזרו

ממכנסיים – מכנס: כל אחד מחלקי אחת. המכנס הימני ארוך מן המכנס הבגד כולו: מכנסיים.

מנסה ללבוש מכנס אחד. (התמונה לקוחה



ממש את המכנסיים...) המכנסה רגל השמאלי. זה מכנס, ואילו הנער מחזיק בידיו מכנסיים אבל מאתר האקדמיה ללשון העברית.)

ועוד נזכיר, שמכנסיים מינם זכר: מכנסיים ארוכים, מכנסיים ירוקים ומכנסיים הדוקים: "קניתי מכנסיים יפים מכנסיים אופנתיים. וכמו 'מכנסיים' כך מגפיים, סנדלים, תחתונים ומשקפיים.

על פי רגע של עברית כתבה רות אלמגור רמון, שודר בקול ישראל

מצד אחד מוסיפים אותיות מיותרות, ומצד שני משמיטים אותיות חשובות במילים. וכבר נשמע הצליל 'כ' – קיצור של 'כך' כאילו 'כך' היא מילה ארוכה מדי. הינה קיצור נוסף: מתי מתחיל החופש הגדול? עוד חודש.

נכון לומר "עבר חודש מאז התחיל החופש הגדול", אבל לא נכון לומר "עוד חודש יתחיל החופש הגדול", וגם לא עוד שבוע או עוד שנה אלא בעוד חודש, בעוד שבוע, בעוד שנה."

הכינו לְכֶם צִידָה כִּי בְעוֹד נְשַׁלְשֶׁת יָמִים אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן" כתוב בספר יהושע פרק אי פסוק 11. בעוד ולא עוד.

האות בי"ת שבראש הביטוי מציינת נקודת זמן. כפי שאנחנו אומרים: בחמש אחר הצהריים, ביום שני בבוקר, בערב שבת כך נאמר: בעוד שבוע, בעוד שנה, בעוד חמש דקות.

על פי רגע של עברית, כתבה רות אלמגור רמון

תקנו את המשפטים האלה:

1. שבוע הבא שנת הלימודים מסתיימת.

2. שבועיים אחרי אני הולך לקייטנה.
3. המשרד רצה את התיק חזרה בלא שדבר יחסר מתוכו.
4. טלפון צלצל אי שם בערפל אפוף התרופות שלי. כשילתי, מצאתי אותו והצלחתי לומר "הלו."
5. חודש הבא אני נוסע לחו"ל.
6. יום רביעי אני אבוא אליך.
7. תשלח את הדוחות לפה במייל, רק של שנה שעברה.
8. סופו של דבר נסענו חזרה למחסה.
9. דודי גר באילת. הוא בא אלינו לחג ועוד יומיים יחזור לאילת.
10. צפיתי בקשקושים של חדשות בוקר.
11. עוד שעה יהיה חושך, זמן טוב להתכרבל במרתף קטן וחמים, לפני שבריונים יתחילו לשוטט ברחובות.
12. חודש לפני התחילו התלמידים ללמוד לבחינות הגמר.
13. עוד שבועיים אני נוסע לטיול באירופה.
14. שנה שעברה היה חורף קשה מאוד.
15. כל בוקר אני מכוונת שעון מעורר.
16. חודש הבא יהיה ניסן.
17. לוח שידורי הטלוויזיה של שבוע הבא יפורסם מחר.
18. שיעור הבא אני צריך להגיש למורה עבודה.

הקשיבו לשיחות של ילדים או לרשתות חברתיות, וכתבו את המשפטים שבהם הם משמיטים את מילות היחס הקשורות בזמן.

### ג. מילים מיותרות

- יש מילים מיותרות שהן כפילויות של מילה שכבר כתובה במשפט, ויש מילים שהן מיותרות משום שאין להן שום משמעות במשפט. הן מפרידות בין מילת היחס לבין המשך המשפט. למשל: העובדה ש... על כך ש... בנושא ש... באופן ש... בצורה ש... בכך ש...

דוגמה: האורח מצטער על כך שהאווירה הצוננת מקשה על חידוש היחסים.

התיקון : האורח מצטער שהאווירה הצוננת מקשה את חידוש היחסים.

- מקשים או מקילים משהו (את המשחו) על מישהו ולא מקשים על משהו.

- שלוש מילים מיותרות נוספות ש'מככות' בדיבור ובכתיבה הן 'זה', 'אז' ו'הדבר'.

'אז' מציינת זמן, בזמן ההוא, בזמן מסוים בעבר או בעתיד.

למשל : כשהייתי צעירה הייתי רזה מאוד. אז לא הייתי צריכה לשמור על דיאטה. אז =

בזמן שהייתי צעירה; "אז תצליח אם תשבור לעשות את הזקים ואת

המשפטים אשר צוה ה' את משה על ישראל וזק ואמן אל תירא ואל

תנזת" (דברי הימים א' כ"ב 13).

'אז' אינה מילה שמקשרת דברים זה לזה וגם לא מילת תנאי. היום היא משמשת פתיחה לתוצאה של תנאי, תחליף למילה האנגלית so. : אם לא תבוא, אז תקבל עונש; אם תאכל את הבננה אז תקבל מתנה. אז אתה לא רוצה לבוא אלי אחרי הצוהריים? אבל במשפטים רבים היא מיותרת: אם לא תבוא תקבל עונש; אם תאכל את הבננה תקבל מתנה. אתה לא רוצה לבוא אלי אחרי הצוהריים? אפשר להשתמש בה במשפטים כאלה בלשון הדיבור אבל לא בכתיבה. יש אנשים שחושבים שאם הם יכתבו 'אז' במקום 'אז' הבעיה תיפתר. אבל ההבדל היחידי בין אז לבין אזי הוא המשלב. אזי נחשבת 'גבוהה' יותר.

- בעברית די להגיד, למשל, נכון, אין צורך להגיד או לכתוב 'זה נכון'. מהו 'זה' הזה? למה מתכוונים? די ב'קשה לי...', 'זה קשה לי' – 'זה' מיותר.

- עבדו בקבוצות. הציעו הצעות לתיקון, ואחר כך מחקו את המילים המיותרות ואם צריך, שנו את הניסוח (שימו לב, ייתכן שיש משפטים שאינם דורשים תיקון):
1. מצרים הוזמנה להשתתף בתמרונים האלה, אבל עדיין עוד לא השיבה.
  2. זה לא נעים לי לסרב להוריי.
  3. בגלל העובדה שהייתה בחירה ישירה, לא סיימה שום כנסת את תקופת הכהונה שלה.
- הערה: רצוי להימנע מלכתוב 'בגלל ש'. אפשר לכתוב 'מפני ש...', 'משום ש...' או פשוט 'כי'.
4. אם תלך לישון מאוחר אז לא תוכל לקום בבוקר.
  5. אם יתירו לשני התיירים לשהות בישראל, יפגע הדבר בקשרים בין שתי המדינות.

6. ואלה דבריו של כתב באחד מערוצי הטלוויזיה : המצב ברגע זה נכון לעכשיו מעודד.
7. עשיתי הכול מהר אז שכחתי לנעול את הדלת.
8. יש בו מין יצר שגורם לו לחפש את הסדקים בתוך השגרה הרגילה.
9. יום אחד כמעט התעלפתי אחרי שהזריקו לי זריקה. מאז אני פוחד מאוד מזריקות.
10. אם לא תדאג לכך שהם יעבדו, תיתן על כך את הדין.
11. אם לא תבוא, אז תקבל עונש.
12. ההסלמה ביחסים בין אוקראינה לבין רוסיה נמצאת בעלייה.
13. לפעמים כועסים עליי ואז אני מתעצבנת.
14. כשהצטרפתי לקבוצת כדורסל מקצועי אז לא הכרתי את החוקים.
15. אל תכעס על כך שלא באתי לפגישה.
16. יום הלימודים בבתי הספר היסודיים יתקצר. על כך נמסר ממשרד החינוך.
17. סבא הבטיח לי שאם הציונים בתעודה שלי יהיו טובים אז ניסע יחד לחו"ל.
18. מטולה זה ממש רחוק. איך זה יכול להיות שהגעתם לשם כל כך מהר?
19. אל תצטער מן העובדה שהטיול נדחה.
20. ההורים שלי ארגנו את זה שהחבר שלי יבוא אליי בפורים.
21. אם לא ירד גשם אז ניסע לטיול.
22. צאו החוצה! ושלא תעזו לחזור שוב!
23. ומכאן אני מחזיר את השידור בחזרה אל האולפן.
24. ידע רפואי רב מביא לכך ש-90% מההשתלות מצליחות.
25. התאכזבתי מן העובדה שרבים לא הצביעו בבחירות לעיריית ירושלים.
26. אנו גאים בעובדה / על כך שהמועדון נפתח בזמן.
27. זה היה ברור שהסרט שהוא ראה לא מתאים לילדים.
28. תושבי הכפר קובלים על כך שמקפחים אותם באורח תמידי באופן לא חוקי.
29. אם תתקבל הצעתו של יושב הראש, יגרום הדבר לסערת רוחות בוועדה.
30. אין כל אישור לכך שמחירי הדלק ירדו.
31. הנתונים מצביעים על כך שחצי הדירות ריקות.
32. המשטרה דורשת מן הנהגים להאט את מהירות נסיעתם.

#### ד. מילים חסרות

לפעמים חסרות מילים במשפט. למשל: חודש לפני התחילו התלמידים ללמוד לבחינות הגמר.

'לפני' ו'אחרי' הן חלק מצירוף סמיכות, הן הנסמך וצריך לצרף אליהן את הסומך: אחרי או לפני מי או מה. כאילו אמרנו משקפי בלי לצרף 'שמש' או 'ראייה'. משפט כזה הוא משפט חסר משמעות.

**ונווד:** במשחק הטלוויזיה 'המרדף' המנחים אומרים בכל פעם: "המרדף ממשיך עכשיו". את מה הוא ממשיך? חסר המשך למשפט הזה, כי הפועל 'להמשיך' דורש המשך. ממשיכים את משהו, או ממשיכים במשהו. העניין עצמו איננו ממשיך אלא **נמשך**. לכן הדרך הנכונה היא "המרדף נמשך עכשיו".

להמשיך את... להמשיך ב... להימשך. מה ההבדל בין ממשיך לבין נמשך? מבצע הפרסים נמשך. כשאומרים 'ממשיך' צריך להשלים את הפועל ולהגיד במה ממשיכים, את מה ממשיכים. החברה יכולה להמשיך את המבצע, או להמשיך במבצע, וקוני המוצר יכולים להמשיך במאמציהם או בניסיונותיהם לזכות בפרס. אבל המבצע עצמו נמשך. כך גם בצמד להפסיק – נפסק: להפסיק את המשחק, אבל המשחק נפסק. שנו את המשפטים האלה כך שיהיה אפשר להבין את משמעותם:

1. אבא שלו חזר לדירה שלו כמה ימים לפני.
2. את אותו מישו שהזכרתי הכרתי לפני ואחרי.
3. כל נקבה בונה קן משל עצמה, אוספת אליו צוף ואבקה ובהמשך מטילה בו את ביציה.
4. שלושה ימים אחרי הם עלו על מטוס לפריז.
5. אלא שבהמשך התברר כי מדובר בפייק ניוז. (בעברית: חדשות קֶזֶב).
6. הוא היה בפגישה במשך כל הבוקר. אבל חצי שעה אחרי הוא נעלם.
7. העיצומים בהסתדרות המורים ממשיכים, ולא ידוע מתי הם יפסיקו.

#### ה. מקומן של המילים 'גם', 'רק' 'אבל' במשפט

המילה 'גם' מציינת תוספת על משהו שכבר נזכר:

\*גם אבי וגם אימי נולדו בארץ.

\*הכלב הוא בעל חיים נאמן. הוא שומר על הבית וגם מצייט לבעלים שלו.

מקומה הנכון של המילה 'גם' במשפט הוא לפני מה שנוסף. כל 'גם', במקומה ההגיוני, לפני המילה שאליה היא שייכת, לכן ברור ש'גם' לא תבוא בסוף המשפט. הרי התוספת צריכה לבוא אחריה.

גם אני שברתי כוס = מישהו שבר כוס ואני שברתי כוס.

אני גם שברתי כוס = עשיתי משהו ונוסף על זה שברתי כוס.

אני שברתי גם כוס = שברתי משהו ושברתי גם כוס. שברתי יותר מדבר אחד.

שימו לב שמקומה של המילה 'גם' קובע את המשמעות של המשפט.

### כלל: המילה 'גם' לעולם לא תבוא בסוף המשפט.

משפטים כגון "אנחנו שואלים כל מיני שאלות על העולם ועל איך דברים נוצרים גם" נפוצים מאוד בדיבור וגם בכתיבה של ילדים. חשוב להקפיד על מקומה במשפט.

המילה 'רק' היא היפוכה של 'גם'. היא באה למעט, וכמו 'גם' מקומה לפני מה שהיא ממעטת.

רק אני שומר על אחי הקטן = איש מלבדי אינו שומר על אחי הקטן.

אני רק שומר על אחי הקטן = איני עושה דבר מלבד לשמור על אחי הקטן.

אני שומר רק על אחי הקטן = איני שומר על שום אדם מלבד על אחי הקטן.

'אבל' היא מילה המציינת הסתייגות, אי הסכמה, התנגדות. מקומה לפני מה שהיא מסתייגת ממנו.

ביקשתי ממנו שלא ייסע מהר מדי, אבל הוא לא שמע בקולי.

### כלל: המילה 'אבל' לעולם לא תבוא בסוף המשפט.

מהו מקומן הנכון של המילים 'גם', 'רק' ו'אבל' במשפטים האלה?

1. חבר שלי אמר שהוא היה רוצה להיכנס למוח של בעלי החיים ולדעת איך הוא פועל. אני גם הייתי רוצה לדעת איך המוח של בעלי החיים פועל ושל בני האדם גם.
2. בשביל להכין את העוגה הזאת צריך ללוש סוג אחד של בצק ולגלגל אותו, ואחר כך

- ללוש עוד בצק ולגלגל אותו גם.
3. אימא הבטיחה שניסע לאן שרק אני רוצה.
4. אני רוחצת את הכלים פעמיים בשבוע ותולה גם כביסה, ולפני שבת אני שוטפת את החדר שלי גם.
5. בבוקר אני מוציאה את הכלבה שלי לטיול וגם מאלפת אותה.
6. מעניין אותי לדעת איך מזרעים קטנים צומחים פרחים ועצים וגם מעניין אותי איך ילדים באים לעולם.
7. המורה ביקשה שרק נכין את התרגילים בעמוד 52.
8. ילדה אחת במקהלה שרה יפה מאוד, ופתאום ילדה אחרת גם רצתה לשיר יפה והתחילה תחרות ביניהן.
9. באמצע הלילה התעוררתי. רק שמעתי רעמים, ברקים לא ראיתי אבל.
10. בשבילי הנאה היא לשחק עם הכלב שלי ולצייר גם.
11. אני התעקשתי שרק יספר לי מה קרה.
12. לכל החברים שלי יש טלפון חכם ואני נורא רוצה גם, אבל ההורים שלי לא מרשים לי. הם אומרים שאני צעיר מדי, הם לא מבינים אבל שאני לא רוצה להיות שונה מהחברים שלי.
13. בבית הספר למדנו על שימפנזים ועל גורילות שהם גם סוג של קופי אדם.
14. אחי הלך לקולנוע ואני אמרתי שאני רוצה גם, אבל לא הרשו לי.
15. רק בקיץ אני מתכסה בשמיכה דקה, בחורף אבל אני מתכסה בשמיכה עבה גם.
16. פרס על ניצחון בתחרות לא הבטיחו ותעודה גם לא.
17. ישבתי על סלע והסתכלתי על הנוף היפה. לא שמתי לב אבל שמאחוריי הייתה תהום מסוכנת.
18. היה ערב מקסים. אכלנו ושתינו ורקדנו גם. חבל אבל שהחברה הכי טובה שלי לא יכלה גם לבוא.
19. בזכות ההתאהבות שלי בפרפרים לא רק שלמדתי עליהם המון אלא שהתנגדתי שאנשים יצודו אותם גם.
20. עיתונות אוהדת לא הבטיחו, וכסף גם לא.
21. אני גם אוהבת ורדים כי מהם מכינים משקה שושנים. אני אוהבת את הריח שלהם גם. יש להם ריח טוב. ואני גם אוהבת את הצבע של הוורדים האדומים.
22. "ההפצצות, אבי", אמר פינו והתרגש כשחיבק את הכומר, "זה רע".
- "שמעתי זאת גם, בני", ענה הכומר.

## ו. מילים שגויות

### להמשיך ולהימשך או ממשיך ונמשך

הפועל מְמַשֵּׁךְ (בבניין הפעיל) הוא פועל יוצא, כלומר פועל שדורש אחריו משלים: הוא ממשיך לעבוד במוסד; הם ממשיכים ללמוד במכללה; המשכנו בטיול למרות החום; לעומת זאת 'ממשך הוא פועל עומד, אינו דורש אחריו משלים. הדבר עצמו – נמשך (בבניין נפעל). המשחק נמשך. התחרות נמשכה שעתים. לכן לא נכון לומר ולכתוב: "חגיגת המחירים ממשיכה" או "השביתה ממשיכה" אלא "חגיגת המחירים נמשכת", "השביתה נמשכת". אפשר לשער שהטעות נובעת בהשפעת הפועל 'התחיל' - אין בו הבדל בין פועל יוצא לפועל עומד. בשניהם – מתחילים: העובדים התחילו לשבות והשביתה התחילה.

### לתת – להביא

היום כבר לא נותנים שום דבר, רק מביאים. מה ההבדל בין 'לתת' לבין 'להביא'? 'לתת' משמעו למסור למישהו, משהו שנמצא בהישג יד, קרוב אלינו. הפועל 'להביא' דורש מוּצָא או יעד או שניהם: מביאים משהו או מישהו ממקום כלשהו; מביאים משהו או מישהו אל מקום כלשהו. אימא הביאה את האוכל מן המטבח; הבאתי את המכוננית למוסד; הבאתי את הלחם מן המכולת הביתה. בכל המשפטים האלה ראוי לשאול מאין אמורים להביא את מה שמצוין בהם. דוגמות של שימוש בפי ילדים וגם בפייהם של כמה מבוגרים בורים:

\*המורה הביאה לנו היום המון שיעורי בית.

\*הכלב הזה הביא לי נשיכה! (להביא מכה, סטירה...)

\*"תביא יד", אמרה אם לבנה, "מסוכן לחצות את הכביש."

\*כשסבתא שלי נמצאת אצלנו היא מביאה לי ארוחת צוהריים, כי אימא שלי עובדת, ואם אני גומר את כל האוכל היא מביאה לי נשיקה. טוב שאם אני לא גומר את האוכל היא לא מביאה לי סטירה.

\*יום אחד פנתה לקוחה בקופת חולים אל הפקידה ושאלה: "את מביאה טופס

"?17"

והמצב הולך ומחמיר, כי היום כבר לא צריך שיהיה משהו או מישהו להביא :

**\*תיכנסי פנימה, גברת, אולי מישהו יביא לך לשבת.**

כשרוצים להשתמש בפועל 'להביא' ראוי לשאול: מאין מביאים את הדבר? או לאן מביאים אותו? אם אין תשובה על השאלה הזאת סימן שהשימוש בפועל הזה אינו במקומו.

חבל על הפועל המסכן 'לתת' שהלך לעולמו אצל רבים מדוברי העברית. ראוי להשתמש בו בכל הדוגמות שהבאנו.

### **לבוא ולהגיע**

כמו להביא גם הפועל להגיע דורש מוצא או יעד או שניהם: מגיעים ממקום כלשהו, מגיעים אל מקום כלשהו. בא = מקום היציאה, הדרך והיעד אינם מוזכרים. הגיע = יצא ממקום X והגיע למקום Y.

מה דעתכם על השיר: תגיע אליו פרפר נחמד, שב אצלי על כף היד. נשמע לכם תקין? או על מצב כזה: דפקנו על הדלת. מן הבית עלה קול עבה שקרא: יגיעו! משונה, לא?

כאשר אדם אינו יכול לסבול עוד מצב כלשהו הוא אומר לפעמים: הגיעו מים עד נפש. נפש כאן משמעה גרון, צוואר. מקורו של הניב הזה בתנ"ך, במזמור תהילים, ואולם שם כתוב: "וְהוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מֵיִם עַד לְנַפְשִׁי!" באו מים ולא הגיעו מים. ההמרה של 'בא' ב'הגיע' חדרה אפילו לניב מן התנ"ך, והיום אין כמעט איש שאומר "באו מים עד נפשי", ואם תשאלו יגידו לכם שבתנ"ך כתוב "הגיעו". השורש של הפועל 'הגיע' הוא נ-ג-ע. כשמגיעים למקום כלשהו כאילו נוגעים בו.

בתנ"ך הפועל 'בא' שכיח מאוד: באה העת, בא היום, בא הקץ. והיום: הגיע היום, הגיעה העת, הגיע הקץ, הגיע הזמן – מאין 'הגיעו' כל אלה? שאלה טובה, כמו שאומרים.

**\*הגעתי לתחנת הרכבת חמש דקות לפני שהרכבת יצאה.**

**\*כאשר הגיעו החלוצים הראשונים ארצה בראשית המאה שעברה, היו כאן רק שממה, יתושים וביצות.**

בשני המשפטים האלה השימוש בפועל 'להגיע' נכון, כי מקום היעד מצוין בהם, הם 'נגעו' במקום היעד.

1. את התרגיל הזה תוכלו לעשות בחוץ. כללי המשחק: א. כל אחד מהתלמידים יקרא בתורו משפט ויתקן את כל מה שטעון בו תיקון. ב. הוא יחזיק בידיו כדור סל. אם התיקון נכון הוא ינסה לקלוע לסל. אם הצליח גם בזה, הוא יקרא עוד משפט, ולא – יעבור הכדור לתלמידה או לתלמיד אחר. ג. אם תרצו קבעו מספר נקודות לכל הצלחה ומי:

- (א) תביא לי סיבוב על האופניים שלך.
- (ב) תיכנסי פנימה, גברת, אולי מישהו יביא לך לשבת.
- (ג) הכדורגלן הזה הביא בעיטה כזאתי שהכדור עף החוצה מהמגרש.
- (ד) "תביא יד", אמרה אם לבנה, "מסוכן לחצות את הכביש."
- (ה) אימא, תביאי לי כסף לקנות גלידה.
- (ו) היום בבוקר אשתי הביאה לי בן.
- (ז) הכלב הזה הביא לי נשיכה!
- (ט) התשדיר ימשיך עוד חצי דקה.
- (י) המורה הביאה לנו היום המון שיעורי בית.
- (יא) אבא מגיע הביתה מאוחר מאוד כי הוא עובד כל היום.
- (יב) לפעמים יש לי מחשבות מפחידות, אבל הן לא ממשיכות הרבה זמן.
- (יג) הזמנו אותו כמה פעמים, אבל הוא לא הסכים להגיע.
- (יד) אתה רוצה להגיע אליי אחרי הלימודים?
- (טו) "חגיגת המחירים ממשיכה", הכריז שלט שנתלה בכניסה לחנות.
- (טז) כשהאורחים הגיעו עוד הייתי במקלחת.
- (יז) חבר כנסת: שנינו הבאנו תקציבים מקריית שמונה עד אילת.
- (יח) האספה המשיכה למרות ההפרעות.
- (יט) כל חברי ההנהלה הגיעו לישיבה.
- (כ) המורה הביא הנחיה שאסור להכניס טלפונים ניידים לשיעורים שלו.
- (כא) הוכרזה הפסקת אש, אבל היריות המשיכו.

2. הוסיפו שלושה משפטים משלכם.

(א) לכתוב ולרשום

כשם שכבר לא נותנים ולא באים כך גם לא כותבים. היום רק רושמים. אומנם המשמעות של המילים 'כתב' ו'רשם' דומה, ובמילונים אין הבדל ביניהם, אבל המילונים אינם עוסקים בפרטים. 'כתב' ו'רשם' אינן מילים נרדפות. מה כותבים ומה רושמים?

'לכתוב' הוא הפועל הרגיל שמציין סימון של אותיות שיוצרות מילים, ולא חשוב באיזו דרך הסימון הזה נעשה. אפשר לכתוב בעט, בעיפרון, אפשר להקליד, ואפשר לחרות על אבן כמו את עשרת הדיברות על לוחות הברית. בפועל הזה השתמשו עוד בתנ"ך וצריך להשתמש בו גם היום.



לכן לא רושמים חיבור אלא **כותבים** חיבור, ובתנ"ך לא רשום שום דבר, אבל כתובים בו דברים רבים. ומה רושמים?

- רושמים סרטוט וציור בעיפרון או בכחם (רישום).
- בעברית של ימינו, העברית שאנחנו מדברים וכותבים בה, משתמשים בפועל 'רשום' בשביל להכין רשימות. למשל רשימת קניות, תזכורות ביומן, רשימת ציונים, רשימת שמות ועוד רשימות למיניהן.
- 'רשום' משמעו נמצא ברשימה, ומכתב רשום הוא מכתב שלא משלשלים לתיבת הדואר. פקיד הדואר רושם אותו כדי להבטיח שיגיע ליעדו.

נכון או לא נכון?

- אימא: "המורה נתנה שיעורים היום?"
- הבת: "כן, המורה ביקשה שנרשום חיבור על אילוף כלבים."
- בחידון שהכינו הילדים בכיתה בנושאים מן התנ"ך הייתה שאלה: איפה רשום בתנ"ך שדוד הרג את גוליית?
- בשתי הדוגמות האלה המילה הנכונה היא 'לכתוב'.

1. צאו לחצר בית הספר וקחו אתכם כדור. קראו כל משפט בקול והשלימו את המילה החסרה בו. אם הצלחתם מסרו את הכדור לתלמיד אחר. אם נכשלתם אתם יוצאים מן המשחק:

- (א) אימא ביקשה ממני \_\_\_\_\_ מה אני צריך לקנות במרכול.
- (ב) \_\_\_\_\_ בטלפון הסלולרי שלי את כל מספרי הטלפון של החברים שלי.
- (ג) לטקס יום העצמאות \_\_\_\_\_ שיר ואני אקרא אותו בטקס.

(ד) הסטודנט באוניברסיטה צריך \_\_\_\_\_ הרבה עבודות כדי לקבל את התואר שלו.

(ה) יש סופרי ילדים ש \_\_\_\_\_ ספרים מעניינים מאוד, ויש \_\_\_\_\_ ספרים משעממים.

(ו) הרופאה \_\_\_\_\_ אילו תרופות אני צריך לקחת נגד המחלה שלי. את ה \_\_\_\_\_ היא העבירה לרוקח.

רישום של פרח בעיפרון



(ז) הצייר הזה אינו משתמש בצבעים, הוא רק \_\_\_\_\_ בעיפרון.

(ח) אבא \_\_\_\_\_ ביומן שלו כל דבר שהוא צריך לעשות. אם הוא לא \_\_\_\_\_ הוא שוכח.

(ט) כמו אחרי כל חופשה ארוכה, גם הפעם הטילה עלינו המורה \_\_\_\_\_ חיבור ולתאר איך בילינו בה.

(י) מייד אחרי התאונה \_\_\_\_\_ אימא את מספר המכונית של הנהג הפוגע. (יא) לפני ש'ניולדה' המרשתת \_\_\_\_\_ אנשים \_\_\_\_\_ רבים ושלחו אותם בדואר.

(יב) העוגה הזאת טעימה מאוד. אני רוצה \_\_\_\_\_ את המתכון שלה. (יג) סבתא שלי באה אלינו הרבה. היא שומרת עליי ועל האחים שלי. היא \_\_\_\_\_ לנו ארוחת ערב.

(יד) המורה ביקש \_\_\_\_\_ לו את החיבורים ש \_\_\_\_\_ בכיתה. (טו) אבי \_\_\_\_\_ לי מתנות יפות מחו"ל.

(טז) \_\_\_\_\_ לי את הצעצוע שאת משחקת בו עכשיו.

(יז) \_\_\_\_\_ לי את הכדור. עכשיו תורי לקלוע לסל.

(יח) אימא, \_\_\_\_\_ לי כסף לקנות ארטיק.

(יט) לא ציפיתי להפתעה כזאת. ברגע שהתיישבנו בבית הקפה הוא הכניס את היד לכיסו \_\_\_\_\_ לי טבעת.

(כ) התרבות בארץ שלנו מגוונת מאוד. עולים מכל מיני ארצות \_\_\_\_\_ איתם את התרבות שלהם.

(כא) ביקשתי מהמוכר נעליים כחולות והוא \_\_\_\_\_ לי נעליים ירוקות.

2. דונו בכיתה מה לא נכון או לא הגיוני במשפטים האלה ותקנו אותם:

- (א) המצב מתואר כחמור מאוד.
- (ב) את הריאיון עם הרמטכ"ל שידרנו במסגרת תוכניתנו...
- (ג) תושבי הכפר קובלים על כך שמקפחים אותם באורח תמידי באופן לא חוקי.
- (ד) היה ריב גדול בחצר ומשה הביא לשמעון מכות רצח.
- (ה) כמה מבין חבריי הם ילדים מחוננים.
- (ו) רק תלמידים בודדים נבחרו להשתתף במשלחת לחו"ל.
- (ז) הנהגים מתבקשים להאט את מהירות נסיעתם בכביש רטוב.
- (ח) צאו החוצה! ושלא תעזו לחזור שוב!
- (ט) ד"ר בלייק הוא הוטרניר של הכלב שלנו. אתמול הוא היה חולה אז היה במקומו רופא מחליף. כשהוא התחיל לטפל בכלב ישר ראיתי שהוא רופא טוב ואוהב חיות. הוא הביא לכלב שלי זריקה, והצליח לרפות אותו.
- (י) כשהמורה רשמה על הלוח, התקרב נמרוד השובב אל גליה ומשך לה בצמה.
- (יא) איש מבין הגנבים לא נעצר.

3. חפשו בכל מיני חומרי קריאה עשרה משפטים לא הגיוניים. תקנו אותם.



## II. משולחנו של עורך לשון / משולחנה של עורכת לשון

הינה קטעים שצריך לערוך. הם כתובים בלשון הדיבור ויש בהם שגיאות. שימו לב לכתיב, לסימני הפיסוק ולשפה. קראו אותם היטב ותקנו את הניסוח ואת הפיסוק הלקויים:

1. הכי אני אוהב את הקיץ בגלל שחם ואין גשם ואין רוח. אבל יש אבטיחים ואני מת על אבטיחים. וגם אין לימודים ולא צריך לקום מוקדם בבוקר ולא צריך לעשות שיעורים. בחופש הגדול אני ילך עם חבר שלי כל יום לים או לבריכה. אני יצא לקייטנת ספורט גם. זה יהיה כיף לא נורמלי.
2. קיבלתי כדורגל חדש אז יצאתי לשחק עם הכדור החדש החברים שלי ראו אותי עם הכדור שלי וירדו למטה. שיחקנו ושיחקנו ופתאום חטפתי את הכדור בפרצוף.

עפתי אחורנית והשתטחתי על האדמה. הראש כאב לי נורא. החברים שלי נבהלו ועזרו לי לקום. ילד אחד רץ לקרוא לאימא שלי אז היא באה והיא לקחה אותי לרופא.

3. שלמה המלך היה האיש הכי חכם בתנ"ך. איך יודעים את זה? כי הוא עשה את 'משפט שלמה'. שתי נשים גרו באותו בית וכל אחת הולידה בן באותו יום. בלילה בן אחד מת אז כשאיימא שלו ראתה שהתינוק שלה מת, היא החליפה אותו עם הבן של האישה השנייה. בבוקר האישה השנייה ראתה שהילד ששוכב לידה מת. היא הבינה שזה לא הבן שלה וצעקה: "הילד הזה הוא לא הבן שלי! הבן שלי לא מת!" אז האישה הראשונה אמרה שזה לא נכון, ושתייהן הלכו אל שלמה שישפוט ביניהן. המלך שמע את מה שהנשים סיפרו ולא ידע להגיד של מי הילד החי ושל מי הילד המת. הוא אמר: צריך לחתוך את הילד החי לשני חלקים, וכל אישה תקבל חצי ילד. האימא של הילד המת הסכימה מייד, אבל האימא של הילד החי נבהלה וצעקה: "אני מוותרת על הילד שלי! שהשקרנית הזאת תיקח אותו, העיקר שיישאר בחיים."

שוחחו בכיתה: מה דעתכם על פסק הדין שנתן שלמה המלך?

4. בקיץ ובסתיו יש סערות חזקות בחופים של כמה ארצות באמריקה. קוראים להם 'הוריקן'. קרוב לים הסיני יש גם סערות כאלה אבל שם קוראים להם 'טייפון' ובהודו קוראים לסערות 'ציקלון'. הסערות האלה חזקות נורא ומסוכנות כי אם הם פוגעים ביבשה הם יכולים להרוס הכול. כל שנה הם הורגים המון אנשים.

5. במשחק הזה ילד אחד הוא השואל ושאר הילדים הם אלו שצריכים לענות על שאלותיו אבל רק בזמן עתיד. על כל שאלה שהשואל שואל, יש לענות רק בזמן עתיד: אם למשל הילד ששואל מפנה שאלה כמו: "מה אכלת אתמול בערב?" על הילד שעונה לענות בזמן עתיד למשל: "אתמול אני אוכל מרק ירקות". המטרה היא לשאול שאלות מבלבלות וכך לפסול ולהוציא מהמשחק כמה שיותר ילדים שעונים לא נכון. הילד שיישאר אחרון, לא יתבלבל ויענה הכי הרבה תשובות נכונות, בזמן עתיד כמובן, הוא המנצח.

השואל מצידו יכול לבלבל ולשאול את אותו ילד מספר שאלות באופן רצוף. החוכמה היא לחשוב כל הזמן בזמן עתיד, להטות את הפועל נכון ולא להתבלבל.



### III. משולחן הכתיבה שלי (כתיבה יוצרת)

1. בחרו בכל שבוע אחד מן הנושאים האלה וכתבו חיבור קצר (אפשר להחליט גם על נושאים אחרים):

- ומאז הם לא נפרדו...
  - איה ומאיה מכירות עוד מגן הילדים. היום שתיהן משרתות בצבא...
  - הלשנה של ילדים
  - משה רבנו
  - חצר בית הספר
  - משחקי כדור במסדרון – בעד ונגד
  - סרט שראיתי
  - משחק המחשב האהוב עליי
  - הלשנה בין ילדים (להיעזר בחוברת שבמגירה)
  - ספר מרתק שקראתי
  - תחרות בין ילדים בכיתה
  - בחינות – מה דעתכם עליהן?
2. השתדלו להקפיד על עקרונות הכתיבה הטובה.

הינה סוף של סיפור :

כעבור חודשים אחדים עמד באחד מפרוורי פריז אוהל קרקס ענקי, ועליו התנוססו שני שמות: **לילי ולולה, רוזנות הקרקס הצעירות.**

כל תושבי העיר היו סקרנים מאוד לדעת מי הן רוזנות הקרקס, וקהל רב נהר להופעות של הילדות המשחקות בכדורים.

ציור של הצייר הצרפתי הידוע פייר אוגוסט רנואר (נולד בפברואר 1841 ומת בדצמבר 1919



3. כתבו סיפור על פי התמונה ועל פי סופו של הסיפור.

4. תוכלו להוסיף לסיפור שתכתבו איורים משלכם.

5. . . הקטע הזה לקוח מסיפור. הוא אינו ההתחלה ואינו הסוף של הסיפור. כתבו התחלה וגם סוף לסיפור והקפידו שהם ישתלבו היטב בקטע שקראתם.

...כאשר התברר לנסיכה שבנה נשא לאישה את בתו של שומר היער, היא נפגעה וכעסה מאוד: איך היה יכול בנה לשאת לאישה נערה פשוטה ממשפחה לא מכובדת?! ואולי היא מכשפה? ודאי הקרימה עליו וכישפה אותו ולכן התחתן איתה בסתר. בְּנֵי הַזֹּג חִיו בְּאוֹשֶׁר, וכשנולד להם בן היו מאושרים עוד יותר. מייד לאחר שנולד הילד קראה לאחד ממשפחתיה הנאמנים ואמרה לו: "המשימה שאני עומדת להטיל עליך היא סוד כמוס. אסור לך לגלות אותה לאיש. קח את היצור הזה ליער... והשאֵר אותו שם. בְּדֶרֶךְ בְּחֹזֶרָה מְצֵא גֹר קוֹפִים וְהֵבֵא אוֹתוֹ אֵלַי." המשרת נָדְהָם לְמִשְׁמַע הַמְשִׁימָה אֶךְ צִיִּית לְגִבְיָתוֹ. הוּא הַשְּׂאִיר אֶת הַתִּינוֹק בַּיעַר, וְקִשְׁחֹזַר הֵבִיא אִתּוֹ גֹּר קוֹפִים. הַנְּסִיכָה הָאֵם הַנִּיחָה אֶת הַקּוֹפִיף בְּעֵרִיסָה בְּמִקּוֹם הַתִּינוֹק.



את הציור הזה צייר הצייר האיטלקי טיציאן.

את הסיפור כולו וגם את הסיפור על פי הציור של רנואר אפשר למצוא בספר 'ציורים מספרים' מאת נורית אלרואי בהוצאת 'אוריון'.

6. בקשו מחבר או מחברה לקרוא את החיבורים ואת הסיפורים שלכם ולהציע לכם תיקונים.



## חלוקי נחל

'הַחֶכֶם עֵינָיו בְּרָאשׁוֹ וְהֶכְסִיל בְּחֶשֶׁךְ הַלַּיְלָה'.  
לפני שנים רבות הלווה מלווה בריבית זקן ומכוער סכום כסף גדול לאחד הסוחרים,  
אבל לא עלה בידי הלווה להחזיר את ההלוואה. כדי להסדיר את העניין הציע המלווה  
עסקה: הוא יהיה מוכן לוותר על החוב אם יוכל לשאת לאישה את בתו הצעירה  
והיפה של הלווה.

האב ובתו נחרדו מן ההצעה. ברור שהנערה לא רצתה להינשא לאדם זקן  
ומכוער.

ראה המלווה הנוכל את תגובתם והציע עוד הצעה: "ניתן למזל להחליט." הוא  
יכניס לתוך שקית אטומה שני חלוקי נחל, אחד לבן ואחד שחור, והנערה תוציא מן  
השקית חלוק נחל אחד. אם תוציא חלוק נחל שחור, היא תינשא למלווה, אם תוציא  
חלוק נחל לבן הוא יוותר על החוב. אם היא תסרב לעסקה יישלח אביה לבית  
האסורים.



ברור שהמלווה לא התכוון להפסיד בעסקה.  
1. הציעו לו מה לעשות כדי לזכות ב'הגרלה'.  
בגנו של המלווה היו חלוקי נחל. הוא  
התכופף והרים שני חלוקים והכניס אותם  
לשקית. הנערה ידעה שהמלווה הוא אדם  
ערמומי ולא סמכה עליו, לכן הסתכלה במעשיו  
בשבע עיניים. ומה ראו עיניה? הזקן הכניס לשקית שתי אבנים שחורות, וכך  
הבטיח את זכייטו. הוא ביקש מהנערה להוציא מן השקית אבן אחת. הנערה

בעלת התושייה הכניסה את ידה לשקית ובלי להביט בה הפילה אותה על שביל חלוקי הנחל, והיא התערבבה מייד בשאר האבנים. "אוי, אני לא די זהירה", אמרה הנערה...

2. כתבו את המשכו של הסיפור.

## החכם עיניו בראשו והכסיל בחושך הולך

3. מהו כסיל?

4. הסבירו את הפתגם במילים שלכם.

5. מי היה החכם בסיפור ומי היה הכסיל? נמקו את תשובתכם.

6. אם תרצו, ציירו את הפתגם.

### החיגר והסומא

מעשייה מן התלמוד

בגן נאה צמחו עצי תאנה. בעל הגן הושיב בו שני שומרים, אחד חיגר ואחד סומא. אמר החיגר לסומא: "בכורות נאות אני רואה בפרדס, בוא והרכיבני ונביאם לאכלם." רכב חיגר על גבי סומא, והביאום ואכלום. ראה בעל הפרדס שהתאנים נעלמו ושאל את השומרים היכן הן. השיב החיגר: "כלום יש לי רגליים להלך בהן?" והסומא אמר: "כלום יש לי עיניים לראות?" אבל בעל הפרדס היה אדם נבון, עיניו היו בראשו. מה עשה? הרכיב חיגר על גבי סומא ודן אותם כאחד, כאילו היו אדם אחד.

1. מהו חיגר? \_\_\_\_\_

2. מהו סומא? \_\_\_\_\_

3. כתבו את המעשייה הזאת בלשונכם.

4. איך ניסו החיגר והסומא לנקות את עצמם מן האשמה? מה אמר כל אחד מהם?

ומכאן הפתגם:

## הרכיב חיגר על גבי סומא

- מן הפתגם הזה אפשר להסיק כמה מסקנות, להפיק כמה לקחים:
- אפשר לערבב שני דברים ואפילו מין בשאינו מינו, כלומר דברים שונים זה מזה, כדי להפיק מהם תועלת.
  - חסרונותיהם של שניים יכולים להפוך ליתרון, אם יוצרים מהם דבר חדש.
  - בעקבות ההסברים של החיגר ושל הסומא: אנשים נוטים להטיל את האחריות לכישלונותיהם על האחר. התופעה הזאת נפוצה מאוד.
  - בני אדם בוטחים בחוכמתם ועוברים על החוק, אבל בסופו של דבר נתפסים בקלקלתם.
5. שוחחו בכיתה על כל הלקחים והביאו להם דוגמות מניסיונכם.
6. אם תרצו, ציירו או כיירו את הפתגם.

מושגים: רמאות, הונאה, חשד, תושייה

## פרק מס' 10 : ישמעו אוזניכם מה שפיכם אומר

הקפידו על כתיב נכון. אם צריך היעזרו במילון.

בסוף כל משפט, בלי כל פקפוק – סימני פיסוק!

### א. הגייה

1. מה אמרו בתל אביב הישנה (בתקופה שקמה מדינת ישראל) כשכעסו על אַחת הילדות או לא אהבו אותה? היו צועקים לה: "מְכַשִּׁיפִילָה רעה", אבל לא הסתפקו בָּזֶה, כי איך אפשר בלי חרוז ובלוּ מְקַצֵּב? ולכן היו מוסיפים: "תחתונים וגופייה".  
כך:

מְכַשִּׁיפִילָה רעה / תחתונים וגופייה.

מה הקשר? אין קשר, וגם החרוז אינו חרוז. כך אמרו, וזה היה עלבון. לא נעים כשמישהו קורא למישהו אחר 'מכשפה רעה'. אבל אצל ילדים הדברים נשכחים מהר מאוד, וכבר למוחרת המְכַשִּׁיפִילָה יכלה להיות שוב חברה של מי שהעליב אותה. מה שחשוב לציין כאן הוא שהמילה הנכונה אינה מְכַשִּׁפָה אלא מְכַשִּׁפָה (ובלשון זכר מְכַשֵּׁף). דרך אגב, אז אמרו 'תחתונים' ולא כמו שרבים מדיי אומרים היום: תחתון.

**כלל:** אם הפועל מסתיים באות אל"ף, האות שלפניו מנוקדת בקמץ – נְדָא, מדוּכָא, נְמָא, ממוּלָא, נְמָא, מומָא. אבל אם הפועל מסתיים באות הי"א האות שלפניו מנוקדת בסגול – משוּנָה, מרוּצָה, נהֲנָה. לפעמים יש הבדל בין עבר להווה. למשל, נְעַשָּׂה בהווה ונַעֲשֶׂה בעבר; נְדַמָּה בהווה ונְדַמָּה בעבר; נְרָאָה בהווה ונְרָאָה בעבר. אתמול הוא נְרָאָה חולה מאוד, היום הוא נְרָאָה הרבה יותר טוב.

2. הוא מילא את הברכה במים. מילא או מילא?

**מילא בעבר**. כך גם דיבא, ביטא, ייצא, ייבא, קינא. כמו בהווה: מדבא, מבטא, מייצא, מייבא, מקנא.

אנשים שאינם יוצאי אירופה וגם רבים מילידי הארץ אינם אוהבים דג ממולא.  
§ איזה דג אין הם אוהבים, ממולא או ממולא?

**ממולא בהווה**. כך גם מדובא, מבוטא, מיוצא, מיובא. כמו בעבר: מולא, דובא, יובא, יוצא.

(א) שלבו את כל אחת מן המילים האלה במשפטים וקראו את המשפטים בקול בהגייה הנכונה.  
(ב) הקליטו את עצמכם והקשיבו להקלטה.

**שימו לב: כל הפעלים האלה מסתיימים באות אל"ף.**

אבל

§ נראה לי שהמגפה הנוראה הזאת לא תחלוף מהר. נראָה או נראָה?  
**נראָה בהווה ונראָה בעבר**. אתמול ניב לא נראָה טוב. היום הוא נראָה טוב יותר.

§ בחורף היום נעשה קצר והלילה נעשה ארוך. נעשָה או נעשָה?  
**נעשָה בהווה ונעשָה בעבר**.

§ הבית הזה נבנה כבר שנתיים. מתי יסיימו לבנות אותו?

§ הבית הזה נבנה לפני שנתיים. טוב שכבר סיימו לבנות אותו.

נבְנה בהווה ונבְנה בעבר.

נדְמה בהווה ונדְמה בעבר.

(ג) קראו את שני המשפטים הקצרים האלה בקול.

3. יש דמיון רב בין האחים האלה.

יש לו דמיון מפותח מאוד.

דמיון או דיקמיון?

§ רבים אומרים דימיון אבל ההגייה הנכונה היא דמיון. גם דמיון בין האחים וגם דמיון מפותח.

וכן : פתרון ושיויון. פתרון ולא פיתרון ; שיויון ולא שיויון.

(א) שלבו את כל אחת מן המילים האלה במשפטים וקראו את המשפטים בקול בהגייה הנכונה.

(ב) הקליטו את עצמכם והקשיבו להקלטה.

4. פעלים שהשורש שלהם מסתיים בכ"ף, מבטאים כרגיל :

מגחכת כמו מספרת וכמו מחייכת. וגם מגוחכת ולא מגוחכת. כך גם עורכת דין ולא עורכת דין ; סומכת ולא סומכת.

אבל פעלים שהשורש שלהם מסתיים בחי"ת, כמו פעלים שמסתיימים בעי"ן – מבטאים בפתח – A : משמחת, בוטחת, שוכחת (לעומת שוככת), משופחת, משוגעת, לוקחת, צורחת (לעומת צורכת = משתמשת במשהו לצרכים שלה). בורחת לעומת מברכת.

5. עד לפני זמן לא רב 'אמן' היה הכתיב הנכון של המילה, ולכן רבים קראו אמן כמו שפן אבל בעצם הקמץ שבאלי"ף הוא קמץ קטן, כלומר קמץ שהוגים כמו חולם. היום על פי כללי הכתיב המלא כותבים אומן ואומנות, וכך יש להגות את המילים האלה.

חשוב לדעת :

מהי אומנות ומהי אומנות? ומה ההבדל בין אומן לאומן? היום מבדילים בין אומן – בעל מלאכה, לבין אומן – העוסק בציור, פיסול, נגינה, שירה, מחול ועוד. בתנ"ך אין הבחנה ביניהם. נראה שבימינו התעורר צורך להבחין: אומן הוא בעל מלאכה מומחה כגון נגר או חייט, ואומן – מי שעוסק באומנות. וחשוב להזכיר, שאין אמן ואין אומנות, אלא: אומן ואומנות.

[רה"ג] עם הערות: שיר השירים 21

## מעניין לדעת

אחד מענפי האומנות החשובים הוא הפיסול, ואחד מאומני הפיסול החשובים היה אוגוסט רודן. רודן חי במאה התשע עשרה ובתחילת המאה העשרים. הוא היה פסל צרפתי ופיסל פסלים רבים מארד (ברונזה). פסלו הידוע הראשון הוא 'תקופת הברונזה' ובו הוא פיסל דמות של אדם:



את הפסל השלם אפשר למצוא במרשתת.

הדמויות שהוא פיסל דמו מאוד לדמויות במציאות אך לא לסגנון הפיסול שהיה מקובל בזמנו. משום כך האשימו אותו שהוא יצר אותן על ידי יציקת ארד על גופים של דוגמנים חיים. כמו היום גם אז היו ידיעות כזב, וזו הייתה אחת מהן. הפסל הזה פרסם אותו מאוד, וממשלת צרפת הזמינה אצלו פסל ושמו 'שערי הגיהנום'.



החלק העליון של 'שערי הגיהנום'

מעל השערים ניצב פסלו המפורסם ביותר של רודן - 'האדם החושב':



רבים מפסליו של רודן מוצגים במוזאון שהוקם על שמו בפריז.

6. מה נכון? סמנו את התשובה הנכונה:

- |                                       |   |
|---------------------------------------|---|
| (ט) מְצַנֵּחַ או מְצַנֵּחַ            | (א) תת-מְקַלֵּעַ או תת-מְקַלֵּעַ            |
| (י) מתְנוֹכֶת או מתְנוֹכֶת            | (ב) שְׁמִשָּׁה או שְׁמִשָּׁה                |
| (יא) עוֹרְכֶת דִּין או עוֹרְכֶת דִּין | (ג) תוֹקְפָנוּת או תוֹקְפָנוּת, תוֹקְפָנוּת |
| (יב) צָהָרִים או צוּהָרִים(ו)         | (ד) בְּרִיחַ (מנעול) או בְּרִיחַ            |
| (יג) בִּינְתִיִּים או בִּינְתִיִּים   | (ה) רְכָבָל או רְכָבָל                      |
| (יד) מְחַרְתִּים או מוֹחַ(ו)רְתִּים   | (ו) גָּכָה או גָּכָה                        |
| (טו) לִיסוּעַ או לִיסוּעַ             | (ז) אָמֵן או אָמֵן / אָמֵנוּת או אָמֵנוּת   |
| (טז) יְכוּלְתִי או יְכוּלְתִי         | (ח) פְּרִיט או פְּרִיט                      |

(1) בקשו מחבר או מחברה לבדוק אם בחרתם את המילים הנכונות.

(2) קראו בקול את המילים בהגייה הנכונה. הקליטו את עצמכם והקשיבו להקלטה.

7. קראו את המילים האלה בקול והדגישו את האותיות כפי שהן כתובות בכל מילה:

כְּבִיסָה, סְבִיבָה, כְּתִיב, כְּבֵר, קְבוּצָה, לִיקָנוֹת, לְתַפּוֹר, לְתַפּוּס, לְכֶבֶס,  
לְכֶבֶשׁ, לְחַפּוֹר, לְכָתוּב, עִכְשִׁיו, זְכוּכִית, כְּבִישׁ, כְּוִיָּה, קְבִיעָה, כְּתַב

(א) הקליטו את עצמכם והקשיבו להקלטה.

(ב) נקדו את המילים הבעייתיות:

(1) אין שום דמיון חיצוני בין אחי התאום לביני.

(2) היתרון שלה הוא שהיא מוכשרת ממני. היא עורכת דין מפורסמת מאוד.

(3) לא מצאתי שום פתרון לבעיה המסובכת הזאת.

(4) אני נראית מגוחכת כשאני מחייכת למצלמה.

(5) התברר שהידיעה המשמחת ששודרה ברדיו מופרכת לגמרי.

(6) כשהיינו בראש הנקרה נסענו בדכבל.

(7) לאונרדו דה וינצ'י היה אמן/אומן רב-תחומי.

(8) אימא מכינה לי ארוחת צהריים/צהריים ובינתיים אני מכין את השיעורים.

(9) לא יכולת/יכלת להודיע לי שלא תבוא לחוג?

(10) אני רוצה מאוד ליסוע/לנסוע לאילת.

**8. אופנוע ואופנוען** "בניסיה לקולנוע חנה אופנוע". "אופנוע" ו'קולנוע' מורכבות משני חלקים:

קולנוע – 'קול' ו'נוע', ואופנוע – 'אופן' ו'נוע'. ייתכן שבהשפעת ה'קולנוע' רבים אומרים אופנוע ולא אופנוע. ואולם בקולנוע 'קול' הוא החלק הראשון, ואילו ב'אופנוע' החלק הראשון הוא אופן. אופנוע, וברבים – אופנועים. מי שרוכב על אופנוע נקרא – אופנוען, וקבוצת רוכבים – אופנוענים – כל אחד רוכב על אופנוע: וכמו אופנוע כך אופניים – אופן (=גלגל) ועוד אופן יחד: שני אופניים, ובצורת הזוגי: אופניים. אופניים - לשון זכר: אופניים מהירים – אופני מרוץ. ליד הקולנוע חנה אופנוע.

על פי רגע של עברית, כתבה רות אלמגור רמון

9. היום הודעות מוקלטות נותנות לנו הוראות. הינה מה ששומעים:

- "לחצו על המקש המתאים ובחרו את המחלקה הדרושה לכם."

אומנם אומרים חזרו הביתה מוקדם, שמרו את הסוד, כתבו את המילה הנכונה, אבל במילים לחצו ובחרו האות הגרונית חי"ת משנה את צורת המילה: לחצו על המקש המתאים... ואת – לחצו על המקש.

ואחרי שלוחצים – בחרים. בחרו את המבוקש, ואתם: בחרו את המבוקש.

- "פנסו לאתר, לחצו על הכותרת ובחרו את מבוקשכם".

פנסו היא צורת הציווי של לְכַנְס, כלומר לאסוף למקום אחד. הרועה מְכַנְס את העדר.

אבל כאן מבקשים להיפנס ולא לכנס. צורת הציווי הנכונה היא היפנסו. משום מה יצרו דוברי העברית צורת ציווי חדשה ושגויה – פנסו במקום היפנסו. הרי אומרים היפתחו ולא פתחו, היסגרו ולא סגרו. הישמרו פן תיפגעו.

לכן: היפנסו לאתר, לחצו על הכותרת ובחרו את מבוקשכם.

(א) קראו את המשפט הזה בקול והקליטו את עצמכם. הקשיבו להקלטה.

(ב) נקדו את האות הראשונה ואת האות השנייה בכל פועל:

(1) שאלו את כל השאלות שמטרידות אתכם.

(2) מחקו את השטויות שכתבתם על הלוח.

(3) את הטיעונים האלה טענו בבית המשפט, לא כאן.

(4) הינה שאלון. בחנו את עצמכם.

(5) בחשו את הקפה בכפית שליד הספל.

(6) דחפו את המכוננית, ואולי נצליח להוציא אותה מן הבוץ.

(7) מנהלים, אנא דאגו לעובדים שלכם.

(8) הנסיעה בכבישים מסוכנת. נהגים, נהגו בזהירות ואל תסכנו את עצמכם ואת

האחרים.

(9) מהרו להופעה פן תאחרו.

(10) נשחק בטלפון שבור: לחשו מילה באוזנו של השכן שלכם והוא ילחש את מה

ששמע באוזנו של השכן שלו.

## 10. שדרות

תושבי העיר שדרות סובלים מאוד מן המילים שנורים לעירם. כשהוקמה שדרות היא הייתה עיירה, וקרן קיימת לישראל נטעה בה עצים ערוכים בשורות, והן אף נראות בסמלה של העיר. שורות עצים נקראים בעברית שדרות. שְׁדֵרֶת העצים קשורה במילים סֶדֶר וסדרה, ולא בעמוד הַשְּׁדֵרָה, ולכן ההגייה הנכונה: שְׁדֵרֶת, בעי"ן.



שלמה המלך ציפה את קירות בית המקדש בעץ ארז – "שְׁדֵרֶת בְּאַרְזִים" בלשון ספר מלכים, ולפי אחד הפירושים שדרות - כי הארזים היו מונחים סדרים סדרים, ובלשון ימינו שְׁדֵרָה היא שורה סדורה של עצים. שְׁדֵרֶת עצים, שְׁדֵרֶת העם, שדרות ויצמן ושדרות השלום – כולן בעי"ן. וגם העיר שבצפון הנגב, שמה שדרות.

על פי רגע של עברית כתבה רות אלמגור-רמון

אילו שדרות יש בעיר מגורכם? כתבו את שמותיהן וקראו אותם בקול.

11. מדבר ומדברת (גוף ראשון) עתיד

"אני ישוב בערב" או "אני לא יחליט לבד". במקום "אני אשוב" אומרים "אני ישוב". עד עידן המרשתת והמסרונים הייתה השגיאה הזאת בלשון הדיבור בלבד. אבל בימינו אפשר למצוא את השיבוש הזה כתוב בשפע. חיפוש במרשתת, למשל, מעלה, שהצורה השגויה כתובה יותר ממחצית מן הפעמים. לדוגמה: מספר הפעמים שכתוב "אני ארביץ", קטן ממספר הפעמים שכתוב "אני ירביץ". איך אפשר להשפיע על התלמידים וגם על המורים להחזיר לפעלים האלה את כבודם האבוד?

(א) קראו את המשפט הזה ושננו אותו.

**אני אשתתף בישיבה, אבל לא אפריע, רק אשב בצד ואקשיב, עד שאדע את כל הפרטים.**

(ב) קראו את המשפטים האלה בקול והדגישו את האל"ף שבגוף ראשון עתיד:

אני עיף. לא אָעֵלָה עוד פעם במדרגות האלה.

(1) "אני אבוא אליך בשבוע הבא." "יופי! אני אראה לך את המשחק החדש שקיבלתי.

(2) הוא מבקש שאחותו בשבילו על ערבות, אבל לא אסכים לעשות את זה.

(3) אימא ביקשה שאלך ואביא את אחי הקטן מהגן.

(4) ההורים שלי מקווים שאקבל תעודה טובה.

(5) היום יש לי יום עמוס ואני אֶחזור הביתה מאוחר.

## ב. כתיב



1.

\_\_\_\_\_

(א) כתבו מה רואים בכל איור.

(ב) הוסיפו 'בנות משפחה' לכל אחת מן המילים.

\_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_

"לי לא יכול לקרו דבר כזה", אמר מישהו. לקרו? – אין מילה כזאת בעברית כשם שאין לשתו, לרצו, לבכו.

(ג) מהי המילה הנכונה? לקרוא, לקרות או לקרוע?

2. אם צריך, היעזרו במילון וכתבו מה ההבדל בין:

פצע ל-פצה, עבד ל-אבד, מצא ל-מצה ול-מצע, צלע ל-צלה, כלא ל-קלע, צו ל-צב, אלון ל-עלון, קשקוש ל-כשכוש, בין חיכה ל-חיקה, מן ל-מין, איפה ל-אפוא, עדים ל-אדים, כהה ל-קהה, עט ל-את, הודאה ל-הודעה, תבע ל-טבע, שוכר ל-סוחר, אם ל-עם, לא ל-לו

לפעמים אפשר להיעזר במילים אחרות מאותה המשפחה כדי לדעת איך לאיית מילה כלשהי.

למשל: פצוע, צולע, לקלוע, הודיע – ברור שכותבים בעי"ן בסוף. הריבוי של צב הוא צבים ושל צו – צווים.

3. (א) קראו את המעשייה.

(ב) השלימו את האותיות החסרות:



חי, חי, חי, חה, חה חה...

### הזקנה והרופא מאת איזופוס

אישה ב\_ה בימים חלטה בעיניה וקב\_ה פגישה עם רופ\_ה. הרופ\_ב\_ב\_ליה כמה פ\_מים, ובכל פ\_ם שישבה בעיניים\_צומות לאחר שמר\_אותן במשחה, היה הרופ\_מוצי\_חפץ אחר חפץ מביתה. לאחר שהוצי\_את\_ל\_מה שהיה בבית, והאישה הברי\_ה\_בע הרופ\_מן האישה את ש\_רו לפי ההסכם. אבל האישה לא הס\_ימה לשלם ל\_, והעניין הוב\_לפני שופט.

האישה ט\_נה שאומנם הב\_יחה לרופא שתשלם את ש\_רו, אבל רק\_ם ירפא את ראייתה, אך לאחר ה\_יפול מצבה הור\_והוא גר\_משהיה תחילה. "קודם" אמרה, "ראיתי את כל הכלים שבבית, וע\_שיו איני רואה דבר."

(ג) תנו לחבר לבדוק אם יש לכם שגיאות. אם יש, תקנו אותן.

## אין תבסוס ואין שיטה כאמת לאמיתה

(ד) הסיפור הזה הוא מעין בדיחה. הסבירו בעל פה.

(ה)מה המשמעות של המכתם הזה?

---

(ו) אתם מסכימים עם הקביעה הזאת? לדעתכם, מה היתרונות שלה ומה החסרונות שלה?



חי, חי, חי, חה, חה חה...

במכתב רשמי של מנהל בית ספר מסוים היה כתוב: "בבית הספר חל איסור מוחלט על עישון תלמידים. הנהלת בית הספר עושה הכול כדי לעקוף את האיסור. נראה שהאיש הזה לא ראוי לנהל בית ספר או כל מוסד אחר. ראשית, הוא אינו יודע את ההבדל בין 'לְעֻקֹּף' לבין 'לְאָכּוּף'."

עקיפה היא הליכה מסביב: אצלנו הרבו לסלול כבישים עוקפים כדי להגיע לכמה יישובים. עוקפים יישוב בדרך עוקפת או עוקפים מכונית שנוסעת לאט.

אכִיפה היא קְפִיָּה. לאכוף = להכריח מישהו לעשות משהו.

4. השלימו את המילים החסרות במשפט הזה:

תפקידם של השוטרים הוא \_\_\_\_\_ את החוק ולא \_\_\_\_\_ אותו.

המנהל אמר גם: "חל איסור מוחלט על עישון תלמידים". עישון תלמידים!! מי מעשן תלמידים? מה שהמנהל התכוון להגיד הוא שעל תלמידים חל איסור לעשן, או פשוט יותר: לתלמידים אסור לעשן.



### הזאב והשה מאת לה פונטן בעקבות איזופוס

טלה קטן רָה עם העדר באחו והיה צמֵ. הוא ניגש אל הנהר ושֶה ממנו מים. באותה שעה יצא זאב מן היער, רָה את הֶה ומצֵ אמתלתה לֶרוף אותו. מה עשה? מֵד עלֶ פת הנהר למעלה מהֶה לה וגער בו: "איך אתה מעז לשנות מים מהנהר וללכלך אותי? ואיךֶ וכל אני לשנות ממימי?" אמר לֶהֶה: "הרי אתהֶ ומד למעלה ואניֶ ומד למטה, איך אני יכול ללכלך את המים שאתה שוֶה?"

הזאב רָה שהֶה לאינוֶ יפש ומצֵ תירוץ אחר: "אשתקד קיללת את אבי." "איך זה ייתכן?" קרֶהֶה לה, הרי לפני שנה עוד לֶבֶתי לעולם." "אולי לאֶ תה קיללת את אבי אלֶ אחיך", אמר הזאב. "אבל אין לי אֶ", השיב הֶהֶה המסֶן. "ואף על פי כן אֶרוף אותך", אמר הזאב.

1. קראו את המשל והוסיפו את האותיות החסרות במילים. היעזרו בהקשר.
2. מהו הנמשל של המשל הזה?

### כלי חרס

קוסקוס הוא מאכל מרוקאי מסורתי. בשביל שהתבשיל יהיה טעים צריך לבשל אותו בכלי מיוחד מחרס. אבל כלי כזה עולה כסף רב. עני אחד רצה מאוד לאכול קוסקוס, וזמן רב חסך כסף עד שקנה את הכלי הדרוש.

שכנו העשיר של האיש ראה את הכלי ואמר בלעג לעני: "קנית כלי יפה ועתיק.

אני מציע לך לתת אותו מתנה למלך פרס. אני בטוח שהמתנה תמצא חן בעיניו  
ושבזכותה תתעשר מאוד.

העני התמים האמין לדברי שכנו. הוא לקח את הכלי ונסע לפרס לתת אותו  
למלך.

כאשר ראה המלך את הכלי אמר בליבו: אם האיש הזה עשה את כל הדרך  
ממרוקו עד פרס כדי להביא לי את כלי החרס הזה, כנראה הכלי הזה עתיק ויקר.  
והוא ציווה לתת לאיש שק מלא מטבעות זהב, ושלח אותו לביתו.

כאשר שמע השכן העשיר מה קיבל העני תמורת כלי החרס חשב: שכני העני נתן  
למלך פרס כלי חסר כל ערך והתעשר. אם אתן למלך מתנה יקרה באמת, יעשיר  
אותי המלך פי כמה וכמה. מה עשה? מכר את כל רכושו ובכסף שקיבל הזמין אצל  
אומן ידוע כיסא מזהב משובץ אבנים יקרות.

כשהיה הכיסא מוכן, נסע האיש לפרס ונתן אותו מתנה למלך. המלך שמח  
מאוד על המתנה היפה, וחשב בליבו: "איך אודה לאיש הזה על מתנתו? אם הביא לי  
מתנה יקרה כל כך ודאי אינו זקוק לכסף ולזהב. אתן לו מתנה יקרה אחרת, והוא נתן  
לו את כלי החרס.

1. קראו את המעשייה.

2. העני קנה כד חרס כדי...

(א) לתת אותו מתנה למלך פרס

(ב) לתת אותו לשכנו העשיר.

(ג) לבשל בו קוסקוס.

3. העשיר הציע לעני להביא את הכלי למלך פרס כי...

(א) הוא רצה לעזור לעני להתעשר.

(ב) הוא רצה להפיל את העני בפח.

(ג) הוא קינא בעני.

4. העני האמין לעשיר כי...

(א) הוא היה אדם תמים, פתי.

(ב) הוא חשב שהשכן העשיר מומחה לכלי חרס.

(ג) הוא היה אדם ישר, ולא העלה על דעתו שהעשיר שונה ממנו.

5. מלך פרס נתן לעני שק של מטבעות זהב כי...

- (א) הוא ריחם עליו על שהלך דרך ארוכה.
- (ב) הוא חשב שכלי החרס עתיק ושווה הרבה כסף.
- (ג) כי הוא לא רצה שיהיו עניים בעולם.

6. העשיר מכר את כל רכושו כי...

- (א) הוא כבר היה זקן ולא היה לו למי להוריש אותו.
- (ב) הוא החליט לחיות חיים צנועים.
- (ג) הוא קיווה שמלך פרס יעשיר אותו הרבה יותר ממה שהוא העשיר את העני.

7. המלך נתן לעשיר לשעבר את כלי החרס כי...

- (א) הוא רצה להיפטר ממנו.
- (ב) כי הוא חשב שהעשיר אינו זקוק לכסף ולזהב.
- (ג) כי הכיסא שהעשיר הביא לו לא מצא חן בעיניו.

8. הלקח שאפשר ללמוד מן המעשייה הזאת הוא...

- (א) אל תקבל עצות מעשירים כי הם אנשים רעים.
- (ב) אם אתה רוצה להתעשר, קנה כלי חרס לבישול קוסקוס.
- (ג) אל תנסה להפיל את הזולת בפח, כי סופך שתיפול בו בעצמך.

את הלקח מן המעשייה הזאת אפשר להביא בפתגמים רבים, כולם קשורים בהתנהגותו של העשיר.

## אוהב כסף לא יִשְׁבֵּעַ כסף

9. אחד הסיפורים הידועים מן התנ"ך מזכיר את המעשה של העשיר.

- (א) מהו הסיפור? \_\_\_\_\_
- (ב) במה הוא מזכיר את הסיפור על כד החרס? [הגלגל התהפך, המזימה שלו חזרה אליו כמו בומרנג].

בעברית יש פתגמים ציוריים ברורים לתיאור המצב הזה. הינה שלושה מהם:

# צלל במים אדירים יהעלה חרס בידי

בור כרה ויזַפְּרָהוּ

כורה שזזת בה ייפול וגולל אבן אליו תשוב

בקדרה שבישל בה נתבשל

10. חפשו במרשתת את הפירוש של כל פתגם וכתבו אותו.
11. הסבירו מדוע הפתגמים האלה מתאימים לסיפור.
12. מי שירצה יוכל לבחור פתגם אחד או יותר ולהמחיש אותם בציור.

מושגים : רוע לב, סיבה, רדיפת בצע

למה קוראים לנזלת נזלת, לאדמת אדמת, לשעלת שעלת, לשפעת שפעת, לקדחת קדחת ולעקמת עקמת?

שמות רבים בעברית אפשר לחלק לקבוצות לפי המשקל שלהם, כלומר לפי התבנית שלהם.

### א. שמות מחלות

קבוצה אחת יש בה שמות של תופעות לא נעימות – קבוצת המחלות. ייתכן שאת רוב המחלות אינכם מכירים כי הילדים מחוסנים מפניהן.

1. שאלו את ההורים שלכם נגד אילו מחלות אתם מחוסנים.
2. כתבו את השמות שלהן ובדקו אילו מהם מתאימים לתבנית של רוב המחלות:

3. תִּפְּוֹת

4. ציירו תבנית לכל שם וכתבו אותו בתוכה.
5. נקדו את השמות. במילים שהאות השנייה שלהם גרונית (א,ה,ח,ע,ר) לא יבוא דגש.
6. חפשו במרשתת שמות של מחלות ושל תסמינים (סימנים של מחלות) והוסיפו עוד חמישה שמות במשקל הזה.

יש מחלות ותסמינים שמשמשים בעיקר בשמות הלועזיים (לא עבריים) שלהן. קראו את המילים המסובכות האלה: אֶלְגֵּיָה, פִּיבְּרֹמִיאֶלְגֵּיָה, תְּרֹמְבוֹזָה, אֶקְנָה, אוֹבִיסִיטִי, סֶקְלֹרֹזָה, אֶנְתֶּרְקִס, בּוּלִימִיָה, אֶמְפִּיזֶמָה

7. חפשו את השמות האלה באתר האקדמיה ללשון העברית וכתבו לצידם את השמות העבריים שלהם.

יש שמות שנראים כאילו המשקל שלהם אחר, אבל בעצם הם שייכים לאותו משקל. הסיבה להבדל ביניהם לבין השמות האחרים היא האותיות הגרוניות (א, ח, ע) באות האחרונה של השורש בשמות האלה. למשל, ספחת, צרעת, קרחת (מעין מחלה).

8. הוסיפו שמות של שלוש מחלות כאלה.

במשקל הזה נוספו בלשון הדיבור תופעות שליליות שנחשבות למעין מחלות. למשל: מי שמפטפט הרבה אומרים עליו שהוא חולה ב'פטפטת'. כשצריך למלא הרבה מאוד טפסים וניירות לוקים ב'טפטת'.

9. המציאו שם לימחלותי שלוקה בהן

- (א) מי שמנמנם כל הזמן \_\_\_\_\_
- (ב) מי שצוחק וצוחק \_\_\_\_\_
- (ג) מי שמקשקש יותר מדי \_\_\_\_\_
- (ד) מי שרעב כל הזמן \_\_\_\_\_
- (ה) מי שכועס לעיתים קרובות \_\_\_\_\_
- (ו) מי שצועק בלי סוף \_\_\_\_\_
- (ז) מי שמפקק כל הזמן \_\_\_\_\_
- (ח) מי שמדבר הרבה \_\_\_\_\_

לא כל השמות של המחלות הם במשקל הזה. למשל: אבעבועות רוח, שנית, מחלת הנשיקה, דיכאון, שיגרון.

### ב. מומים ותכונות

גם לשמות של מומים ולכמה תכונות יש משקלים משותפים.

1. השלימו את המילים החסרות:

<u>תכונות</u>	<u>מומים ותסמינים</u>
איטר הוא מי שמתמש בידו השמאלית	חיזור הוא מי שפניו לבנים
_____ הוא מי שאינו יכול לדבר	_____ הוא מי שאינו שומע
_____ הוא מי שאין לו שכל.	_____ הוא מי שאינו רואה
_____ הוא מי שיש לו שכל.	_____ גידם הוא
	_____ קיטע הוא
	_____ פיסח הוא
	_____ הוא מי שגבו כפוף, שיש לו חטורת.
	_____ הוא מי שאין על ראשו שערות.

2. ציירו את התבנית המשותפת שלהם.

3. קראו את הקטע.

4. קראו אותו שוב והשלימו את המילים החסרות. היעזרו בהקשר.

### לא הביישן למד ולא הקפדן מלמד

"לא הביישן למד ולא הקפדן מלמד." את המשפט הזה אמרו חכמינו ז"ל.

1 \_\_\_\_\_ הוא מי שמתבייש.

ועוד הם אמרו: "בשלושה דברים אדם ניכר (אפשר להכיר אדם): בכוסו, בכיסו ובכעסו".

כיצד אדם ניכר בכוסו? – אדם שכוסו מלאה תמיד ביין הוא שתיין; אדם שמרבה לאכול הוא \_\_\_\_\_<sup>2</sup>, ואם הוא לא אוכל 'סתם' אלא זולל הוא \_\_\_\_\_<sup>3</sup>.

כיצד אדם ניכר בכיסו? יש אדם שהוא \_\_\_\_\_<sup>4</sup> ואינו מוציא כסף בקלות, ויש אדם שהוא \_\_\_\_\_<sup>5</sup> ומפזר כסף רב בלי סיבה. ויש \_\_\_\_\_<sup>6</sup> שמוציא כסף

כשצריך אבל אינו מבזבז אותו. אדם שתורם כסף כדי לעזור למי שזקוק לעזרה הוא *נדבן*. כיצד אדם ניכר בכעסו? מי שכועס לעיתים קרובות הוא \_\_\_\_\_<sup>7</sup>, מי שמתרגז על כל דבר

הוא \_\_\_\_\_<sup>8</sup>. מי שצועק לעיתים קרובות הוא \_\_\_\_\_<sup>9</sup> ומי שתוקף את האחר הוא \_\_\_\_\_<sup>10</sup>.

אבל מי שאינו מתרגז ואינו כועס בקלות אלא מחייך לעיתים קרובות הוא \_\_\_\_\_<sup>11</sup>. מי שמוכן לוותר בקלות הוא \_\_\_\_\_<sup>12</sup> ואם הוא גם סולח בקלות הוא \_\_\_\_\_<sup>13</sup>. אבל מי שאינו מוכן לוותר הוא \_\_\_\_\_<sup>14</sup>.

5. חפשו במילון את המילה קפדן וכתבו את משמעותה. \_\_\_\_\_.

6. השלימו:

(א) מיהו דברן? \_\_\_\_\_

(ב) מיהו שקדן? \_\_\_\_\_

(ג) מיהו עצלן? \_\_\_\_\_

(ד) מיהו \_\_\_\_\_ מי שמרבה לשקר.

7. (א) מה משותף לכל התכונות האלה? \_\_\_\_\_

(ב) ציירו את התבנית המתאימה למשקל הזה.

8. בקשו מההורים, מסבתא וסבא ומהאחים והאחיות שלכם שיכינו רשימה של

התכונות שלכם, חיצוניות (המראה שלכם) ופנימיות (האופי שלכם). בקשו

שיכתבו גם את התכונות הטובות וגם את התכונות הטרובות פחות. בדקו אם כולם כתבו את אותן תכונות.

9. השוו את הרשימות ובדקו אם כולם רואים בכס את אותן התכונות.
10. לדעתכם, הרשימה נכונה? נמקו את תשובתכם.
11. מאילו תכונות שלכם הייתם רוצים להיפטר? מדוע?
12. הציעו רעיונות: איך אפשר לעשות את זה?
13. הייתם רוצים שיהיו לכם תכונות שיש לחברים שלכם? אילו תכונות הייתם רוצים?
14. בדקו אם התכונות שחשובות לכם הן תכונות חיצוניות או פנימיות.
15. אילו תכונות חשובות יותר, החיצוניות או הפנימיות? נמקו.



### העץ שלא שמח בחלקו מעשייה נורווגית

ביער גדול היה עץ מכוסה במחטים ולא בעלים, והמחטים היו חדות ודוקרניות. העץ היה ירוק כל ימות השנה. מחטיו לא נשרו גם כאשר התחלפו העונות. אבל העץ לא היה מרוצה ואמר לעצמו: "העלים של כל העצים ירוקים ויפים ורק לי יש מחטים מכוערות ודוקרניות. איש אינו רוצה לגעת בי. הייתי רוצה שיהיו לי עלים, אבל לא עלים סתם אלא עלים מזהב." בלילה העץ ישן וכשהתעורר בבוקר ראה שהוא מכוסה בעלי זהב נוצצים. "איזה יופי!" קרא העץ "רק לי יש עלי זהב, ולעצים האחרים יש עלים פשוטים". כעבור זמן־מה עבר ביער רוכל עני ועל גבו שק גדול. הוא ראה את הברק של עלי הזהב והתקרב אל העץ. "איזה אוצר נפלא!" אמר לעצמו. הוא קטף את כל העלים והכניס אותם לשק. העץ נותר עירום, בלי עלים כלל. הוא בכה והתבייש מן העצים האחרים. להם היו עלים והוא היה 'קירח'. "הייתי רוצה עלים מזכוכית", אמר לעצמו.

ושוב היה לילה והעץ ישן. כשהתעורר בבוקר היה מכוסה בעלי זכוכית כמו שרצה. "איזו שמחה" קרא העץ, "אני יחיד ומיוחד, רק לי יש עלי זכוכית שקופים ונוצצים", אמר העץ לעצמו.

אבל בחורף נשבה רוח חזקה מאוד ביער. היא פגעה בזכוכית ושברה את כל העלים. ושוב היה העץ אומלל. הפעם הוא כבר לא ביקש להיות מיוחד ואמר לעצמו: הייתי רוצה שיהיו לי עלים ירוקים כמו לכל העצים".

מובן שבבוקר הוא היה מכוסה בעלים ירוקים. "עכשיו אני כמו כל האחרים ביער ואני מאושר", אמר לעצמו.

אבל יום אחד עברה ליד העץ עז. היא חיפשה אוכל לעצמה ולגדיים שלה. וכשראתה את העלים הטריים של העץ אמרה לגדיים: "תראו איזה אוכל יש כאן!" וכולם כרסמו את העלים עד שלא נשאר על העץ אפילו עלה אחד.

"די!" קרא העץ, "אינני רוצה עלים. עלי הזהב שלי נגנבו, עלי הזכוכית נשברו, והעלים הירוקים נאכלו. אני רוצה לחזור ולהיות עץ מחטני, ואם זה יקרה אהיה מרוצה. ובבוקר, כשהתעורר משנתו, ראה העץ שהוא מכוסה במחטים והיה מאושר.

צבעו את שמות התואר שבסיפור.

### מפני מה העורב הולך ברקידה?

פעם אחת ראה העורב יונה הולכת הליכה יפה יותר מכל העופות.  
ישרה בעיניו הליכת היונה,  
אמר בליבו: אלך גם אני כמותה,  
והיה משבר עצמיו בהליכה.  
והיו העופות משחקים לו.  
נתבייש העורב ואמר: אחזור להליכתי הראשונה.  
בא לחזור ולא היה יכול, ששכח הליכתו הראשונה,  
והיה כמרקד – ולא עלתה בידו לא הליכה ראשונה ולא אחרונה.  
ועד היום העורב הולך ברקידה.

1. הסבירו את הביטויים האלה מן המשל:

- יְשֶׁרָה בְּעֵינָיו = \_\_\_\_\_
- מִשְׁבֵּר עֲצָמָיו = \_\_\_\_\_
- מִשְׁחָקִים לוֹ = \_\_\_\_\_
- וְלֹא עֲלָתָה בְּיָדוֹ = \_\_\_\_\_

2. העץ שבמעשייה \_\_\_\_\_ בעצים האחרים, והעורב \_\_\_\_\_ ביונה.
3. מדוע הם התביישו? \_\_\_\_\_
4. מדוע העורב הולך ברקידה? \_\_\_\_\_
5. כתבו נמשל אחד או יותר למעשייה ולמשל – סיפור על בני אדם שלא היו מרוצים ממה שיש להם ורצו את מה שיש לאחרים.
6. השוו את המעשייה על העץ למשל על העורב. מה דומה ומה שונה בהם?
7. מן המשל ומן המעשייה אפשר להפיק כמה לקחים. מהם?

---



---



---



---

ואפשר לנסח את הלקח בפתגמים:

איזהו עשיר? – השמח בחלקו.

## אלות תפון ללקחת את שאין לאל ידך להשיג

8. אין לאל ידך – חפשו באקדמיה ללשון העברית או במילונים את משמעות המילה 'אֵל' בביטוי הזה וכתבו אותה (הכוונה אינה לאלוהים).  
\_\_\_\_\_
9. התבוננו בהליכה של יונה. צלמו אותה בווידאו ותארו אותה.

10. התבוננו בהליכה של העורב. האם הוא באמת הולך ברקידה? צלמו גם אותו ותארו את הליכתו.

מן המשל הזה (וגם ממשלים ידועים אחרים על שועלים (לדוגמה: השועל והחסידה, העורב והשועל) אפשר להסיק שהעורב הוא עוף טיפש, פתי שמאמין לכל דבר. אבל במציאות העורב הוא עוף חכם מאוד.

11. התבוננו בתצלום של העורב האפור. מה אפשר ללמוד ממנו על העורב? תארו אותו בעל-פה.

### מעניין לדעת על העורב

רוב העורבים שחורים, אבל יש מינים רבים של עורבים ובהם עורבים אפורים והם הנפוצים בארץ. יש להם רגליים קצרות וחזקות. בכל רגל ארבע אצבעות – שלוש בחלק הקדמי של הרגל ואחת בחלק האחורי. המקור שלהם מוצק וחזק. הם שייכים לסדרת ציפורי השיר אף על פי שהקרקור שלהם לא נעים. (היזכרו במשל על העורב, השועל והגבינה.)

אוכלי כול, כלומר יותר מכל אוכל אחר ובעיקר נבלות. בלהקות. את הקן עצים גבוהים. הנקבה ביצים ודוגרת עליהן, מאכילים את את me too הרבה



העורבים הם אוכלים הכול, אבל הם אוהבים בשר, העורבים חיים בונים שני בני הזוג על מטילה שלוש או ארבע אבל שני ההורים הגוזלים. (הם יהמציאו לפנינו...)

העורב נמצא רוב הזמן על הקרקע, הולך ומחפש מזון. בזמן שהוא הולך נראה כאילו הוא מתנדנד או מנתר. העורב חי בטבע עד תשע עשרה שנים. העורב הוא עוף חכם מאוד. המוח שלו די גדול והוא מסוגל ללמוד. אם הוא מוצא אגוז בקליפה ואינו יכול לפצח אותו, הוא זורק אותו על הכביש כדי שמכונית תדרוס אותו ותפצח את האגוז בשבילו. הוא זוכר היטב את האויבים שלו ומזהה ותוקף את מי שעשה לו משהו רע ובעיקר את מי שהחזיק גוזל של עורב בידו, גם אם הוא לא התכוון להרע לו. יש לו דרכים אחדות לקרוא ולהודיע הודעות לעורבים האחרים: קריאת אזהרה, קריאת אזעקה, קריאה לעזרה.

כאשר העורב בסכנה וקורא לעזרה עורבים אחרים באים וצורחים ומקרקים בקולי קולות, עפים וצוללים על מי או על מה שמסכן אותם ואפילו תוקפים אותו.  
בעבר חשבו שרק בני אדם מסוגלים להשתמש בכלים. התברר שהם לא היחידים, והחוקרים התפלאו שגם עורבים משתמשים בכלים כדי לפתור בעיות.

הינה משל המתאר את חוכמתם ואת תושייתם של עורבים:

### **העורב והכד אייזופוס**

עורב אחד היה צמא מאוד אחרי שרץ זמן רב במזג אוויר חם. הוא חיפש מים להרוות את צימאונו אבל לא מצא. הוא היה עייף מאוד ולא היה יכול לעוף. הוא הרגיש שאם לא ימצא מים ימות בצמא. הוא כבר כמעט התייאש אבל פתאום ראה כד ליד אחד השיחים. התקרב העורב אל הכד והכניס לתוכו את המקור שלו, אבל בכד היו רק מעט מים והמקור לא הגיע עד המים. במצב הזה הוא כבר היה מיואש ממש, ואף על פי כן לא הפסיק לחפש פתרון לבעיה שלו – עליו לעשות משהו כדי להגיע אל המים שבכד. הוא ניסה להטות את הכד אבל לא הצליח. ואז עלה במוחו רעיון אחר: בשארית כוחותיו הוא אסף במקורו אבני חצץ, זרק אותן לכד זו אחר זו ולאט-לאט עלו המים ועלו והוא שתה.

כך סיפר אייזופוס במשל, אבל מתברר שהוא צדק. מעניין איך הוא ידע את זה לפני כאלפיים וחמש מאות שנים.  
לפני כמה שנים חקרו מדענים באנגליה מין של עורבים. הם רצו לשחזר את משל 'העורב והכד' של אייזופוס כדי \_\_\_\_\_<sup>1</sup> אם עורבים באמת יודעים להשתמש בכלים. הם עשו את \_\_\_\_\_<sup>2</sup> במעבדה ולא בטבע. כדי שעורב יחפש דרך להשיג \_\_\_\_\_<sup>3</sup> המים שבכד הוא צריך להיות צמא מאוד מאוד, והחוקרים לא \_\_\_\_\_<sup>4</sup> להצמיא את ארבעת העורבים ולגרום להם סבל. מה \_\_\_\_\_<sup>5</sup>? הכניסו לכלובים של העורבים מבחנה שקופה (במקום כד) ובה מעט

\_\_\_\_\_ 6 ותולעת. עורבים אוהבים מאוד לאכול תולעים, והחוקרים שיערו  
ש\_\_\_\_\_ 7 היא פיתוי טוב כדי שהעורבים ינסו למצוא דרך \_\_\_\_\_ 8  
אותה.

בשלב הראשון של הניסוי הייתה המבחנה \_\_\_\_\_ 9 כמעט במים,  
והעורבים השיגו את התולעת בלי בעיה. \_\_\_\_\_ 10 השני הכניסו החוקרים לכלוב  
ערמת אבנים ומבחנה ובה \_\_\_\_\_ 11 מים ותולעת. הפעם הם לא יכלו להשיג  
את \_\_\_\_\_ 12. כל העורבים שהשתתפו בניסוי הבינו כעבור זמן קצר מאוד  
\_\_\_\_\_ 13 עליהם לעשות כדי להשיג את התולעים. הם \_\_\_\_\_ 14 כמה אבנים  
למבחנה ובדקו אם המים כבר די \_\_\_\_\_ 15 ואפשר להגיע אל התולעת. המים  
עלו ועלו עד שהעורבים הצליחו להוציא את התולעת ואז הפסיקו להכניס  
אבנים.

על פי רשימה של יונת אשחר ונעם לויתן / גלילאו מן המרשתת

1. השלימו את המילים החסרות על פי ההקשר.
2. קראו שוב ובדקו אם המילים שהוספתם מתאימות.
3. מהי המילה המתאימה להתנהגותם של העורבים?
4. לבחירתכם:

(א) ציירו את המשל.

(ב) הציגו את המשל בכיתה בכל דרך שתבחרו.



מאת ע' הלל

מ-  ועד

1. קראו את השיר קריאה דמומה.



- הוי  
מה קשה, מה עלוב  
להיות זבוב! -  
זבוב הזבוב  
בקול עזוב.  
כולם,  
כל העולם רודפים אותי.  
פוי, זה חיים? זה דידיטי!  
הה, לו הייתי למשל  
צָרָר! -  
הזבוב אמר.



לעזאזל אתה עם המשל!  
רק בגללו אני כל כך אומלל! -  
הצרצר ממגירתו ניסר.  
מ ש ל!  
רק זה חסר!  
אי, מרגיזים אותי כולם,  
קוראים לי בשמות:  
"עצלן, עצלן!"  
כלום לא עושה, רק מנגן!"  
שקרים!  
דיבות!  
אני מסכן, מסכן!

וי וי לי, מר!  
הלוואי ויכולתי להיות עכבר!



- עכבר!  
אויה, אויה, גורל אכזר! -  
צייץ בלב נשבר  
מבכי העכבר.  
תמיד מחתולים לברוח, להפחיד נשים.  
חיים קשים!  
חיים מקוללים!  
עולם רשע של חתולים!  
אם כבר  
אז כבר:  
כלב אז! -



הב הב!  
חלילה, הב וחסי!  
טיפש!  
איפה ראית עוד שיש

כאלה עלובים  
כמו חיי כלבים?! –  
הבהב הכלב הבהובים.  
תשמע:  
כלב מי שרוצה להיות כלב!  
הרי אם להיות,  
אז סוס לפחות! –  
סיכם הכלב בשתי נביחות.



שטויות! –  
צנף בקול בוכים הסוס,  
כנראה שעליך אף פעם לא כעסו!  
וכנראה שלא עצבנו בקללות  
וכנראה שגם לא הכו בשוט,  
וכיוצא באלה כל מיני בושות,  
שנשארת טיפש כל כך מאוד!  
כי סוס להיות  
זה נורא משפיל!  
אני,  
לו יכולתי,  
כבר הייתי פיל!



- כולם מטומטמים שווה!  
חושבים  
שאם  
אני כזה עבה  
וגדול,  
אז הכול אני יכול!

הינה למשל, הביטו עכשיו  
איך המהרג'ה העגול  
על שש נשיו,  
על תריסר בניו,  
על עשרים ואחד משרתיו  
ועבדיו  
על הטורבן בראשו ועליו  
הלולב -  
כולם ביחד אצלי  
על הגב!  
ואני מתחתיו  
צריך לסבול!

אז תגידו איך אני יכול  
לנוכח המצב  
לא להיות כולי מאוכזב?  
ואיך אני יכול

לא לצאת מקליי,  
 כשנוסף לכול,  
 ממש נגד עיניי  
 בקצה השנה  
 נח לו זבוב  
 חצוף,  
 שובב!  
 בלי בעיות, בלי דאגות  
 ובלי כל הודו על הגב!  
 אי אימא!  
 כשם שאני פיל, בחיי מוטב  
 לו זבוב הייתי אני תחתיו –  
 ניגב הפיל דמעות עיניו.



- מה קשה,  
 מה עצוב  
 להיות זבוב! –  
 זבוב הזבוב בקול עצוב...

1. הסבירו את המילים:

עלוב = \_\_\_\_\_, דידיטי = \_\_\_\_\_, דיבות = \_\_\_\_\_, אכזר = \_\_\_\_\_  
 \_\_\_\_\_, צנף = \_\_\_\_\_, רתמו = \_\_\_\_\_, מהרג'יה = \_\_\_\_\_  
 תריסר = \_\_\_\_\_, טורבן = \_\_\_\_\_, שנהב = \_\_\_\_\_; אני תחתיו = \_\_\_\_\_

2. קראו את השיר במשחק תפקידים: קריין ובעלי החיים. הקפידו על קריאה נכונה ומשכנעת.

על השאלות האלה השיבו בעל פה:

3. את התוכן של השיר הזה אפשר לתמצת במשפט אחד או שניים. מהם?
4. הזבוב אומלל. הוא אומר שקשה להיות זבוב. מה קשה לו?
5. בדברים שלו הוא רומז למשל. איך יודעים את זה?
6. הצרצר טוען שהוא מסכן בגלל המשל. בגלל איזה משל הוא אומלל? ספרו את המשל בקיצור.
7. קראו על הצרצר. הוא באמת עצלן?
8. והעכבר, גם גורלו אכזר. ממה הוא סובל?
9. הוא רוצה להיות כלב. למה כלב? למה לא חתול?
10. הכלב טוען שחיי עובים, חיי כלב. במה חיי הכלב עובים?
11. אבל גם הסוס מסכן. למה?
12. והפיל – הוא גדול ועבה וחזק, ובכל זאת אינו מרוצה. אילו צרות יש לפיל?
13. הפיל רוצה להיות...?
14. מה הוא חושב על החיים של הזבוב?
15. החיות בשיר מסודרות לפי סדר כלשהו?
16. מי יוצא דופן?
17. כמה טענות היו לכל חיה? פרטו אותן.
18. שום חיה בשיר אינה מרוצה ממי שהיא. לכל אחת יש בעיה אחת או כמה בעיות, אבל במקום לנסות לפתור את הבעיות היא רוצה להיות משהו אחר. מה דעתכם על הפתרון הזה?
19. איזה מין שיר זה?
20. מה יכול להיות הנמשל של המשל הזה?
21. קרה לכם שהרגשתם שאתם לא מרוצים ממי שאתם ושהייתם מעדיפים להיות מישהו אחר? ספרו.
22. מהו הלקח של המשל הזה?
23. אתם מכירים עוד שירים או סיפורים על מישהו או משהו שרצה להיות מישהו או משהו אחר ושלא הוזכרו קודם? ציינו מה הם.

24. על המסר שהמשורר רצה להעביר לקוראים אפשר ללמוד לא רק מן התוכן של השיר אלא גם מן הצורה שלו. המשורר השתמש בכמה אמצעים צורניים. הביאו דוגמות.

25. יש גם אמצעים לשוניים. חלק מן השיר כתוב במשלב נמוך ובעברית לא תקינה. הביאו דוגמות והביעו את דעתכם על בחירתו של המשורר לכתוב כך.

26. השיר הזה אינו רק משל, הוא גם סטירה. במה מתבטאת הסטירה במשל 'מזבוב ועד פיל'?

27. אילו תוכניות בטלויזיה נחשבות לסטירה? ואיך הסטירה באה לידי ביטוי במשל הזה?

28. גם למשל הזה מתאימים הפתגמים

אל תחפוץ לקחת את שאין לאל ידך להשיג

ואיזהו עשיר – השמח בחלקו

### פעילויות לבחירה

עבדו בקבוצות או בזוגות.  
בחרו לפחות שתיים מן הפעילויות האלה:

1. המחיזו את המשל. (אפשר גם בתאטרון בובות או בבובות אצבע).
2. מצאו תמונות של בעלי החיים שנזכרים בשיר. הדביקו אותן על נייר בריסטול והכינו עלילון: כתבו את מה שאמר כל בעל חיים בשיר.
3. איך כל בעל חיים יכול לפתור את הבעיות שלו? הציעו הצעות מקוריות ומשעשעות.
4. ציירו את הפיל ועל גבו 'הניחו', העתיקו את מה שהוא אומר במשל (כתוב בצבע אחר מהמשל כולו).
5. כתבו שיחה בין הזבוב לעכבר או בין הכלב לפיל או בין הצרצר לסוס – הצרצר מסביר לסוס את עניין המשל – או בין הזבוב לפיל.
6. נסו לנחם את בעל החיים העצוב – בעל החיים מתלונן וחברו מנסה לעודד אותו.
7. בחרו אחד או שניים מבעלי החיים בשיר ונסו לשכנע אותם שכדאי להם להישאר מי שהם.

8. משחק תפקידים : ילד אחד יהיה בעל החיים המתלונן, ובעל חיים אחר מנסה לנחם אותו או לשכנע אותו שלא כדאי לו להשתנות. כתבו את הדברים והציגו אותם לפני הכיתה.
9. הוסיפו לשיר בעל חיים אחד. על מה הוא יתאונן? מה הוא ירצה להיות? נסו לכתוב בחרוזים.

מושגים : קנאה, רגשי נחיתות, חוסר ביטחון

## שמעתי ש... וידוע ש...

פרק מס' 12 :

על שמועות ועל דעות קדומות

### א. השמועה



#### 1. טלפון שבור

שחקו בכיתה ב'טלפון שבור': הראשון בתור בוחר מילה ארוכה ולוחש אותה באוזנו של שכנו בכיתה. השכן לוחש את מה שהוא שמע באוזנו של הילד שיושב על ידו וכן הלאה. הילד האחרון אומר בקול את מה ששמע. אפשר שכל ילד יגיד את מה שהוא שמע, אבל אפשר לוותר על זה ורק לבדוק אם האחרון שמע את מה שאמר הראשון.

שחקו חמישה סיבובים. בכמה מן הסיבובים שמע האחרון בשרשרת את מה שאמר הראשון בשרשרת? \_\_\_\_\_

מה אפשר ללמוד מזה? \_\_\_\_\_

#### 2. מה ששמעתי על...

שלושה ילדים יוצאים מן הכיתה ומחכים בחוץ.

ילד אחד מספר משהו לכיתה כולה – משהו שקרה לו או למישהו אחר. אחר כך הוא יוצא מן הכיתה ומספר את הסיפור באוזנו של אחד הילדים שמחכים בחוץ. האחרים אינם שומעים את מה שהוא אומר. הילד הזה מספר את הסיפור באוזנו של הילד השני שמחכה בחוץ וחוזר לכיתה. הוא מספר לכיתה את מה שסיפרו לו. הילד השני מספר לשלישי שבחוץ את מה ששמע וחוזר לכיתה ומספר את הסיפור לכל הכיתה. השלישי חוזר לכיתה ומספר את מה ששמע.

האם יש הבדלים בין מה שסיפר כל ילד לילד האחר? האם יש דמיון בין הסיפור המקורי לסיפור שסיפר הילד האחרון? \_\_\_\_\_

מה קרה בדרך? \_\_\_\_\_

לא כל השמועות משתנות בדרך. אם הן קצרות ונכונות רק לזמן קצר, ייתכן שהן לא ישתנו. למשל בסיפור הזה:

### 3. השמיים מתמוטטים על-פי עודד בורלא

תרנגולת צעירה טיילה בחצר. פתאום הבריק לעיניה ברק ואחריו שמעה רעם אדיר. "השמיים נופלים והעולם חוזר לתוהו ובוהו!" קראה התרנגולת והחלה לרוץ. היא רצה מן החצר אל הרחוב ומן הרחוב אל השדה. תרנגול אחד ראה את התרנגולת רצה בבהלה ורוץ



אחריה. בדרך שאל אותה: "מפני מה את בורחת?"

ענתה התרנגולת: "אני בורחת כי השמיים נופלים והעולם חוזר לתוהו ובוהו!"

ומנין לך שהשמים נופלים והעולם חוזר לתוהו ובוהו?" שאלה התרנגול.

"בעיניי ראיתי ובאזניי שמעתי", ענתה התרנגולת.

התרנגול הסתפק בתשובה הזאת והמשיך לרוץ אחרי התרנגולת.



ראה הברווז את התרנגולת ואת התרנגול רצים, ורוץ גם הוא אחריהם.

בדרך שאל אותם: "מפני מה אתם בורחים?"

חוזר לתוהו ובוהו! לכן אנחנו בורחים."



"השמיים נופלים והעולם ענתה התרנגולת.

והעולם חוזר לתוהו ובוהו?" שאל

"ומנין לך שהשמים נופלים הברווז.

"בעיניי ראיתי ובאזניי שמעתי", ענתה התרנגולת.

וגם הברווז הסתפק בתשובה הזאת והמשיך לרוץ.

ראה האווז את התרנגולת, את התרנגול ואת הברווז רצים, רץ גם הוא אחריהם.

בדרך שאל אותם: "מפני מה אתם בורחים?"  
"אוי לנו", ענתה התרנגולת, "השמיים נופלים והעולם חוזר לתוהו ובוהו! לכן אנחנו בורחים."  
"ומנין לך שהשמים נופלים והעולם חוזר לתוהו ובוהו?" שאל



האווז.

"בעיניי ראיתי ובאוזני שמעתי", ענתה התרנגולת.

ולא הוסיף האווז לשאול והצטרף אל הרצים.

ראה תרנגול ההודו את התרנגולת, את התרנגול, את הברווז ואת האווז רצים ורץ גם הוא.

בורחים?"  
ובוהו! לכן אנחנו



בדרך שאל אותם: "מפני מה אתם  
השמיים נופלים והעולם חוזר לתוהו  
רצים, ולכן אנו בורחים", ענו כולם.  
"ומנין לכם שהשמים נופלים ושהעולם  
שאל תרנגול ההודו.

חוזר לתוהו ובוהו?"  
התרנגולת.

"בעיניי ראיתי ובאוזני שמעתי", ענתה

וגם תרנגול ההודו הסתפק בתשובה הזאת והמשיך לרוץ.

והינה בא לקראתם שועל.

"מפני מה אתם בורחים?" שאל אותם השועל.

"אוי לנו", ענו כולם, "השמיים נופלים והעולם חוזר לתוהו ובוהו! לכן  
אנחנו רצים, לכן אנחנו בורחים."

"ואתם יודעים מקום סתר להיחבא שם?" שאל השועל.

"לא, אינני יודעת", ענתה התרנגולת.

"לא, אינני יודע", ענה התרנגול.

לא, איננו יודעים ענו הברווז, האווז ותרנגול ההודו.

אם כן, לכו אחריי, אני יודע מקום סתר אשר נוכל להיחבא שם.

הלכו כולם אחרי השועל אל מאורתו... ומובן שמשם לא חזרו עוד.



זה כוחה של שמועה – שהיא עוברת מפה לאוזן, מכה גלים ועושה לה כנפיים.

אלה הם ניבים הקשורים בשמועה, ומשמעותם היא שהשמועה מתפשטת במהירות רבה, כמו אש בשדה קוצים.

כאשר אומרים על משהו שהוא **הכה גלים** יכולה לעלות בדמיון תמונה של ים גלי, גל בא אחר גל, וכל גל מכה בקודמו. ולכן 'מכה גלים' משמעו נפוץ ברבים ומעורר עניין.

(א) בחרו אחד מן הניבים האלה והראו אותו בציור.

(ב) מדוע העופות לא חזרו? \_\_\_\_\_

(ג) כתבו תמצית של הסיפור.

(ד) שערו, מדוע הסכימו העופות ללכת אל מאורת השועל.

אולי \_\_\_\_\_

אולי \_\_\_\_\_

אולי \_\_\_\_\_

(ה) התגובה של השועל הייתה אחרת משל העופות. במה?

\_\_\_\_\_

(ו) מה הוא ראה לנגד עיניו? \_\_\_\_\_

(ז) מדוע בחרו לספר על שועל דווקא? \_\_\_\_\_

(ח) לדעתכם, מה היה יכול לקרות אילו היו העופות מבררים על סמך מה החליטה

התרנגולת שהשמיים מתמוטטים?

\_\_\_\_\_

(ט) אם תרצו, ציירו את הסיפור.

(י) אומנם אתם כבר בכיתה ה', אבל אתם יכולים להציג את הסיפור. אפשר רק

להשמיע קולות של בעלי החיים שבסיפור, ואפשר גם להתחפש לבעלי החיים. זה

יכול להיות מצחיק מאוד.

#### המפלצת מלוך נס – סיפור אמיתי

.4

לוך נס הוא אגם עמוק בסקוטלנד. הוא מורכב מכמה אגמים שנוצרו בעקבות הפשרה של קרחונים ענקיים לפני אלפי שנים. כבר לפני כאלף וחמש מאות שנה

סיפרו שבאגם לוך נס יש מפלצת, וגם היום יש אנשים שבטוחים שבאגם הזה יש מפלצת. לפני כמאה שנים פורסם בעיתון בסקוטלנד על בני זוג שטענו שראו חיה ענקית באגם. הסיפור 'עשה לו כנפיים', ועיתונאים נסעו לאגם להשיג תמונה של המפלצת, ואפילו הציגו פרס כספי גדול למי שילכוד את המפלצת. כמה חודשים לאחר מכן פורסם באחד העיתונים תצלום מטושטש של המפלצת. במשך שנים רבות נחשב התצלום הזה הוכחה שיש מפלצת באגם לוך נס. אבל אחרי שישים שנה התברר שהתצלום היה מזויף, והמזייף סיפר לפני מותו שהוא בנה את דגם המפלצת מצעצוע. חוקרים רבים בדקו את האגם בעזרת מכשירים מתוחכמים ולא מצאו בו שום מפלצת. ואף על פי כן, אגם לוך נס היה למקום מפורסם, ותיירים רבים מבקרים בו בתקווה לראות את המפלצת, ובשנת 2007 שוב הוצע פרס כספי עצום למי שיצלם אותה. גם שם נתנו לה – נְסִי.

(א) מה דעתכם, יש מפלצת באגם לוך נס? נמקו את קביעתכם.

---

(ב) אחרי שקראתם על המפלצת הזאת, מעניין אתכם לבקר באגם הזה? מדוע?

---

(ג) למה שמועה שקרית עלולה לגרום?

---

חשוב מאוד להבחין בין שמועה לעובדה לדעה ולהשערה ובין שלושתם לבין סיפורי כזב.

§ **שמועה** היא ידיעה שמועברת בדרך לא רשמית ולא בדוקה והיא מועברת מאדם לאדם. כל אחד יכול לספר שמועה, אבל אי אפשר לדעת אם היא נכונה או לא כל עוד לא בודקים אותה. שמועות עלולות לגרום לאסונות, ולא פעם שמענו, ועדיין אנחנו שומעים, על אסונות שנגרמו בגללן. לכן מסוכן להאמין לדברים שמתפרסמים בכל מיני רשתות חברתיות.

§ **דעה** היא מה שאדם חושב על משהו או על מישהו. למשל: 'לדעתי, הספר הזה משעמם מאוד'. זאת הדעה האישית של הדובר. אחרים יכולים לחשוב שהספר מעניין. כל אחד

יכול לנסות להוכיח שדעתו נכונה ואולי אף לשנות את דעתו של האחר, אבל לכל אחד אמורה להיות זכות לדעה משלו.

§ **השערה** היא מחשבה המבוססת על הערכה, לפני שמוכיחים או לא מצליחים להוכיח אותה, לפני שבדקים אם היא נכונה. להשערה יכולות להיות כמה אפשרויות: אולי... ואולי... (מעין ניחוש, אבל הניחוש אינו מבוסס על שום ידע, ואילו ההשערה מבוססת על הערכה קודמת). תחילתו של כל מחקר מדעי, למשל, היא בהשערות – בהסברים אפשריים לתופעות שמנסים להוכיח.

§ **עובדה** היא דבר שקרה באמת, דבר שכבר הוכח. למשל, ירושלים היא בירת ישראל; מדינת ישראל קמה בשנת תש"ח. צריך לזכור שדברים רבים שמתפרסמים היום בתקשורת, ובעיקר ברשתות החברתיות כאילו הם עובדות, בעצם אינם עובדות אלא דברי כזב, והם פוגעים ומביישים. כל אחד יכול להוסיף עליהם, לגרוע מהם ולשנות אותם.

(ד) אנשים רבים מאוד מאמינים לשמועות כאילו הן עובדות, כלומר דברים שקרו באמת, ולא טורחים לבדוק אם הן נכונות או לא. מדוע?

אולי \_\_\_\_\_  
לי \_\_\_\_\_

לא פעם מקורן של שמועות באנשים המעוניינים לפגוע בזולתם, להשמיץ אותם, להזיק להם. ולא פעם יש אנשים שממשיכים להאמין בשמועה גם אחרי שהוכחו שהיא שקר.

(ה) הביאו דוגמות למצב כזה.

(ו) ספרו על שמועות ששמעתם והפצתם בלי לבדוק אם הן נכונות.

(ז) ומה קרה כשהתברר שהשמועות לא היו נכונות?

(ח) חלקו את הקטע על המפלצת מלוך נס לפסקאות.

### **סוקרטס: על השמועה**

יום אחד פנה אדם אחד אל סוקרטס ואמר: "שמעת מה אומרים על הידיד שלך X?"  
"לא", ענה סוקרטס, אבל לפני שאתה מספר לי, בוא נסנן את הדברים בשלוש מסננות. המסננת הראשונה היא מסננת האמת. אתה בטוח שמה שאתה עומד לספר לי הוא אמת?"

"לא, אני לא בטוח, מישהו סיפר לי את הדברים האלה."  
"נעבור למסנת השנייה", אמר סוקרטס. "מה שאתה עומד לספר לי הוא דבר טוב?"

"לא, דבר רע מאוד", אמר האיש.  
"המסנת השלישית: נראה לך שחשוב שאדע את הדבר הרע מאוד על ידידי, אף על פי שאתה לא בטוח שהוא אמת?" שאל סוקרטס.  
"לא, נראה לי שלא חשוב שתדע את הדבר", אמר האיש והסמיק מבושה.  
"אם כן, שתוק", אמר לו סוקרטס.

.5

### סוקרטס

סוקרטס היה פילוסוף יווני. הוא נולד וחי באתונה במאה החמישית לפני הספירה, כלומר לפני כאלפיים וחמש מאת שנה. סוקרטס נחשב לאדם חכם מאוד. הוא אמר: "אני יודע שאיני יודע". אבל אנשים רבים נהגו כאילו הם יודעים הכול, ולכן נהג סוקרטס ללכת ברחובות של אתונה, בירת יוון, ולשאול כל אדם שפגש שאלות על פילוסופיה ועל מוסר, וכך הוכיח לאנשים שיש דברים רבים שהם חושבים שהם יודעים אבל בעצם אינם יודעים.

אומנם סוקרטס נחשב ל'חכם מכל אבל חשדו בו שהוא כופר באלים דינו היה מוות. תלמידיו הציעו לו חייב לקבל את חוקי המדינה. הוא העתק שיש מפסל מקורי עשוי מארד.



לא ידוע איך סוקרטס נראה באמת. הדמות בפסל הזה היא השערה.

מה דעתכם על תגובתו של סוקרטס? הייתם רוצים 'לאמץ' אותה בחיי היום יום שלכם?

---

---

על כך כתב חנניה ריכמן :

## המביא דיבות אליך גם יפיץ דיבות עליך

אומנם מדבריו של סוקרטס ברור שהוא היה אדם חכם מאוד, אבל נכון לקבוע שהוא היה 'חכם מכל אדם'? נמקו את קביעתכם.

**כלל:** כשמישהו אומר: שמעתי ש... צריך לשאול אותו איפה הוא שמע, ממי הוא שמע, ולבדוק אם השמועה נכונה. ורצוי להיעזר גם בשלוש המסגרות של סוקרטס. ובכלל עדיף לא להפיץ שמועות וודאי לא להאמין להן. **שמועה אינה עובדה.**



6. חי, חי, חי, חה, חה חה...

מעשייה \_\_\_\_\_

זרובבל ישב בביתו ולמד. כמה ילדים התרוצצו ליד חלונו והרעישו, והוא לא הצליח להתרכז בלימוד. כדי להיפטר מהם הוא ניגש לחלון וקרא: "ילדים, לא שמעתם? בכיכר הכפר יש מפלצת. יש לה חמש רגליים, שלוש עיניים וזקן תיש ירוק.

המפלצת סקרנה את הילדים והם רצו מייד לכיכר העיר, וזרובבל חזר ללמוד בשקט. כעבור דקות אחדות שוב שמע זרובבל רעש מחוץ לחלונו. הוא קם והסתכל החוצה וראה אנשים רצים, אנשים ממהרים. "לאן אתם רצים?" שאל אותם זרובבל. "לא שמעת? בכיכר הכפר יש מפלצת. יש לה שמונה רגליים, שמונה ידיים, חמש עיניים וזקן תיש ירוק."

האיש צחק וחזר ללמוד. עברו עוד כמה דקות וזרובבל שמע רעש חזק מאוד. הוא הסתכל בחלון וראה שכמעט כל תושבי הכפר רצים. "מה קרה?" שאל

זרובבל. "אתה שואל מה קרה? אתה לא יודע שבכיכר העיר יש מפלצת בעלת עשר רגליים, שלוש עיניים, ארבע אוזניים וזקן תיש ירוק?"

בין האנשים ראה זרובבל גם את ראשי הכפר ואמר לעצמו: אם גם האנשים החשובים האלה רצים לכיכר העיר, כנראה באמת יש שם משהו. הוא סגר את ספר הלימוד ורץ עם האחרים לכיכר העיר.



ושיודעים לשאול

(א) חברו חמש שאלות עיקריות הקשורות למעשייה. בקשו מחבר לענות עליהן.

\_\_\_\_\_ (1)

\_\_\_\_\_ (2)

\_\_\_\_\_ (3)

\_\_\_\_\_ (4)

\_\_\_\_\_ (5)

(ב) תנו שם למעשייה. \_\_\_\_\_

(ג) לדעתכם, מצב כזה יכול לקרות במציאות? נמקו את תשובתכם.

\_\_\_\_\_

(ד) בחרו את אחת הגרסאות של השמועה וציירו את המפלצת על פיה.

שומר פיו ולשונו  
שומר מצרות נפשו

(ה) מה הקשר בין המכתם של ריכמן והפתגם הזה לבין שמועות?

### ב. דעות קדומות

והינה עוד מעשייה, גם היא על מפלצת.

#### חסן והמפלצת מעשייה

.1



על הר גבוה שהשקיף על כפר קטן ונחמד גרה מפלצת מוזרה ומפחידה. הייתה לה רק עין אחת במרכז מצחה, כל גופה היה מכוסה שיער גס, ציפורניה היו ארוכות ודוקרות ושיניה ארוכות וחדות.

תושבי הכפר לא העזו לטפס על ההר. הם פחדו מאוד מהמפלצת הטורפת. הם חששו לצחוק בקול ולהרעיש כדי

לא להפריע למפלצת ולא להרגיז אותה. הם הפחידו גם את ילדיהם והיו מאיימים עליהם שאם לא ילמדו כהלכה, או אם לא יצייתו להוריהם, תבוא המפלצת ותיקח אותם.

בכפר הקטן והנחמד התגורר ילד ושמו חסן. יום אחד אמר חסן להוריו: "די, אני לא מוכן להמשיך ולפחד מהמפלצת. אני רוצה לצחוק בקול, לדבר בקול ולצעוק. אני לא מוכן שיגידו לי לאן ללכת ולאן לא ללכת."

הוריו של חסן נבהלו והזהירו אותו: "אתה תרגיז מאוד את המפלצת והיא עלולה להתנקם בכולנו."

שאל חסן את אימו: "אימא, את ראית את המפלצת?"

"לא, חסן, מעולם לא ראיתי אותה", ענתה האם, אבל אני יודעת שהיא מפחידה ומסוכנת מאוד. הרי יש לה עין אחת, ציפורניים ארוכות ודוקרות ושיניים ארוכות וחדות!"

שאל חסן את אביו: אבא, שמעת אי פעם את קולה של המפלצת?"

"לא, לא שמעתי אותה, אבל אני יודע שהוא מפחיד ומאיים כמו שאגת אריה."

אמר חסן: "אתם לא ראיתם ולא שמעתם את המפלצת ואף על פי כן אתם בטוחים שיש מפלצת על ההר וחיים בפחד גדול כל הזמן. אני איני פוחד. מעכשיו אשחק, אצחק ואצחק ואפילו אעפיל ל'הר הגבוה'.

"חסן, אתה עומד לעשות מעשה מסוכן, המפלצת תטרוף אותך וגם אותנו!" אמרו הוריו וכל אנשי הכפר. אל תעפיל על ההר ואל תכעיס את המפלצת!"

אבל חסן התעקש. הוא התחיל לצעוק בקולי קולות: "מפלצת, מפלצת, תקשיבי לי, אני חסן, ואני לא פוחד ממך! אם יש לך אומץ בואי תטרפי אותי!"

תושבי הכפר הסתגרו בבתיהם ונעלו את הדלתות במנעול ובבריח. שקט ירד על הכפר. אפילו הציפורים והחיות לא השמיעו את קולן. כולם חיכו בדריכות...

(א) ומה קרה?

\_\_\_\_\_ אולי  
\_\_\_\_\_ אולי  
\_\_\_\_\_ אולי

(ב) כתבו שיחה בין אנשי הכפר בעקבות החלטתו של חסן להפסיק לפחד.

(ג) הוריו של חסן ניסו להניא אותו מלטפס להר. כתבו את השיחה בינו לבין אימו או בינו לבין אביו.

אבל דבר לא אירע.

"אין מפלצת!", קבע חסן והתחיל להעפיל אל ראש ההר.

כשהגיע לפסגת ההר עמד והשקיף על הכפר. הוא התפעל מן הנוף המרהיב ומן העולם הרחב והגדול שנגלה לעיניו וצחק צחוק גדול. פתאום...

שמע רעש חזק, קולות של צעדים ענקיים... הוא הסתובב אחורה וראה מולו את המפלצת! היא נראתה בדיוק כפי שתיארו אותה תושבי הכפר: שיער צפוף וגס, שיניים ארוכות וחדות, ציפורניים ארוכות ודוקרות ועין אחת במרכז המצח. מרוב פחד ובהלה



לא יכול חסן לזוז ממקומו וחשב בליבו: "חבל שלא שמעתי בקול הוריי ובקול תושבי הכפר."

והמפלצת – היא הלכה וקרבה אל חסן ונעמדה מולו. היא הביטה בו, ומעינה האחת נשקף פחד נורא. לפתע סתמה את אפה וברחה מהמקום בשאגה אדירה. חסן לא האמין למראה עיניו. "מדוע היא בורחת?" הוא שאל את עצמו והחליט לברר את העניין. הוא רדף אחריה עד שמצא אותה מסתתרת במערה. כשהבחינה בו המפלצת צעקה אליו: "הסתלק מפה, ילד! לא עשיתי לך כלום!"

(ד) המשיכו את הסיפור מדמיונכם.

(ה) כאשר ברחו המפלצת מחסן היא שאגה שאגה אדירה. אפשר להניח שהפעם שמעו אותה כל בני הכפר. תארו מה, לדעתכם, הייתה תגובתם.

---

חסן פנה אל המפלצת ואמר: "מפלצת, תושבי הכפר פוחדים ממך מאוד! הם לא מרעישים ולא צוחקים, כי הם חוששים שתטרפי אותם."  
"מוזר", אמרה המפלצת, האנשים פוחדים ממני ואני פוחדת מהם.  
"ממה את פוחדת?" שאל חסן.

"אני פוחדת מהצורה שלהם. יש להם שתי עיניים במקום עין אחת, השיער שלהם אינו צפוף כמו השיער שלי, הקול שלהם מוזר והריח מגעיל. אני בטוחה שהם היו אוכלים אותי ברצון."

"ומה את אוהבות לאכול?" שאל חסן.

"עשבים וחרקים", ענתה המפלצת.

"האנשים אינם אוכלים מפלצות", אמר חסן.

הסתכלה המפלצת בחסן, חייכה ואמרה: "אומנם הצורה שלך מוזרה, אבל אתה

נחמד מאוד."

"יש לך שם?" שאל חסן את המפלצת.

"לא", היא השיבה, "אני כאן לבדי ואני לא צריכה שם".

"אבל עכשיו כבר יש לך חבר. איך לקרוא לך?" שאל חסן.

"יופי", אמרה המפלצת. אתה יכול למצוא לי שם?"

חסן מצא לה שם ושניהם פרצו בצחוק ואחר כך שקעו בשיחה ידידותית.

(א) תנו שם מצחיק למפלצת. \_\_\_\_\_

(ב) על מה הם שוחחו?

(ג) אנשי הכפר חשבו שעל ההר יש מפלצת, והם צדקו. מה חשבה המפלצת?

(ד) התברר שחסן היה חכם. במה התבטאה חוכמתו?

(ה) חסן היה ילד אמיץ או פזיז, לא זהיר?

(ו) אילו תכונות היו לתושבי הכפר? הוכיחו את מסקנתכם.

(ז) ציירו את חסן יושב על ראש ההר ומשוחח עם המפלצת.

ראיתי ברחוב אישה ולה כלב גדול ושחור. הוא נבהל ממני וגם אני נבהלתי ממנו. בעלת הכלב אמרה שהוא פחדן אבל לא נושך. ניסיתי להתקרב אליו לאט לאט. הוא הריח אותי והתקרב אליי. ליטפתי אותו והוא כשכש בזנבו. ומאז בכל פעם שאנחנו נפגשים אני מלטפת אותו ושנינו נהנים.

(ח) במה הסיפור הזה דומה לסיפור על חסן והמפלצת?

אנשי הכפר היו בטוחים שהמפלצת תטרוף אותם. הם לא ראו אותה ולא שמעו אותה, אבל היו בטוחים שהיא מפחידה ומסוכנת. הייתה להם דעה קדומה על המפלצת. גם למפלצת הייתה דעה קדומה על אנשי הכפר. דעה קדומה היא דעה מקובלת על אנשים רבים, בדרך כלל שלילית, על קבוצות שלמות של בני אדם אפילו בלי להכיר אותם, בלי לדעת עליהם עובדות. למשל:



חי, חי, חי, חה, חה, חה...

אב סקוטי הולך עם ילדיו והם עוברים על יד גלידרייה. "אתם רוצים גלידה?" האב שואל.  
"כן", הילדים אומרים.

"טוב, רק רציתי לדעת", אומר האב.

אומרים על הסקוטים שהם קמצנים. לדעתכם, כל הסקוטים קמצנים? מדוע?

---

(ט) אנשים רבים בעולם נוהגים לחשוב ש... כתבו: נכון / לא נכון

§ כל האמריקנים עשירים.

§ כל החיילים אמיצים.

§ כל הישראלים חצופים ואינם מתחשבים בזולת.

§ כל הפרופסורים והדוקטורים חכמים.

§ כל עורכי הדין שקרנים וגנבים.

§ כל הגברים חזקים יותר מן הנשים.

§ כל הגברים אוהבים כדורגל.

§ כל התלמידים המצטיינים הם חנונים.

§ כל התינוקות תמודים.

§ כל השחורים הם אנשים לא אינטליגנטיים.

§ כל הגרמנים הם נאצים.

(י) הסבירו בעל פה לפי מה החלטתם לכתוב אם המשפטים נכונים או לא.

כל המשפטים האלה הם הכללות. כאשר משתמשים במילה 'כל' עושים הכללה. אין בעיה בהכללה של עצמים: כל הבגדים בארון שלי חדשים; או אפילו של בני אדם: כל הילדים שלומדים בכיתה ה' יצאו לטיול שנתי. הבעיה היא בהכללה שבה מייחסים לכל בני האדם תכונות מסוימות. ההכללות האלה נובעות מדעות קדומות, ואף על פי כן אנשים רבים נוטים להאמין בהן.

חכמינו קבעו:

# איו למדים מז הפללות



שמעתי שמשכירים כאן דירה...

## דירה להשכיר

קראו את המשל 'דירה להשכיר' מאת לאה גולדברג בספר או במרשתת. המשל הזה נחשב לסיפור לילדים, ואכן ילדים נהנים לקרוא אותו. אבל הוא נועד גם לנוער ואולי גם למבוגרים לא מעטים.

בהתחלה הסתדרו הדיירים זה עם זה ואיש לא הפריע לאחר. אבל מרגע שניסו להשכיר את הדירה הפנויה שבקומה החמישית החלו הבעיות.

את הדירה באה לראות הנמלה. אבל היא אינה מוכנה לגור בבית אחד עם תרנגולת שמנה ועצלנית. הרי מנקודת ראותה התכונה החשובה ביותר היא החריצות.

אחר כך באה הארנבת. הארנבת ממליטה בלי סוף ומנקודת הראות שלה הילדים הם הדבר החשוב ביותר. היא אינה מוכנה לגור בבית אחד עם הקוקייה, כי הקוקייה מפקירה את הגוזלים שלה, מטילה אותם בקינים של ציפורים אחרות ואינה מטפלת בהם.

אחרי הארנבת בא החזיר. גם הוא לא הסכים לשכור את הדירה ואמר: "איך אשב אני, חזיר לבן בן לבנים מימי בראשית, בכפיפה אחת עם חתולה כושית. לא יאה לי ולא נאה לי". הוא אמר את הדברים אף על פי שהחתולה ידועה בניקיונה, ואילו החזיר מתפלש בכלוך. הפעם לא רק החתולה נעלבה, כולם נעלבו ואמרו: "לך, לך, לך חזיר, גם לנו לא יאה ולא נאה!"

הלך החזיר ובא הזמיר. אבל גם הוא לא היה מרוצה. הרי הוא מפיק מפיו מוזיקה נפלאה, ואיך יוכל לסבול את רעש הפיצוח של האגוזים שהסנאי משמיע כל הזמן?  
ואז באה היונה. היא לא מצאה שום פגם בשכנים, הרי היא סמל השלום ולכן שכרה את הדירה.

תכונותיהם של בני האדם שונות זו מזו. אנחנו שופטים את זולתנו לפי קנה המידה שלנו, לפי נקודות הראות שלנו. ואולם אותה תכונה עצמה יכולה להיות טובה בעיני האחד ורעה בעיני האחר. כל אחד מבעלי החיים קבע את עמדתו רק על סמך תכונה אחת של בעלי החיים האחרים, הוא לא בדק את התכונות האחרות שלהם. אולי יש להם תכונות אחרות ששווה להתעלם מן התכונה שמפריעה לו.  
הנמשל של המשל הזה הוא שבני האדם הם שפוסלים את האחרים בלי לבדוק היטב אם הם צודקים.

#### דירה להשכיר – מי משכיר ומי שוכר?

"לפני שבוע ארז חפציו ונסע", כתבה לאה גולדברג על העכבר בסיפורה הנפלא "דירה להשכיר" ... "כתבו דיירי המגדל שלט, תקעו מסמר מעל לדלת, וקבעו שלט בקיר: דירה להשכיר."  
הדירה שגר בה העכבר הועמדה להשכרה – כלומר בעל הדירה ישכיר אותה, ומי שהדירה תהיה נאה בעיניו והדיירים יהיו נאים בעיניו – ישכור אותה. בעל הדירה הוא המשכיר, והדייר שמבקש לגור בה הוא השוכר.

1. חלקו דף לשני חלקים וכתבו בצד האחד: התכונה של השוכר ובצד השני: התכונה של המשכיר. כתבו את התכונות המתאימות על פי המשל של לאה גולדברג.
2. מנקודת הראות שלכם, של מי הייתה התגובה החמורה ביותר במשל? מדוע?

---

3. לפי המשל, מה הייתה, לדעתכם, עמדתה של לאה גולדברג על השיפוטיות של בני האדם בכלל כלפי סביבתם ועל גזענות בפרט?

---

4. מה אתם יכולים לספר על גזענות? האם נתקלתם בתופעה כזאת? דונו בנושא בכיתה.

5. היהודים סובלים מגזענות כמעט מאז ומעולם, ובימינו היא שוב הולכת וגוברת, אבל נכון לקבוע שגם הם עצמם גזענים? (כמובן, לא כולם.) אם כן, כלפי מי הגזענות שלהם מופנית ומדוע?

---

6. דונו בכיתה אם צבע עור הוא סיבה מוצדקת לגזענות, אם יש בכלל גזענות מוצדקת, ומה אפשר לעשות כדי למנוע אותה.

קראו את הסיפור :

### מתוך החדש מאת עדה קול

(פורסם ב'הארץ' שלנו כרך י"ז, שבט תשכ"ז חוברת 22 עמוד 9 לקוח מן החוברת 'השונה בחבורה' של משרד החינוך והתרבות)

הנער הקטן, בהיר השיער ואפור העיניים, עמד במסדרון בית הספר והביט סביבו בעיניים בוהות.

שמו היה ליב'לה, שם בעל צליל לא מוכר לאוזני יוסי, גדי, דני ורמי אשר הקיפוהו ובדקוהו מכל צד.

- יו, איזה לבן!

- ראו, מכנסיים שלושת רבעי!

- אין לו תלבושת של בית הספר!

- מאיפה אתה, ילד? שאל דני לבסוף.

ליב'לה שתק, ועל שפתיו הסתמן חיוך מבוש.

- הוא לא מבין מה שמדברים אליו. הוא מבין רק רוסית! - קראה נורית הידענית ומשכה בחוסר סבלנות את חבריה:

- נו, בואו כבר לשחק, לא נספיק כלום! מי רוצה בחבל?

הילדים התפזרו חיש מהר, ההפסקה קצרה, צריך להספיק לשחק. הם דהרו על פני המסדרון לעבר החצר, וליב'לה נשאר במקומו לבדו.

"ממה", הרהר, "בעצם למה באנו לכאן? לא מבין מה שלומדים, לא יכול לשחק עם הילדים."

זכר חבריו אליושה וינקה עלה על ליבו, ולחלוחית הציפה את עיניו. לפתע נדחף אל הקיר בכוח רב על ידי ילד גדול שדהר במסדרון במשחק התופסת. מרפקו נשר וכאב עז עברו לרגע.

- ילדים פראים, חזירים! אני שונא אתכם! אברח לי מבית הספר – קרא במר־נפשו ופרץ בבכי חרישי.

שוחחו בכיתה:

1. ליבילה, תלמיד כיתה א', היה שונה מן הילדים האחרים, והייתה להם דעה קדומה עליו אף על פי שלא הכירו אותו כלל. מה הם חשבו עליו?

---

2. המראה החיצוני קובע משהו על האופי של האדם?

3. שוחחו על התנהגותם של הילדים עם ליבילה.

4. קרה לכם שבא לכיתה תלמיד חדש, ולפני שידעתם מיהו, ייחסתם לו תכונות רק לפי המראה שלו? ספרו על כך בכיתה. האם צדקתם?  
פתגם בעברית החדשה קובע:

## דמך אינו סמוק מדם חברך

5. מה המשמעות של הפתגם הזה?

6. לדעתכם הפתגם נכון? נמקו את תשובתכם.

מושגים: שמועה, הכללה, דעה קדומה, גזענות

## הניבים חשובים

פרק מס' 13 :

1. קראו היטב את המשפטים.
  2. השלימו את החסר בכל משפט באחד הניבים הכתובים בכספת.
  3. בדקו אם ההשלמות נכונות.
- (א) עמדנו..... והסתכלנו למעלה. המראה היה מקסים.
- 
- הר המטרהורן בשווייץ. יש לו צורה מיוחדת מאוד וקל לזהות אותו
- (ב) אימו התחננה: "תלבש סוודר, ..... בחוץ", אבל הוא ..... ויצא בלבוש קל.
- (ג) אוף, זה היה קשה! היא הסבירה והסבירה ולא הבנו כלום. לבסוף היא נתנה עוד דוגמה ואז .....
- (ד) הוא אמר לה שהיא רזתה מאוד, והוא באמת התכוון לזה. ....
- (ה) יש אנשים שאומרים בדיוק את מה שהם חושבים, ויש שאצלם .....
- (ו) השעון שקיבלתי למזכרת מסבא שלי אבד. חיפשתי וחיפשתי, אבל לא מצאתי אותו. חזרתי הביתה .....
- (ז) הוא ..... וסיפר לי את כל צרותיו.
- (ח) הרכבת החשמלית בחנות הצעצועים הייתה מקסימה. היא .....
- (ט) יש ילד אחד בשכונה שתמיד מעליב אותי, אבל אני לא ..... אליו, וזה מרגיז אותו מאוד.
- (י) הכדור שלי קפץ לכביש. רציתי לרוץ ולהביא אותו, אבל פחדתי להידרס. ויתרתי עליו .....
- (יא) איך תשובה כזאת לא .....? הרי היא קלה כל כך!
- (יב) אתמול חלמתי שאני מלח, ושאני נמצא על אונייה .....
- (יג) הייתי ילד מעצבן מאוד, אבל החלטתי להשתנות, ועכשיו ההתנהגות שלי .....
- (יד) רק צדק צדק תרדוף! חשוב שהאמת תהיה .....
- (טו) אחי חזר מהצבא עייף מאוד. הוא אכל והלך מייד לישון. עכשיו הוא .....

(טז) יש אנשים שרואים את העולם מבעד ל.....

**כספת**: בלב כבד; קור כלבים; פיו וליבו היו שווים; שבתה את ליבי; לרגלי ההר; בפחי נפש; עלתה על דעתך; שפך את ליבו; אורו עינינו; שם לב; בלב ים; נר לרגליך; מתקבלת על הדעת; ישן שנת ישרים; אחד בפה ואחד בלב; עמד על דעתו; משקפיים ורודים

4. כל הניבים שלפניכם הם ניבים ציוריים. אפשר לדמיין אותם בתמונות וגם לצייר אותם. 'שדכו' את הניב לפירוש שלו.

- (א) נכנס בעובי הקורה
- (ב) מגדלים פורחים באוויר
- (ג) אימת היתוש על הפיל
- (ד) כאבן שאין לה הופכין
- (ה) חמור נושא ספרים
- (ו) נזם זהב באף חזיר
- (ז) אליה וקוץ בה (בדקו במילון את משמעות המילה 'אליה').
- (ח) מכניס פיל בקופה של מחט
- (ט) לא הותיר אבן על אבן
- (י) לא נקף אצבע (בדקו במילון את משמעות המילה 'נקף').
- (יא) גולת הכותרת
- (יב) חיפש בנרות
- (יג) קרם עור וגידים
- (יד) כל אשר יעלה המזלג
- (טו) נחבא אל הכלים
- (טז) גבה הר ביניהם
- (יז) דמעות תנין
- (יח) עולים בקנה אחד
- (יט) יצא המרצע מן השק
- (כ) עקב בצד אגודל
- (כא) פה מפיק מרגליות (בדקו במילון מהי מרגלית)

- דבר טוב שיש בו פגם ; דבר טוב שיש בו גם מעט רע.
  - מגזים ואומר דברים שאין להם יסוד.
  - החלש מאיים על החזק. בדרך כלל האמירה הזאת מלווה בנימה של לעג.
  - נאמר על דבר שאין בו צורך, שלא משתמשים בו.
  - ההישג החשוב ביותר של אדם או של מפעל נאמר על מי שבדק עניינים לעומק ועוסק בפרטים, על מי שמוכן לטפל בעניין מסובך.
  - אדם צנוע וביישן שאינו רוצה להתבלט
  - לקבל דבר בלי לבחור אותו, כל דבר העולה על הדעת
  - לאט-לאט
  - מתאימים, אין ביניהם סתירה
  - רבו והתרחקו זה מזה, נפרדו זה מזה
  - האמת התגלתה
  - אדם חכם שאומר דברים של טעם
  - גבה הר ביניהם – תמונה מוחשית של פירוד בין בני אדם. מה גבוה מהר שיכול להפריד בין שני מקומות או, בהשאלה, בין שני אנשים?
  - נאמר על מי שיש לו שאיפות לא מציאותיות שאי אפשר להגשים.
  - התבטל, לא עשה כלום, לא הועיל בשום דבר
  - השתדל והתאמץ בכל כוחו למצוא דבר-מה
  - מרבה לקרוא או לעסוק בספרים אבל אינו מבין בהם דבר
  - הרס לגמרי – משמעות שלילית ; בדק וחקר ביסודיות – משמעות חיובית
  - דבר רב ערך שנמצא במקום חסר ערך. נאמר על מי שמתהדר בחיצוניותו, אך בפנימיותו אין לו במה שיתהדר כי הוא ריקן וחסר שכל.
  - התממש, התגשם
  - דמעות תנין הן דמעות לא אמיתיות. הן העמדת פנים של צער.
- מקורו באגדה עממית עתיקה המספרת שהתנין מזיל דמעות בשעה שהוא צד את טרפו. בימי הביניים נחשבו הדמעות האלה לבכי. אז האמינו שכאשר תנין פוגש אדם ומצליח לתפוס אותו, הוא בוכה עליו ואחר כך בולע אותו. אבל האמונה הזאת אינה נכונה. התנין מזיל דמעות מבלוטת דמע שתפקידה לסוך (למרוח) את 'קרום המצמוץ', מעין עפעף נוסף שיש בעינו.
5. בחרו עשרה ניבים ושלבו אותם במשפטים או בסיפורים קצרים.

6. אספו את המשפטים ואת הסיפורים שמוצאים חן בעיניכם ביותר, איירו אותם והוציאו חוברת כיתתית.



### האריה והיתוש על פי איזופוס

יום אחד החליט היתוש להתגרות באריה. הוא חג סביבו ואמר: "אתה חושב שאתה חזק מכל החיות, מלך החיות, אבל אינך חזק ממני. איזה כוח יש לך? אתה רק סורט בציפורניך ונושך בשיניך. אין בזה שום דבר מיוחד, חיות רבות עושות כך.



אני, היתוש הקטן, חזק ממך פי כמה וכמה."  
"אתה?! קרא האריה בכעס, "הרי אני יכול בקלות למעוך אותך בכפי." אבל היתוש עף לו והאריה לא היה יכול לתפוס אותו.  
"בוא נראה מי ינצח בקרב", אמר היתוש, והתחיל מייד לעקוץ את האריה. הוא עקץ אותו סביב הנחיריים שוב ושוב. האריה התגרד והתגרד עד שפצע את עצמו בציפורניו. הוא הניע את ראשו כדי להיפטר מן היתוש, אבל לא הצליח.  
"די, אני נכנע!" בכה האריה. היתוש הפסיק לעקוץ את האריה, עף לו ושר שיר ניצחון, אבל מרוב שמחה הוא לא שם לב שנלכד ברשת של קורי עכביש, וכשהבין שסופו קרוב אמר לעצמו: "נלחמתי באריה, מלך החיות, וניצחתי, אבל מהיצור העלוב הזה, העכביש, איני יכול להימלט.

1. נסו להבין את משמעות המילים האלה לפי ההקשר, לפי מה שכתוב בסיפור:

להתגרות = \_\_\_\_\_

חג = \_\_\_\_\_

עלוב = \_\_\_\_\_



ושיודעים לשאול

2. כתבו את השאלה המתאימה לכל תשובה:

(א)

היתוש חס סביב האריה ואמר שהוא חלק ממני.

(ב)

האריה אדם או ואמר שליתוש אין כוח בכלל.

(ג)

היתוש עקץ את האריה סביב הנחיריים הפכה עמוט.

(ד)

האריה נכנס והיתוש הפסיק לעקוץ אותו.

(ה)

היתוש נתפס בפתל כופי עכביש.

3. שערן, מה אמר לעצמו האריה לאחר שראה את מה שקרה ליתוש.

אולי הוא אמר

ואולי הוא אמר

וייתכן שהוא אמר לו את הפתגם: **צוחק בן שיצחק אחרון**, כלומר

4. מן המשל הזה אפשר ללמוד שני דברים חשובים:

(א) לפעמים הקטנים שנראים חלשים מנצחים בקרב את מי שנראה חזק מהם.

(ב) לפעמים אפשר להינצל מסכנה גדולה אבל לא לשים לב למלכודת קטנה שאי אפשר

להימלט (לברוח) ממנה.

5. שוחחו בכיתה על דוגמות של המצב הזה.

6. השוו את המשל הזה למשל 'האריה והעכבר'. מה דומה ומה שונה בהם?

7. חברו שיר ניצחון של היתוש. אם תרצו, הלחינו את השיר והמציאו ריקוד מתאים

למנגינה.

8. הכינו עלילונים (קומיקס) של המשל 'האריה והעכבר' או של המשל 'היתוש והאריה'.  
ציירו או הדביקו תמונות על בריסטול וכתבו בבעות את השיחה ביניהם.

### מעניין לדעת – איזופוס, 'אבי המשלים'

איזופוס נחשב לאבי המשל הסיפורי הקצר והשנון ומשלים כאלה נקראים על שמו המשל האיזופי.

מעטים מאת איזופוס.  
לדעת עליו? מתי ואיפה

יווני. הוא היה ממשיל  
בהיסטוריה. הוא חי לפני  
שנה. לא ידוע באיזו  
יכולים לדעת מה היה  
מצלמות ושום צייר לא  
איזופוס הוא מה  
והיסטוריונים חשובים  
ההיסטוריונים לא תיארו  
איזופוס, הן נוספו



עד עכשיו למדתם משלים לא  
מי היה איזופוס? מה אפשר  
הוא חי?

איזופוס היה ממשיל משלים  
המשלים החשוב ביותר  
כאלפיים שש מאות וחמישים  
עיר הוא נולד. מובן שאיננו  
מראהו. בזמנו לא היו  
צייר אותו. כל מה שידוע על  
שכתבו עליו כמה פילוסופים  
שנים רבות אחרי מותו.  
את תכונותיו החיצוניות של

לדמותו שנים רבות לאחר מכן. אמרו עליו שהיה מכוער, בעל חטורת (גיבן)  
ומגמגם; סיפרו שהיה עבד אצל אחד האצילים, ושהאציל שם לב לחוכמתו  
הרבה של העבד ושחרר אותו מעבדותו ושמאז ביקשו שליטים רבים להקשיב  
למשליו וליהנות מהם.

מכיוון שבזמנים ההם רק מעטים ידעו לקרוא ולכתוב, ואולי איזופוס עצמו  
לא ידע לקרוא ולכתוב, הוא לא כתב את המשלים שלו אלא סיפר אותם  
להנצחת שומעיו או כדי ללמד אותם לקח, והמשלים עברו מפה לאוזן  
והתפרסמו. הם נכתבו בפעם הראשונה לפני יותר מאלפיים שנה. המשלים  
שאנחנו מכירים היום התפרסמו לפני כשבע מאות שנה.

אין ספק שאיזופוס היה אדם בעל שכל חריף וחוש הומור מפותח. על  
כך מעידים המשלים שלו. הייתה לו עין חדה, והוא הכיר את טבע האדם ואת  
תכונותיו הרעות. הוא ידע שאין טעם לבקר אותו ולהטיף לו מוסר, כי לא

תהיה בזה תועלת. בזכות שכלו החרף הוא המציא סיפורים קצרים על בעלי חיים והאניש אותם. המשלים האלה מבליטים את התכונות הרעות של בני האדם ומראים איך ראוי להם להתנהג. המשלים האלה השפיעו על כל ממשילי המשלים שחיו אחריו, והידועים שבהם הם קרילוב ולה פונטן. אָחַד מֵהַמְשָׁלִים שִׁסְפֵר אֵיזוֹפּוֹס הוּא הַמְשָׁל הַקְצָרְצֵר עַל הַשּׁוֹעַל וְהַלְבִּיָּאָה: הַשּׁוֹעַל לֵעַג לַלְבִּיָּאָה עַל שֶׁהִיא מִמְלִיטָה תְּמִיד רַק גּוֹר אָחַד.

"אָחַד", אָמְרָה הַלְבִּיָּאָה, "אֲבָל אָרְיָה!"

בזכות חשיבותו של אייזופוס צייר אותו לאחר כאלפיים שנה גדול ציירי ספרד דייגו ולסקו. (הוא חי לפני פחות מארבע מאות שנים.) הוא דמיון אותו מחזיק כנראה את ספר המשלים שלו בידו.

## האריה החמור והשועל מאת אייזופוס

האריה, החמור והשועל יצאו יחד לצוד ציד. הם צדו ציד רב והיו צריכים לחלק אותו ביניהם. מכיוון שהיו שותפים בציד חילקו את השלל שווה בשווה – שליש לכל אחד מהם, והציעו לאריה לבחור את החלק שנראה לו. הדבר לא מצא חן בעיני האריה והוא קפץ וטרף את החמור, וביקש מהשועל לחלק את הציד. השועל ערם את רוב הציד לערמה אחת, והשאיר לעצמו רק מעט מאוד, ואז ביקש מהאריה לבחור את חלקו. שאל אותו האריה: "מי לימד אותך לחלק כך את הציד?" ענה השועל...

1. החמור והשועל נהגו בהגינות יתרה. אם כן, מדוע טרף האריה את החמור?

2. שערך מדוע דרש האריה לעצמו את החלק הגדול ביותר מן הציד.

אולי

ייתכן ש

וייתכן ש

3. מה הייתה תשובתו של השועל על שאלתו של האריה?

## אין הקומץ משביע את האריה

כמות קטנה אין בה די לאריה, הוא אינו יכול לשבוע ממנה. אומנם מקורו של הפתגם הזה בתלמוד, ושם הכוונה לפרנסה מעטה, אבל הדוגמה היא של אריה שאינו יכול להסתפק במנה קטנה.

בעקבות המשל הזה נוצר הניב **חלק הארי**, כלומר החלק הגדול, הנכבד. **חלק הארי** – החלק של האריה – הוא צירוף סמיכות, ולכן נכון לומר 'חלק הארי' ולא 'החלק הארי' (כמו שלא נאמר הבית הספר).

4. מה הנמשל של המשל הזה?

---

---

---

5. מה אפשר ללמוד מן המשל?

---

---



חי, חי, חה, חה חה...

### דיבור ושתיקה – סיפור

שדכן ניסה לשדך בחור טיפש מאוד, אבל בכל פעם קלקל הבחור את השידוך בדיבוריו השטותיים.

יום אחד, כשהלכו לפגוש נערה אחת, הזהיר השדכן את הבחור והורה לו שלא יוציא מילה מפיו במשך כל הפגישה.  
ישבו המסובים לסעודה עם בני משפחתה של הנערה והבחור אכל ושתק. גם כשפנו אליו לא השיב.  
אמר אביה של הנערה: "נראָה שהבחור הוא סופר, ועכשיו הוא הוגה בספר שהוא עומד לכתוב."  
אמרה האם: "ואני חושבת שהוא פילוסוף ושהוא אינו מורגל בשיחות חולין. ודאי הוא מהרהר עכשיו בדברים ברומו של עולם."  
והדודה אמרה: "אני מוכנה להתערב אתכם שהוא פשוט טיפש, ואינו יודע מה לומר, ולכן הוא שותק."  
משך הבחור בשרוולו של השדכן ואמר לו: "בוא נלך הביתה, גם כאן כבר מכירים אותי."

1. מה תפקידו של שדכן? \_\_\_\_\_
2. מה אתם חושבים על שידוכים?  
\_\_\_\_\_
3. מה דעתכם על העצה שנתן השדכן לבחור? \_\_\_\_\_
4. חשבו על עצה טובה יותר וכתבו אותה.  
\_\_\_\_\_
5. לאחר דברי הדודה החליט הבחור לעזוב את המקום. לדעתכם, הוא החליט החלטה נכונה? [הוא לא הביא בחשבון שאולי האחרים יחשבו שהדודה טועה]  
\_\_\_\_\_
6. לפי הסיפור, הבחור היה הטיפש היחידי בחבורה? לדעתכם הקביעה הזאת נכונה?  
\_\_\_\_\_
7. רק אדם אחד היה חכם בסיפור הזה. מי היה האדם הזה? \_\_\_\_\_

את אלז פסיקה אחי'א

האיפס הספר פנומפי

### על אומץ לב מתוך פצפונת ואנטון מאת אריך קסטנר

אין אדם יכול להיות גיבור אלא מתוך שיקול דעת וקור רוח. רופא המזריק לגופו חיידקי מחלה ואחר כך מרכיב לעצמו תרכיב חיסון כדי לבדוק את סגולותיו של התרכיב מוכיח גבורה; כשחוקר הקוטב עושה מסע לקוטב הצפוני, מצויד במזחלות כלבים אחדות, הוא גיבור; כשפרופסור פיקר המריא בכדור הפורח שלו לסטרטוספרה, למקום שאיש לא היה בו לפניו, הוא הוכיח אומץ לב. אגב, שמעתם על הניסוי של פרופסור פיקר? המבצע שלו היה מרתק מאוד. פיקר התכונן לעלות כמה פעמים, אך בכל פעם דחה את השיגור משום שמזג האוויר לא היה נוח להמראה. העיתונים כבר התחילו מלגלים עליו; הבריות היו צוחקות כשראו את תמונתו. אולם פרופסור פיקר המתין לשעת כושר, ומשום שהיה גיבור אמיתי, העדיף שילעגו לו ובלבד שלא ייכשל. הוא לא רדף סכנות, לא היה משוגע למעשי העזה אלא היה גיבור פשוטו כמשמעו. הוא ביקש לחקור דבר ולא לקנות לו שם.

כדי להיות גיבור דרוש לא רק כוח, דרוש גם מוח.

1. הסבירו את כל המילים המודגשות בקטע. השתדלו להיעזר בהקשר, ורק אם לא תצליחו בדקו במילון. אילו מהצירופים הם ניבים?

---

---

---

---

2. תנו דוגמות נוספות של מעשים המצביעים על אומץ לב.

---

---

---

3. אתם עשיתם אי פעם מעשה גבורה? אם כן, ספרו עליו.

4. פרופסור פיקר דחה פעמים רבות את המראתו לסטרטוספרה. על איזו תכונה (או תכונות) של האיש ההתנהגות הזאת יכולה ללמד אותנו?

---

---

---

5. חפשו במרשתת באתר 'מסע אחר' וכתבו מה עלה בגורלו של הניסוי הראשון של פרופסור אוגוסט פיקר בסופו של דבר.

---

---

---

6. אייזופוס אמר: "קל להיות אמיץ כשאתה נמצא הרחק ממקום הסכנה."

המציאו גם אתם פתגם או אמרה משלכם על אומץ לב או על גבורה או על עוז רוח.

חשוב לדעת על אריך קסטנר

אריך קסטנר היה סופר גרמני. הוא חי במאה העשרים (משנת 1899 עד שנת 1974). הוא כתב בעיקר ספרי ילדים ונחשב לאחד מסופרי הילדים הטובים ביותר. אומנם הוא לא זכה לקבל את פרס נובל היוקרתי, אבל היה מועמד לקבלת הפרס שש פעמים. בשנת 1960 הוא זכר בפרס אנדרסן הבינלאומי לספרות ילדים.

ספריו של אריך קסטנר הם ספרי הרפתקאות מרתקים. הינה רשימה חלקית מאוד: אמיל והבלשים, אמיל והתאומים, פצפונת ואנטון, אורה הכפולה, שלושים וחמישה במאי ועוד ועוד.

"האיש שידע לדבר עם ילדים"



אחד הדברים המייחדים את כתיבתו לילדים הוא יחס הכבוד שלו אליהם. מצד אחד הוא מתייחס אליהם כאל בוגרים, ומצד שני הוא מייעץ להם עצות ואינו חושש לספר להם שגם חייהם של ילדים יכולים להיות קשים. גם לילדים יש צרות ובעיות ואין הבדל אם הצרות הן 'צרות של מבוגרים' או 'צרות של ילדים'. גם אלה וגם אלה טובלים בגללן. אחדים מהרהוריו הוא מביא אחרי פרק כלשהו בספר. מי שלא קרא את ספריו הפסיד חוויה גדולה.

מושגים: חולשה / חוזק, עזרה הדדית, צניעות / רברבנות

## שעשועי לשון

מומלץ לעבוד בקבוצות או בזוגות  
שימו לב: כל התשבצים כתובים בכתיב חסר.

### תשבץ לחנוכה

13	12		11	10		9	8	7		6	5		4		3	2	1
	19	★			18			17	★		16	★		15			14
	★							22			21			20	★		
	25	T				T				T			T		24	23	
			31			30	29			28				27			26
							33			32							
36	35																34
		45	★	44		43	42	41		40	39	★		38			37
	★			49	★			48	★			47	★		46	★	
		52									51						50

### מאונך

### מאונך

1. מעריך ומכבד מאוד
3. גוף
4. מעצור
5. בניין מגורים

1. מנקה את שמשות המכונית
4. יהודה המכבי הדליק בו מנורה
10. כוכב לכת (מארס) בניין מגורים
14. שנמצא בתבל כולה

6. ארגז	16. מילת שלילה
7. קריאה בטלפון	17. מגביהים, מעלים
8. גרעיני דגן טחונים	19. בוסתן
9. ביקש בתוקף	20. יוזם המרד נגד היוונים
10. הנח	23. קיים
11. סוג	25. סימן
12. אוהבת את ילדיה	26. נקי
13. גיל מצוות	28. ידית
14. מתקן לחסימת הכניסה	29. מכשיר או מכל
15. נפטר	31. ירק מאכל חריף
18. עירם של החשמונאים	32. משאבת דם בגוף
21. בנו הבכור של מתתיהו החשמונאי	33. פגיעה (בדרך כלל מדממת) בגוף
22. מקום גבוה בקצה עמק יזרעאל	34. עוצמה
24. שחור במקצת	35. אחת הגפיים
25. פנייה הצידה וגם שינוי כיוון	37. נגינה באצבעות או במפרט בכלי מיתר
27. במוזיקה: סדרה של שמונה צלילים	39. בחור לא בריא (2 מילים)
28. ההפך מכבד	45. מאמין לכל דבר
29. אוכלים בה מרק	47. תחילת הבוקר
30. מוקיון	48. העלה מילים או מספרים על הנייר
31. חלק של צמח בעל עלי כותרת ואבקנים	49. ערוץ נחל, לרוב יבש
34. כף קטנה	50. השתוממות
36. מאכל נוזלי סמיך	51. מנורת הזהב שהייתה במשכן
38. יציאה של כדור מכלי נשק	ואחר כך בבית המקדש

53. ההפך משמן

39. זוחל ומתפתל על גחונו

40. בין היום ללילה

41. מכשיר לדיג

42. השנים שנצברו בעבודה

43. צבע שמורכב מכל הצבעים

44. בין לילה ללילה

45. בור ארוך וצר למשל חלל של מעלית

### חידון סימני פיסוק

קראו את הקטע:

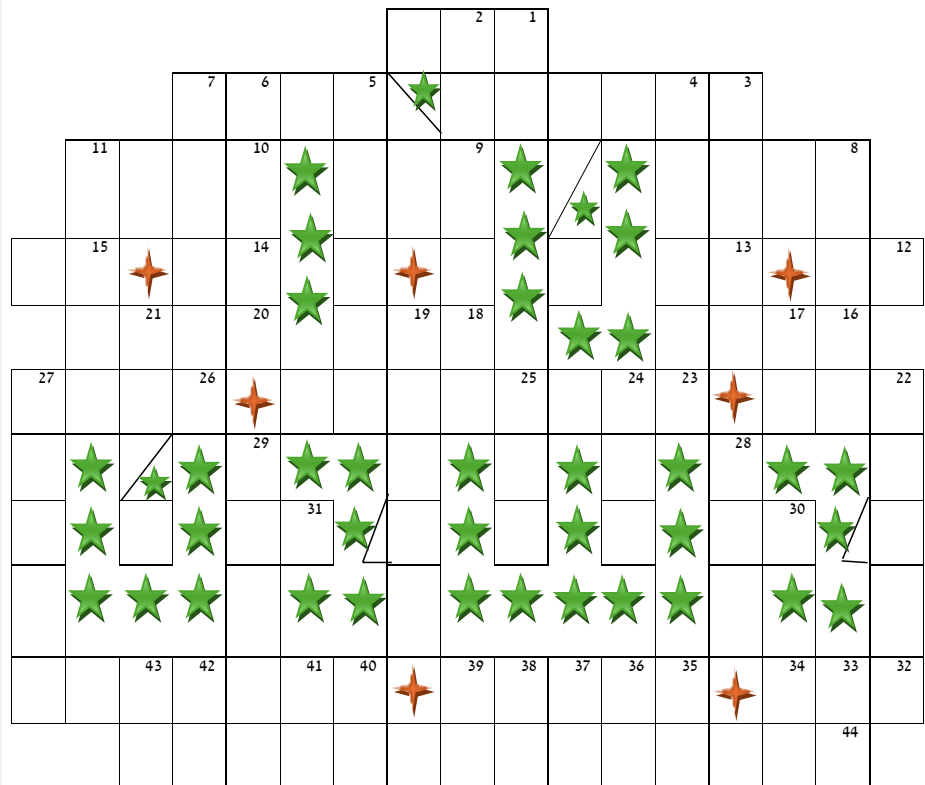
- אימא מיהרה לעבודה. היא השאירה לילדיה פתק ובו הוראות:  
לחם לא צריך לחמניות יש למחר אולי אחת שיהיה ביצים לפחות עשר גלידה קופסה  
גבינה לבנה יש בבית בקבוקים להחזרה על המרפסת.
- 1. התחלקו לקבוצות. הוסיפו סימני פיסוק והכינו את רשימת הקניות.
- 2. בדקו אם יש הבדלים בין רשימת הקניות של כל קבוצה.  
מתוך 'הילדים משכונת חיים' חלק ב' מאת אברהם שטאל
- ילדי קבוצת אלון בקיבוץ מצאו על לוח המודעות את הפתק הזה:  
לתת את האופניים לשמואל לא לתת אותם לשפרה ודאי לא לתת אותם ליוני לא להשאיר  
אותם במועדון

תמי

כל אחד מהילדים רצה לקבל את האופניים.

כתבו את הפתק מנקודת ראותו של כל ילד. בכל פעם מלאו תפקיד של ילד אחר.

תשבץ לט"ו בשבט



מאונך

מאוזן

1. סימן, גם 'אות' במוזיקה
2. איטלקי, ממציא הרדיו
3. תקופת פריחתה של השקדייה
4. עצירת מטוס מלהמריא
5. משנה וגמרא

1. מפירות הארץ
3. קו המשווה בלועזית
5. מפירות ט"ו בשבט
8. גל מים גדול מאוד
9. הריגה

10. שלב בהתקדמות בצבא ובמשטרה
12. מתנה
13. . בקר בטיבט
14. גיל הבר מצווה
15. עוף דורס
16. עוף גדול ממשפחת החסידות
18. ברחו
20. סביב ראשו ועל צווארו של האריה
22. וניל בעברית
23. חבל ארץ במזרח ישראל נסיעתו
26. מין חתול בעל זנב קצר ושיער ארוך, שמו דומה לשם החתול ביחד-גדיא'
30. שם של נהר ושל קיבוץ בצפון הארץ
31. הולך למקום מסוים עד שנמצא בו
32. שטות, אד וגם אחיו של קין
35. רטייה, חובשים בה פצע
40. נהר אגדי הנח בשבת
44. חג לצמחייה
6. קורה לעיתים רחוקות
7. ממנו פורצת לבה
8. גז שהוא חלק מן האוויר ומן המים
11. הסכים במנוד ראש
17. אצטבה, מדף
19. סוג של דג קט
21. כך אומרת הפרה
22. העץ הראשון שפורח באביב
24. מכשיר מעוגל לקצירה
25. בעזרתו הנהג קובע את כיוון
27. עיר קרובה לתל אביב
28. מוריד גשם
29. בנו הבכור של יעקב אבינו
33. מילה נרדפת לבן, לפרא ולתבואה
34. ההפך מ'כף'
35. משקה מעלים
36. מרגיש
37. אחיה של הבת
38. כבש צעיר
39. גבעה מלאכותית
40. הצליל לפני 'דו' באוקטבה

41. מה שעושה המוהל לתינוק בן  
שמונה ימים

42. תאריך חשוב בשבט

43. גיל הגיוס לצבא

### פתגמים ומכתמים

מכתם הוא שיר עוקצני קצר בדרך כלל מחורז.  
הינה כמה פתגמים ולצידם כמה מכתמים. העתיקו כל מכתם מתחת לפתגם המתאים לו.

1. אין תכסיס ואין שיטה כאמת לאמיתה.

---

2. בין "אמר" לבין "עשה" מהלך ת"ק פרסה.

---

3. קודם תבין ואחר כך תדין.

---

4. בבת אחת אינך יכול עוגה לשמור ולאכול. (תרגום של הפתגם באנגלית: You  
cannot eat the cake and have it.)

---

5. המילים הרכות – רב כוחן ממכות.

---

6. ה"תודה" וה"סליחה" לא יָכוּוּ את לשונך.

---

אי אפשר לאחוז את החבל בשני ראשיו.

אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו.

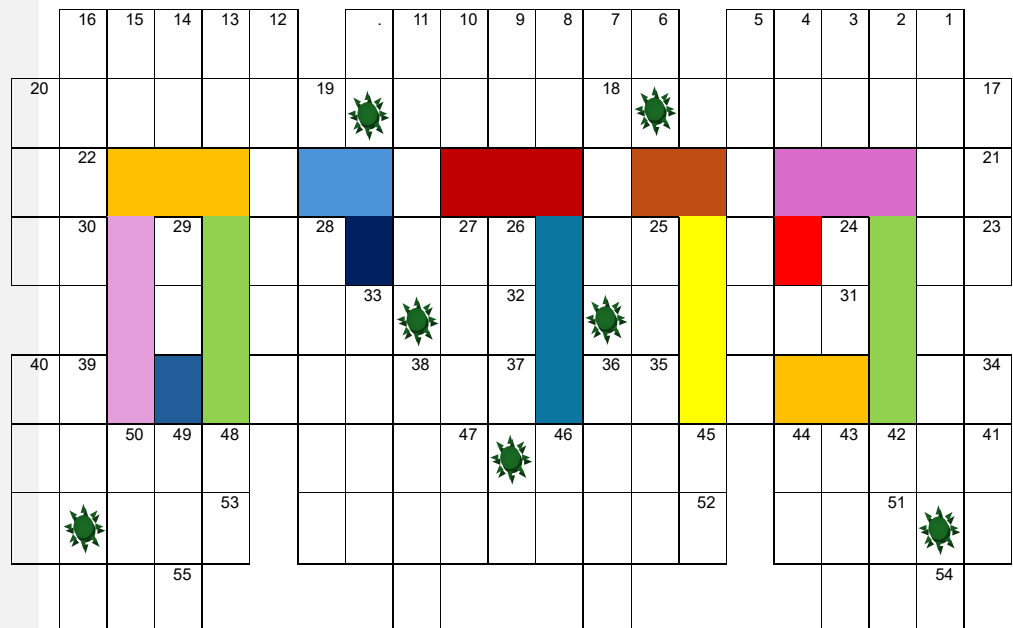
שקר – אין לו רגליים.

מענה רך ישיב חמה.

זו כלל לא עבודה קשה לומר: "תודה", "סליחה" ו"בבקשה".

אמור מעט ועשה הרבה.

### תשבץ לפורים



מאונך

מאונך

- |                                |                                      |
|--------------------------------|--------------------------------------|
| 1. מדע העוסק במספרים           | 1. דודה של אסתר                      |
| 2. חבר                         | 6. מֶלֶךְ 127 מדינה                  |
| 3. נוזל בעוֹרְקִים             | 12. אדום במקצת                       |
| 4. הראש נח עליו בלילה          | 17. התאכזרות, התנהגות אלימה          |
| 5. מאכל חלבי מוחמץ             | 18. שאינו חדש                        |
| 7. רחמים                       | 19. זמם להשמיד את היהודים            |
| 8. מספר למין נקבה              | 21. מתנזר מאכילה                     |
| 9. מסמר כפוף, קָרָס            | 22. מזמר, שר                         |
| 10. גבוה                       | 23. מכשיר כתיבה                      |
| 11. אשתו הראשונה של אחשוורוש   | 25. מילת שאלה                        |
| 12. יבשת מעבר לאוקיינוס        | 26. בעל חיים מקורן נחמד              |
| 13. נחל בצפון הארץ             | 28. מסביבו מים                       |
| 14. מילת שאלה                  | 30. תנועה המביעה ניצחון              |
| 15. מתגורר                     | 31. כלי לבישול                       |
| 16. מכשיר קטן לצפוף            | 32. מגיע                             |
| 17. כמות הסחורה העומדת למכירה, | 33. מקום נרחב בדרך כלל פתוח          |
| ההפך מביקוש                    | מיועד למסחר                          |
| 20. אביון, רש                  | 34. כיס גדול, בדרך כלל עשוי מבד      |
| 24. מחוספס, לא עדין            | 35. נמצא                             |
| 25. גזע משובח של כבשים         | 37. כלל כלי הטיסה במדינה             |
| 26. מגן על שלום המדינה         | 39. מקווה מים גדול                   |
| 27. עץ שנקרא 'לחם הקופים'      | 41. צריך לדעת כדי להסיע כלי רכב      |
| 28. מצב רוח כללי, הרגשה כללית  | 45. מקום למכירת סחורות בעיקר ליחידים |

47. ההפך מכהה
48. בנו הצעיר של המן
51. יש לשמש וגם לכמה בעלי חיים
52. עירו של אחשוורוש
53. חבר תזמורת
54. ההפך מקל וגם איבר בגוף
55. חָלֵף
29. להבה
33. רקמת בשר המפעילה חלקי גוף
34. וניל בעברית
36. שיח נותן פרחים ריחניים
38. רברבן, 'שוויצר'
40. המספר הקטן ביותר בעל 3 ספרות
42. שם מכינים יין
43. גירווי בעור הגורם לדחף להתגרד
44. מילת חיוב, כן
45. מרגיש
46. הב!
48. קידומת לשם הולנדי
49. עייף
50. נמשך מאחורי הגוף של בעלי חיים

#### שפה הפוכה

הפכו את סדר האותיות בכל מילה. כתבו את המילים שמצאתם בשפה הפוכה. יש מילים שיש להן יותר מ'היפוך' אחד. דוגמה: איש - שיא

חמש

קרוב

צבע

חמוץ

טעם

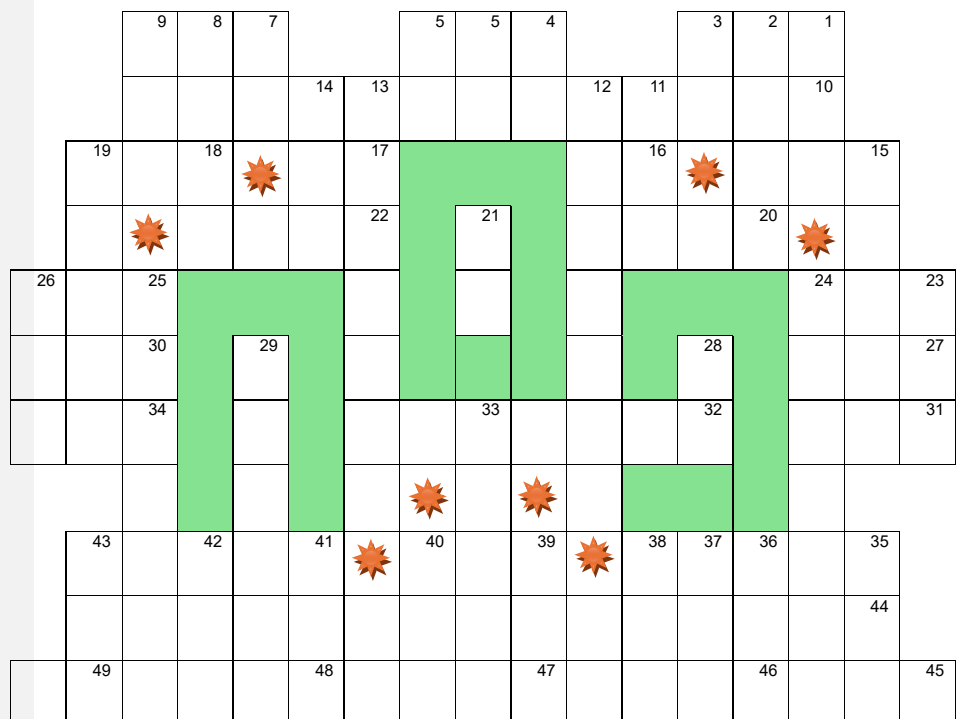
כמות

ערב

פסל

ברג

תשבץ לפסח



מאונך

מאונזן

- |                                    |  |
|------------------------------------|--|
| 1. דאגה                            | 1. מספר האצבעות ביד או ברגל                |
| 2. מחנה אוהלים                     | 4. האיש הראשון                             |
| 3. מתנה                            | 7. קו מאונך                                |
| 4. אדמה מוקפת מים                  | 10. הבן הרביעי בהגדה (3 מילים)             |
| 5. הצליל הראשון בסולם הצלילים      | 15. נמשה מן היאור והוציא את ישראל ממצרים   |
| 6. לבוש רשמי אחיד                  | 16. בתוכי                                  |
| 7. להבה                            | 17. מספיק                                  |
| 8. מסור, אפשר לסמוך עליו           | 18. נוזל שבלעדיו אין חיים                  |
| 9. מכשיר                           | 20. פקיד                                   |
| 11. כלי מיתרים גדול                | 22. שפת דיבור                              |
| 12. נגיפים                         | 23. אבל, אך                                |
| 13. תהלוכת תחפושות בפורים          | 25. לא כבדה                                |
| 15. משם יצאו בני ישראל לחירות      | 27. שיער בקצה העפעף                        |
| 19. השיג תוצאות טובות              | 30. האות השישית באל"ף בי"ת                 |
| 21. חזק, אמיץ                      | 31. שק עור לנוזלים                         |
| 23. נס                             | 32. ללא בסיס, ללא סיבה                     |
| 24. זו סביב סביב                   | 34. מנגינה                                 |
| 25. מקום שמציגים בו סרטים          | 35. מחלקה בדואר שמטפלת במברקים             |
| 26. כסף שמשקיעים או צוברים         | 39. שטח לגידול תבואה                       |
| בעסקים                             | 41. סימון במספרים                          |
| 28. זקן                            | 44. תחילת התשובה על ארבע הקושיות (3 מילים) |
| 29. לומדים בו                      | 45. ילד                                    |
| 33. סוג של דג קטן                  | 46. שירה, זמרה                             |
| 35. כתובת                          | 47. וניל בעברית                            |
| 36. מכ"מ, מגלה כיוון ומרחק         | 48. חורבן                                  |
| 37. בנם הבכור של אדם וחווה         | 49. ילדה                                   |
| 38. שונא היהודים ממגילת אסתר       |  |
| 39. אבן לבנייה ולפיסול             |  |
| 40. הרמה בתנופה                    |  |
| 41. כמה אותיות ברצף שיש להן משמעות |  |

- 42. ציפור דורסת, טורפת
- 43. יהירות, גאוותנות

### פתגמים ומכתמים

לכל אחד מן הפתגמים שברשימה מתאימים שני מכתמים. מצאו אותם והעתיקו במקומות הנכונים.

ידיד אמת ניכר בעת צרה.

---

---

אל יתהלל חוגר כמפתח.

---

---

אין חכם כבעל ניסיון.

---

---

יהללך זר ולא פיך.

---

---

הרודף אחרי הכבוד, הכבוד בורח ממנו.

---

---

הניסיון – חכם גדול  
לעוץ עצה ליום אתמול.

המלא רק "אני"  
הוא מאוד ריקני.

תאוות הכבוד  
אי אפשר לרוות.

בששון יש מאה חברים,  
באסון – רק אחד מעשרים.  
בשביל כבוד  
צריך לעבוד.

אל תשיר "אז ישיר" בטרם עברת את הים.

(השירה ששר משה לאחר חציית ים סוף פותחת במילים  
"אֵז יִשִּׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת...")

מהלל עצמו בקול

מהלל טיפש גדול.

הניסיון רופא נפלא

הבא פתום המחלה (כתום = אחרי שנגמר)

אף בין הכוס לבין החך  
יכול ייגך להישפך.

ידיד בצוק עת - (בצוק עת = בזמנים קשים)  
ידיד באמת.